

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

HAYVANSAL ÜRETİM VE KIRSAL EKONOMİK KALKINMADA
KADININ ROLÜ VE SOSYO-EKONOMİK DURUMU: SAKARYA İLİ
FERİZLİ İLÇESİ ÖRNEĞİ

Elif ÇETİN

HAYVAN SAĞLIĞI EKONOMİSİ VE İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Yılmaz ARAL

ANKARA
2020

Etik Beyan

Ankara Üniversitesi

Sağlık Bilimleri Enstitü Müdürlüğü'ne,

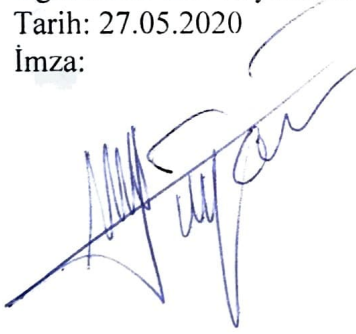
Yüksek Lisans tezi olarak hazırlayıp sunduğum "Hayvansal Üretim ve Kırsal Ekonomik Kalkınmada Kadının Rolü ve Sosyo-Ekonomik Durumu: Sakarya İli Ferizli İlçesi Örneği" başlıklı tez; bilimsel ahlak ve değerlere uygun olarak tarafımdan yazılmıştır. Tezimin fikri/hipotezi tümüyle tez danışmanım ve bana aittir. Tezde yer alan deneysel çalışma/araştırma tarafımdan yapılmış olup, tüm cümleler, yorumlar bana aittir.

Yukarıda belirtilen hususların doğruluğunu beyan ederim.

Öğrencinin Adı Soyadı: Elif ÇETİN

Tarih: 27.05.2020

İmza:

KABUL VE ONAY

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Hayvan Sağlığı Ekonomisi ve İşletmeciliği Anabilim Dalında
Elif ÇETİN tarafından hazırlanan
“Hayvansal Üretim ve Kırsal Ekonomik Kalkınmada Kadının Rolü ve Sosyo-
Ekonomik Durumu: Sakarya İli Ferizli İlçesi Örneği” adlı tez çalışması
aşağıdaki jüri tarafından YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak
OY BİRLİĞİ/ OY ÇOKLUĞU ile kabul/ret edilmiştir.

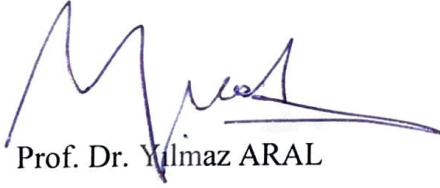
Tez Savunma Tarihi: 27/05/2020

Prof. Dr. Engin SAKARYA

Ankara Üniversitesi

Jüri Başkanı

Prof. Dr. Yılmaz ARAL

Ankara Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet Saltuk ARIKAN

Fırat Üniversitesi

Tez hakkında alınan jüri kararı, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Yönetim Kurulu tarafından onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mehmet AKAN
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

Etik Beyan	ii
Kabul ve Onay	iii
İçindekiler	iv
Önsöz	vi
Simgeler ve Kısaltmalar	viii
Çizelgeler	ix
1.GİRİŞ	1
1.1. Dünyada Kadın İstihdamı	2
1.2. Türkiye’de Kadın İstihdamı	3
1.3. Kadın İstihdamına Etki Eden Faktörler	3
1.4. Kırsal Alanda Kadın ve Kalkınma	5
1.5. Kırsal Alanda Kadın ve Yoksulluk	6
1.6. Türkiye’de Kadınların Tarımsal Üretime Katılımı	7
1.7. Türkiye’de Kırsal Alanda Kadın Çalışmaları	9
1.8. Konu ile İlgili Bilimsel Çalışmalar	11
2. GEREÇ VE YÖNTEM	21
2.1. Gereç	23
2.2. Yöntem	23
3. BULGULAR	25
3.1. Demografik Bulgular	25
3.2. Hayvansal Üretim İle İlgili Bulgular	31
3.3. Bitkisel Üretim İle İlgili Bulgular	38
3.4. İşletmelerle İlgili Bulgular	42
3.5. İşletmelerin Gelir ve Gideri ile İlgili Bulgular	45
3.6. Kadınların İşletmede Yaptığı Faaliyetlerle İlgili Bulgular	50
3.7. Kadınların Karar Alma Mekanizmaları İle İlgili Bulgular	52
3.8. Kadınların Devletten İstekleri ve Hayvancılığın Durumu İle İlgili Görüşleri	55
3.9. Kadınların Kırsal Ekonomik Kalkınma İle İlgili Görüşleri	59
4. TARTIŞMA	63
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	71
ÖZET	76
SUMMARY	77

KAYNAKLAR

78

EKLER

83

ÖZGEÇMİŞ

93

ÖNSÖZ

Türkiye’de son yıllarda kırsal ekonomik kalkınma ve sektörel gelişimde kadının rolü ve önemi üzerinde yoğun şekilde durulmaktadır. Türkiye’de kadının işgücü piyasasına katılımının düşük olduğu, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü, Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler ve çeşitli kurumların verilerinde açık bir şekilde görülmektedir. Yoksulluğun ve açlığın yok edilmesi, evrensel eğitim, cinsiyet eşitliği, kalkınmaya yönelik küresel işbirliği gibi konuları içinde barındıran Birleşmiş Milletler Binyıl Kalkınma Hedefleri’nde, Avrupa İstihdam Stratejisi’nde ve “Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Yok edilmesi Sözleşmesi”nde de yer aldığı üzere kadın istihdamının ve girişimciliğinin artırılması öncelikli hedefler arasında yer almaktadır.

Nitekim son yıllarda kamu, sivil toplum, özel sektör kuruluşları tarafından desteklenen kadın istihdamını ve kadın girişimciliğini artırmaya yönelik projelerin sayısı giderek artmaktadır. Türkiye’de özellikle kırsal alanda kadının işgücüne katılımında belirleyici olan sosyo-kültürel ve ekonomik engelleri aşmak, ortadan kaldırmak ya da hafifletmek gerekmektedir.

Kırsal alanda kadınlara yönelik geliştirici faaliyetler üretebilmek ve ekonomik durumlarını iyileştirebilmek açısından onların mevcut durumunu belirlemek ve sorunlarına çözümler sunmak gerekli görülmektedir. Türkiye genelinde özellikle kırsal alanda yaşayan kadınlara ilişkin sınırlı veriye ve bilimsel çalışmaya rastlanmaktadır. Kentsel alanda yaşayan kadınlara dönük daha yoğun çalışmalar olmasına rağmen kırsal alanda ve hayvancılık sektöründeki kadın üreticilere odaklı çalışma ve araştırmaların daha sınırlı düzeyde olması da dikkat çekmektedir.

Türkiye’de çalışma yaşamında ele alınması gereken grupların başında tarımda çalışan kadınlar gelmektedir. Çünkü işgücüne katılan kadınların neredeyse yarısını tarımda çalışan kadınlar oluşturmaktadır. Kırsal alanda kadının emek yoğunluğu sadece tarımsal üretimde değil, aynı zamanda hane içinde de yüksektir. Ailenin yaşam düzeyinin yükseltilmesi kadının üretkenliğine bağlıdır. Kırsal kesimde yaşayan kadınları sosyal ve ekonomik yönden kalkındırmak için, eğitim ve yayım hizmetleri vermek, kırsal kesimdeki kadınların durum ve sosyal sorunları ile ilgili araştırmalar yapmak, çözüm önerileri ortaya koymak ve değerlendirme sonuçlarına

göre yeni yöntemler geliştirmek kırsal kalkınmanın sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır.

şimdiye kadar yapılan taramalarda, GTHB resmi hayvancılık veri sistemine kayıtlı bulunan hayvancılık işletmesi sahibi kadınlar üzerinde, sosyo-ekonomik durumlarına ilişkin, bu çalışmanın kapsam ve içeriği yönünden benzeyen bilimsel bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Çalışmada hayvansal üretim alanında çalışan kırsal kadınların sosyo-ekonomik durumu, üretim ve faaliyet alanları, bilgi ve eğitim düzeyleri gibi konularda elde edilen veri analizlerine dayanılarak, hayvancılıkla uğraşan kadınlara ilişkin mevcut durum ve sorunların tespiti yapılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgularla, kırsal alanda yaşayan ve hayvancılık sektörüne doğrudan katkısı olan kadınların sosyo- ekonomik sorunlarına çözüm önerileri sunulurken, kırsal alanda kadın çalışanlarla ilgili daha sonra yapılabilecek ekonomik araştırmalara, bilimsel çalışmalara ve kadın çalışanlarla ilgili politikalara katkı sağlaması amaçlanmıştır.

Araştırmanın her aşamasında katkı ve yardımlarını esirgemeyen, Anabilim Dalımız Başkanı Sayın Prof. Dr. Engin SAKARYA'ya; Danışman Hocam Sayın Prof. Dr. Yılmaz ARAL'a; Anabilim Dalımız Öğretim Üyesi Sayın Prof. Dr. Yavuz CEVGER'e; tez çalışmam sırasında desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen canım kızlarım, annem ve babam başta olmak üzere tüm ailem, yakınlarım ve dostlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

SİMGELER VE KISALTMALAR

da	dekar
kg	kilogram
lt	litre
TL	Türk Lirası
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ÇATOM	Çok Amaçlı Toplum Merkezi
FAO	Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
GTHB	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
KADES	Kadın Destek Uygulaması
KSGM	Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü
OECD	Dünya Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
SGB	Strateji Geliştirme Başkanlığı
SPSS	The Statistical Package for the Social Sciences
SSK	Sosyal Sigortalar Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRKVET	Türkiye Hayvancılık Veri Tabanı

ÇİZELGELER

Çizelge 2.1. Düzey2 Bölgelerinde 2010 yılı itibariyle işgücüne katılım oranları	21
Çizelge 2.2. 2010 yılı itibariyle tarımda istihdam edilen kadınların statüsü (Düzey2) (bin kişi)	22
Çizelge 3.1. Hanehalkı birey sayısı karşılaştırma çizelgesi (kişi)	26
Çizelge 3.2. Kadın işletme sahiplerinin çocuk sayısı ve oranları (kişi-%)	27
Çizelge 3.3. Ankete katılan kadınların meslek tanımları (kişi)	28
Çizelge 3.4. Ankete katılan kadınların sosyal güvence durumları (kişi-%)	28
Çizelge 3.5. Boş vakitlerini değerlendirme şekilleri (kişi)	29
Çizelge 3.6. Tarım ve hayvancılık dışında kalan zamanlarda yapılan üretime yönelik işler (kişi)	30
Çizelge 3.7. Kadınların tarım ve hayvancılık dışındaki üretim faaliyetlerinin amaçları (kişi)	30
Çizelge 3.8. Kadın yetiştiricilerin kaç yıldır hayvancılıkla uğraştıkları (kişi)	31
Çizelge 3.9. Kadın yetiştiricilerin hayvancılığı yapma nedenleri (kişi)	31
Çizelge 3.10. Hayvancılığı bırakmak isteyen kadınların sunduğu nedenler(kişi)	32
Çizelge 3.11. Kadınların sahip olduğu büyükbaş hayvan sayısı aralığı ve ahır kapasite dağılımı (kişi)	34
Çizelge 3.12. Kadınların işletmelerinde karşılaştıkları en önemli hayvan hastalıkları (kişi)	35
Çizelge 3.13. Kadınların kooperatlara üye olma sebepleri (kişi)	36
Çizelge 3.14. Kadınların üye oldukları kooperatiflerden memnun olmama nedenleri (kişi)	37
Çizelge 3.15. Kadınların veya ailelerinin işlediği toplam arazi büyüklüğü(kişi)	38
Çizelge 3.16. Kadınların veya ailelerinin işlediği sulanabilir arazi büyüklüğü (kişi)	39
Çizelge 3.17. Kadınların veya ailelerinin tercih ettiği yem bitkisi ekilişleri	39
Çizelge 3.18. Kadınların veya ailelerinin tercih ettikleri yem bitkisi çeşitlerinin dağılımı (kişi)	40
Çizelge 3.19. Kadınların veya ailelerinin yetiştirdiği bitkisel ürün çeşitleri	41
Çizelge 3.20. Kadın yetiştiricilerin satın aldığı kaba ve kesif yem çeşitlerinin dağılımı (kişi)	44

Çizelge 3.21. Hayvan ve işletme sayısına göre yem masrafı ortalamaları	45
Çizelge 3.22. Kadın yetiştiricilerin elde ettikleri gelir türleri ve gelirlerin kime ait olduğu (kişi-%)	46
Çizelge 3.23. Ailenin gelir kaynaklarına göre işletme başına düşen ortalama aylık gelirleri	47
Çizelge 3.24. İşletmelerde kullanılan süt ve süt ürünleri miktarları	48
Çizelge 3.25. Kadınların işletmede yapmış oldukları faaliyetler (kişi-%)	51
Çizelge 3.26. Kadınların yetiştiricilerin zorlandığı işler (kişi-%)	52
Çizelge 3.27. Kadınların kazançlarını değerlendirme şekli (kişi-%)	53
Çizelge 3.28. Kadınların hayvancılıkla ilgili sorunları değerlendirme şekli (kişi)	54
Çizelge 3.29. Kadın yetiştiricilerin devletten beklentileri	56
Çizelge 3.30. Hayvancılığın iyiye gittiğini belirten kadın yetiştiricilerin görüşlerinin değerlendirilmesi	57
Çizelge 3.31. Hayvancılığın kötüye gittiğini belirten kadın yetiştiricilerin görüşlerinin değerlendirilmesi	58
Çizelge 3.32. Kırsal ekonomik kalkınmada kadının rolü hakkında kadınların düşünceleri	60
Çizelge 3.33. Kadınların hayvancılığı kızlarına ve gençlere tavsiye etme nedenleri	61
Çizelge 3.34. Kadınların hayvancılığı kızlarına ve gençlere tavsiye etmeme nedenleri	62
Çizelge 3.35. Kadınların sektör, kırsal ekonomik kalkınma ve hayvancılığı tavsiye edip etmemeleri ile ilgili düşüncelerinin analizi	62

1. GİRİŞ

Bir ülkenin en büyük zenginliklerinden biri önemli bir üretim faktörü olarak insan kaynağıdır. İşgücünün ve emeğin niceliğinden çok niteliğinin fark yarattığı bir dönemde olduğumuz ise aşikârdır. Nitelikli insan kaynağı arayışı, tüm insanların mutlu ve refah içinde yaşama isteğini ve bu konuda üretilebilecek stratejilerin uygulanmasını sağlayabilmesi açısından önemli görülmektedir.

Çevre ve toprak kirliliği, gıda kaynaklarının üretimi, içilebilir su kaynaklarının sınırlılığı, enerji darboğazı, dezavantajlı grupların sosyo-ekonomik durumu ve bunlara bağlı dramatik göç hareketleri küresel anlamda her toplumu ve bireyi doğrudan etkilemektedir. Bu sorunlar uluslararası arenada, ulusal öncelik ve potansiyeller perspektifinden çözülmeye çalışılmaktadır. Dolayısıyla çözüm üretme aşamasında özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde kırsal kalkınma ve kadınların toplumsal statüleri de büyük önem arz etmektedir.

Kalkınmaya ilişkin literatürde kadınlar ve çocuklar toplum içerisinde en dezavantajlı gruplar olarak kabul edilmektedir. Yoksulluk ve sosyal dışlanmışlık olgusu kadınları çok ağır etkilemektedir. Dünya nüfusunun yarısının kadınlardan oluşması ve dünyadaki işlerin üçte ikisinin kadınlar tarafından yapılmasına rağmen dünyada yaratılan gelirin onda birine sahip olmaları bu bağlamda çok düşündürücüdür. Kadın ve kız çocuklarına karşı eşitsizce adaletsiz uygulamaların yaygınlığı, küreselleşme, neo-liberal politikalar, demografik dönüşümler ve kültürel etkenler ile birlikte tüm dünyada yoksulluk artmış, kadın yoksulluğu görünür hale gelmiş ve “yoksulluğun kadınlaşması” kavramı yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır (Gürses,2009; Peker ve Kubar, 2012; Uçar, 2011).

Türkiye’de yoksulluğun mevcut durumu ile ilgili bazı saptamalar yapılabilir: Kırsal bölgelerde yaşayanların yoksulluk riski kentsel bölgelerde yaşayanlara göre üç kat daha yüksektir (kent için yoksul oranı %10,6 iken kırsal kesimde %32,2’dir). İsteki çalışma durumuna bakıldığında en yüksek riskin tarım sektöründe çalışan kesimde olduğu göze çarpmaktadır (Gürses, 2009).

1.1. Dünyada Kadın İstihdamı

AB'nde tarımda sürekli veya geçici olarak çalışanların sayısı 1999/2000 yılı yapısal anket verilerine göre 13,7 milyon kişidir. Bunların 12,2 milyondan daha fazlası aile işgücü olup, %38'ini kadınlar oluşturmaktadır. AB'nin genişlemesi ile tarımda çalışan kadınların oranı değişmemekle birlikte, üye ülkeler arasında bu oran birbirinden oldukça farklıdır. Tarımsal işletmelerde düzenli olarak çalışan kadınların dağılımı da ülkelere göre farklılık göstermektedir. Bu oran, en yüksek %34 ile İtalya'dadır. Bu ülkeyi sırası ile İspanya ve Yunanistan %13, Portekiz ve Fransa %9, Almanya %8 ve Avusturya %4 ile takip etmektedir. AB15 üyeli topluluktaki diğer 8 üye ülkede bu oran %10'dur. AB'nde tarımsal işletmelerin %20'si kadınlar tarafından yönetilmektedir. İşletmeciler kadınların sayısı son 10 yıl içinde %1 artış göstermiştir. Avusturya'daki işletmelerin %29'u ve İtalya'daki işletmelerin %24'ü kadınlar tarafından işletilmektedir. Bu oran Danimarka'da %7 ve Hollanda'da ise %6'dır. Tarımda çalışan kadınların oranının en yüksek olduğu ülke %47 ile Portekiz'dir (Keskin, 2004).

Avrupa tarım işletmelerinde aile ve sürekli işgücünün %22'si tam zamanlı çalışırken, %47'sinin çalışma süresi, normal çalışma süresinin %25'inden daha azdır. Çiftçilerin üçte ikisi ise işletmelerinde yarım günden daha az çalışmaktadır. AB'nde tarımda kısmi zamanlı işlerde kadınlar (%90) erkeklere göre (%76) daha fazla çalışmaktadır. Kısmi zamanlı çalışan aile işgücünün %60'ından fazlası ise 5 hektarın altındaki işletmelerde çalışmaktadır (Keskin, 2004).

FAO (1996)'ya göre Yakın Doğu'da 17 ülkedeki (Kıbrıs, Mısır, İran, Irak, Ürdün, Lübnan, Moritanya, Fas, Umman, Pakistan, Somali, Sudan, Suriye, Tunus, Türkiye, Birleşik Arap Emirlikleri ve Yemen) kadınlar tarım sektöründe tarımda ve gıda üretiminde çok önemli rol oynamaktadır. Ayrıca ev içinde gıda ihtiyacının giderilmesinde ücretli ve ücretsiz işçi konumunda bulunmaktadır. Tarımda kadınlar Pakistan, Kıbrıs, Sudan, Tunus, Suriye, Lübnan ve Irak'ta gereksinilen iş gücünün üçte birini karşılarken Mısır, Fas, Somali ve Türkiye gibi ülkelerde toplam işgücünün %50'den fazlasını oluşturmaktadır (Önder, 2009).

1.2. Türkiye’de Kadın İstihdamı

OECD ülkelerinde kadınların işgücüne katılım oranı ortalama %61,8 iken ülkemizde bu oran ortalama %28,8’dir. OECD ülkeleri arasında Türkiye’den sonra en düşük katılım oranına sahip ülke %46 ile Meksika’dır. Mevcut en son TÜİK verilerine göre Ekim 2012 tarihi itibariyle Türkiye’de kurumsal olmayan kadın nüfusu 37,2 milyon, 15 yaş üzeri kadın sayısı 27,9 milyon, çalışan kadın sayısı ise sadece 7,6 milyondur (Aşık, 2013). Türkiye İstatistik Kurumu 2010 yılı verilerine göre, Türk işgücü piyasasında kadınların işgücüne katılım oranı %27,6 olup, erkeklerin oldukça gerisinde seyretmektedir (Davarcıoğlu Özaktaş ve Konur, 2012).

Türkiye’de istihdamın sektörel dağılımına bakıldığında işgücüne katılan nüfusun %26,5’inin tarım sektöründe çalıştığı görülmektedir. İşgücüne katılan kadınların %44,9’u tarımda çalışırken, bu oran erkeklerde %18,7’ye düşmektedir. Türkiye’de işgücüne katılım oranı %51,2 olup, bu oran kırsal alanda %57,7’dir. 2011 yılı TÜİK Hane Halkı İşgücü Anketi Sonuçlarına göre, kırsal alanda işgücüne katılanların %50,3’ünü kadınlar oluşturmaktadır (SGB, 2012). Ancak, kırsaldaki kadın işgücünün teknik, ekonomik ve sosyal kapasiteleri sürdürülebilir kırsal kalkınmanın başarılı olabilmesi için yeterli değildir. Örneğin tarım işletmelerinin yaklaşık %60’ı 5 hektardan küçük işletmelerdir. Üretim koşullarına göre uzmanlaşmış işletmelerden bahsetmek pek olası değildir. Çiftlikler düşük verimlilik, yüksek gizli işsizlik ve düşük rekabet gücü ile karakterizedir. Bu tarzdaki küçük işletmelerin kendi geçimlerini sağlamaları dışında piyasa koşullarına ayak uydurup rekabet etme şansı da yok denecek kadar azdır (Oğuz ve ark., 2007).

1.3. Kadın İstihdamına Etki Eden Faktörler

Kadının işgücüne katılımıyla ilgili olarak ilk üzerinde durulması gereken katılım önündeki engellerin neler olduğunun belirlenmesidir. Kadının işgücüne katılımında görülen engelleri sosyo-kültürel ve ekonomik engeller olmak üzere iki grupta incelemek mümkündür. Özellikle sosyo-kültürel engeller, Türkiye’nin de içerisinde bulunduğu, toplumsal baskının karar alma sürecinde etkin olduğu ülkelerde daha fazla önem arz etmektedir. Bu doğrultuda, Türkiye’de kadınların işgücüne katılmamasının temel belirleyicisinin toplumsal baskı ve toplumda kadınlara atfedilen roller olduğu söylenebilir. Toplumsal baskı yaşanan bölge, medeni durum, eşin eğitim durumu, hane halkı büyüklüğü kadının katılımını

etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Hanede ve toplumda cinsiyet temelli iş yükleri, bir yandan sosyal nitelikli bir engel oluştururken, diğer yandan da ekonomik uzantıları olan bir engeldir. Bakım hizmetleri ve erken çocuk eğitimi koşullarının yetersizliği, çocuk sayısı, hane halkının büyüklüğü kadınların işgücü piyasasına girememesine neden olan bir diğer sosyo-kültürel faktör olarak görülmektedir. Ev işleri ve çocuk bakımı gibi cinsiyet temelli iş yüklerinin keskin çizgilerle ayrıldığı Türkiye gibi ülkelerde, bu tarz işlerdeki ücretlerin yüksekliği, sosyo-kültürel kaynaklı bu engele ekonomik bir boyut da kazandırmaktadır.

Düşük eğitim düzeyi nedeniyle, koşulları ağır, ücreti düşük ve uzun mesaili işlerde istihdam alanı bulan kadın bir yandan ekonomik, bir yandan sosyo-kültürel engeller arasında sıkışmakta ve işgücü piyasası dışına itilmektedir. Diğer taraftan, nispeten düşük eğitilmiş olan kadını, teknolojik değişimler ve kamu sektöründeki daralma da olumsuz şekilde etkilemektedir. Sosyo-kültürel ve ekonomik engellerin bütünleştiği başka bir durum, kentleşme yani köyden kente göçle ilgilidir. Göç öncesinde tarımda istihdam edilen kadınlar ki bu durum kırsal alanda kadın istihdamının daha yüksek olmasının nedenidir, kente göçle birlikte, eğitim ve mesleki bilgi-beceri düşüklüğü ve bunun getirdiği ücret ile çalışma koşulları nedeniyle işgücünden çekilmek zorunda kalmaktadırlar. Dolayısıyla, kırsal alanlarda istihdamdaki azalma ve kentleşme ülkede kadın beşeri sermayesinin göreceli niteliksizliği ile birleşince, bu durum kentlerde kadın iş gücü katılım oranının erkeklere göre düşüklüğünü gerekçelendiren önemli bir ekonomik engel olarak karşımıza çıkmaktadır (Davarcıoğlu Özaktaş ve Konur, 2012).

Türk kadınının bugün çalışma hayatında karşılaştığı sorunlar hukuki olmaktan çok ekonomik ve sosyal görünümündedir. Türkiye’de kadın haklarını içeren yasalar birçok dünya ülkesinden daha önce temin edilmiştir. Ancak kültürel ve sosyolojik yapının aynı hızla değişmemesi, “kadın” algısı hakkında bazı yaygın problemlerin olduğunu göstermektedir (Çelik, 2009).

Tanzimat döneminde başlayan, meşrutiyet döneminde kadın hareketleri şeklinde devam eden, Cumhuriyetin ilanından bu yana sağlanan önemli gelişmelere rağmen, bugün kadın nüfusumuzdan ekonomik kalkınma sürecinde yeterince yararlanabildiğimizi söylemek pek mümkün değildir (Can ve Karataş, 2007; Çakır, 1996; Kızıler, 2009; Şener, 2009; Yılmaz Koca, 1998).

Türk kadını tarihi metinlerde belirtildiği gibi devlet yönetiminde etkin bir roldeyken, göç ettiği yerlerdeki kültürlerin, özellikle Arap kültürünün etkisiyle zaman içerisinde toplumsal statüsü azalmış, sadece aile hayatındaki eş ve anne rolü uygun görülmüştür. Kentlerde yaşayan kadının statüsü daha da gerilemiş olmasına rağmen kırsal kesimdeki kadın tarımsal üretime katkısı nedeniyle bu kısıtlamaları çok fazla hissetmemiştir (Demiralay ve Kaya, 2009). Ancak zamanla, özellikle eğitimle ilgili eksikliklerin de etkisiyle kırsal kadın da bu statü gerilemesine fazlasıyla maruz bırakılmıştır.

Kadınların çalışma yaşamı ile ilgili kararları, örneğin, kadın için çalışmanın ev dışında olup olmayacağı kararı, aile fertlerinin tutumuna, toplumda işletilen kültürel kurallara bağlı olarak şekillenmektedir. Bu durum, kadının çalışma kararında önem taşıyan ve kaynağını toplumsal cinsiyete dayalı işbölümünden alan sosyo-kültürel engellerin ne kadar görünür olduğunun bir göstergesidir. Kadının işgücü piyasasına katılımı, kendi isteklerine göre değil, ataerkil zihniyet kalıpları nedeniyle kocanın-babanın iznine göre gerçekleşmektedir (Özçatal, 2009).

1.4. Kırsal Alanda Kadın ve Kalkınma

Tarım ağırlıklı bir toplum özelliği gösteren Türkiye’de kadının bitkisel ve hayvansal üretimdeki payı küçümsenmeyecek kadar fazladır. Kırsal kesimde kadınların işgücüne katılma oranlarındaki yükseklik, tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin çoğunun kadın işgücünün katılımı ile gerçekleşebilmesinden kaynaklanmaktadır (Alkan ve Toksoy, 2009).

Kırsal alanda, kadının üretimdeki emek yoğunluğu sadece tarımsal uğraşlarda değil, aynı zamanda hane içinde de çok yüksektir. Hane içi istihdam bağlamında ücretsiz aile işçisi konumunda olan kadın ve genç kızlar, ağır bir iş yüküne sahiptirler. Kadınlar, ev temizliği, yemek yapımı, çamaşır yıkama ve su taşıma gibi günlük işlerin yanı sıra tarla, bağ-bahçe işleri, odun taşıma, ekmek yapma, hayvan bakımı gibi yüksek güç gerektiren, zorluk derecesi yüksek ve bir hayli zaman alan işleri de yapmak durumundadır. Kadınlar aynı zamanda bir anne olarak toplumsal yapının en küçük ve en temel birimi olan ailenin gelirini yiyecek olarak sofraya taşıyarak, çocukların doğru beslenmesine, bunun sonucunda da bedensel ve zihinsel olarak sağlıklı gelişmelerine katkı sağlamakta ve aynı zamanda da bilgi birikimini,

davranış biçimlerini ve kültürünü çocuklarına aktararak onların eğitiminde önemli bir rol oynamaktadır.

Bugün kadın ve kalkınma konusu; kadının daha üretken olması, emeğini daha etkin kullanması değil, kadının güçlenmesi, üretim sürecindeki rolü, işgücüne katılımı, modern kurumlara ulaşabilme (yayım, eğitim, kredi, sağlık ve sosyal hizmetler vb.) yolları, kendi emeği ve gündelik yaşam üzerindeki denetim gücünü artırabilmesi, erkeklerle eşit bir biçimde kalkınma sürecine katılabilmesi biçiminde algılanmaktadır. Kadınların kalkınma sürecine katılımı ve kalkınmadan gereğince yararlanabilmesi onun sosyo-ekonomik statüsü ile ilişkilidir (Alkan ve Toksoy, 2009; Şener ve Torun, 2009; Şener, 2009).

1.5. Kırsal Alanda Kadın ve Yoksulluk

En genel anlamıyla insanların temel gereksinimlerini karşılama olanağına sahip bulunmaması, kişilerin yaşayabilecekleri minimum yaşam standartlarına sahip olamaması şeklinde tanımlanabilecek yoksulluk olgusu, işsizlik, yoksunluk, ayrımcılık, sosyal dışlanma gibi olgularla da hem iç içe hem de etkileşim içindedir. Yoksulluktan en fazla etkilenen kesimlerin başında ise kadınlar ve çocuklar gelmektedir. Çoğu ülkede çalışma yaşamına yeterli düzeyde katılamayan, katılanların ise çoğu kez çeşitli ayrımcılıklara maruz kaldığı kadınlara yönelik çalışmalar günümüzde daha da önemli bir hale gelmiş bulunmaktadır (Öztürk ve Çetin, 2012).

Kırsal alanda yapılan istatistiklerde, çoğu kez kadınlar "yok" sayılırken, bazen de yaptıkları iş ve ürettikleri "yok" sayılmakta, görmezden gelinmektedir. Doğrudan üretici olan ve ülke ekonomisine büyük katkıda bulunan kırsal alandaki kadınlar evinde, tarlasında, ahırında, bağ-bahçesinde veya akrabalarının işlerinde ücretsiz olarak çalışmaktadır. Kırsal kesim kadını, doğurganlığı, el beceri seviyesi ve maddi-manevi hiçbir karşılık beklemeden evinde ve tarlasında çalışabildiği ölçüde göreceli olarak saygınlık kazanmasına rağmen yine de kendisini "ikinci sınıf vatandaş" olmaktan kurtaramamaktadır. Kırsal kesimden kentsel kesime geçişte eğitim görmemiş ya da temel düzeyde eğitim almış kadınların işgücünden büyük ölçüde koptukları görülmektedir. Bu durum köyden kente göç eden tarımsal işgücünün mevcut becerileri ölçüsünde, kentlerde özellikle tarım dışı istihdam alanlarına yönlendirilememesinden de ileri gelmektedir (Arıkan, 1988).

Küreselleşmenin adil biçimde gerçekleşmesi ve insan onuru karşısında meşruiyetini ispat etmesi, kadınların yaşam olanaklarını kısıtlayarak değil ancak uygun işler yaratılarak kadınlara iş ve gelir güvencesi sağlanması, sosyal korumadan yararlanmalarının sağlanması ve gelir dağılımındaki eşitsizliğin giderilmesi ile mümkün olacaktır. Kadın işgücü gelişmekte olan ülkelerde sendikal örgütlenme eğilimi zayıf, kötü çalışma koşullarına razı olma olasılığı yüksek ve evlilik-doğum gibi nedenlerle işten çıkarılmaları kolay, sayısal esneklik unsuru olarak algılanırken, gelişmiş ülkelerde piyasa serbestinin yetkilendirilmelerinin yolunu açtığı işlevsel esneklik unsuru olarak algılanmaktadır. Kadınların işgücü piyasasında tabii oldukları istihdam biçimlerinin çoğu resmi olmayan istihdam içinde yer almaktadır. Bu noktada, kadınların genellikle ücretli işler, ev hizmetleri, taşeron üretimi, kendi hesabına çalışma, geçici işler ve ücretsiz aile içi çalışması gibi altı farklı kategoride istihdam edildiği söylenebilir. Sayılan işlerde büyük oranda herhangi bir sözleşmeye dayanmayan istihdam söz konusu olmakla birlikte işçilere düzenli ve sabit bir ödeme yapılmaktadır. 1980'lerden bu yana ekonomik büyüme sağlanmasına, işgücüne katılım oranları artmasına rağmen standart dışı çalışma biçimlerinde sayısal esneklik unsuru olarak istihdam edilen kadınlar, aldıkları düşük ücretler nedeniyle yoksullaşmaktadırlar. Bu süreçte, kadın işgücü oranının artışı esnek ve ucuz işgücü istemiyle, ekonomik büyüme ise bu alanda sektörün taşeronu haline gelmesiyle açıklanabilir. Bu bağlamda, çalışmaya ilişkin temel hakların sağlanması temelinde uygun işler yaratılmadan yoksulluğun azaltılması ve önlenmesi mümkün görünmemektedir (Cesur, 2009).

1.6. Türkiye'de Kadınların Tarımsal Üretime Katılımı

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de kadının tarımsal üretime katılma biçimi onların sorunlarının belirlenmesi açısından önem taşımaktadır. Kadınların yaptıkları işler genellikle annelik ve ev kadınlığı rolünün bir devamı olarak görülmektedir. Çoğu zaman ücretsiz aile işçisi olarak görülen kadın, ücretli işlerde de ürettikleri işgücü erkekten daha az değerli görüldüğünden daha düşük ücret almaktadırlar. Kadınların çoğu üretim karşılığı para kazanmamakta, ürünlerin satışından elde edilen gelir çoğunlukla erkeğin eline geçmekte ve bu gelirin yönetimi de yine erkeklerin kontrolünde olmaktadır (Gülçubuk ve ark., 2013).

Kadının tarımsal faaliyetlerdeki rolü bölgelere, kültüre göre değişim gösterse de Türkiye’de özellikle az topraklı hanelerde kadınlar mevsimlik işçilik başta olmak üzere bitkisel ve hayvansal üretimin her aşamasında yer almaktadır. Örneğin hayvancılıkta üretimin hemen her aşamasının sorumluluğu kadınlardadır. Kadınlar aslında her üretim aşamasında yönetici durumundayken bu üretimin paraya çevrilmesinde veya sürekliliğinde söz sahibi olamamaktadır. Kırsal alanda kadınlar çoğunlukla sütün ne zaman sağılacağı, süte ne kadar maya katılacağı konularından dahi sorumluyken, tarımda işgücünü sürdürülebilir bir şekilde nakde çeviren, girişimci olan ve inisiyatif üstlenen kadın ve genç kız sayısı çok azdır (Gülçubuk ve ark., 2013; GTHB, 2012).

Kırsal alanda yaşayan kadınların temel problemleri; bilgiye ve teknolojiye ulaşmadaki sosyal ve ekonomik problemler, örgün ve yaygın eğitim yetersizliği, örgütlenme, girişimcilik ve sosyal güvence yoksunluğu gibi aslında çoğu zaman erkeğin de maruz kaldığı ve yoksul toplumların temel insan haklarından faydalanmasında yaşanan kısıtlardır. Ancak kadın tüm bunlardan en fazla etkilenen kitledir. Kırsal alanda yaşayan kadınların temel sorunu kültür ve geleneklerin etkisinin onlar için geliştirilen politikalara da yansımadır. Bu politikaların kadının ev içi ve annelik rolünü vurgular yönde ve hatta iş yükünü daha da artırır yönde olması kırsal alanda yaşayan kadınların en önemli sorunlarından. Politika yapıcılar ve uzmanlar kadını merkeze alan ya da kadını da içeren politikalar üretememektedir. Buna en güzel örnek kırsal alanda kadın üreticiler konulu planlama toplantılarının fotoğraflarında bile erkek sayısının kadınların kat kat üzerinde olmasıdır. En önemlisi de kadın odaklı politikalarda bütünsel bir yaklaşım izlenmemesidir (Gülçubuk ve ark., 2013).

Türkiye’de kadınların toplumsal yasama katılımları erkeklere göre düşüktür. Aileden başlayarak olanakların kullanılmasında erkek çocuklara öncelik tanınmakta, kadınlar sağlık, eğitim hizmetlerinden yararlanma, bilgiye ulaşma konularında ayrımcılıkla karşılaşmakta, siyasal yaşamda daha az temsil edilmekte, yaşam mücadelesine erkeklere göre daha az eğitilmiş, donanımlı, birikimli olarak başlamaktadırlar (Gürses, 2009).

1.7. Türkiye’de Kırsal Alanda Kadın Çalışmaları

Ülkemizde kadının statüsünü yükseltmek, bilimsel araştırmalar yapmak ve eğitim programları hazırlamak amacıyla; İstanbul, Marmara, Ankara, Gazi, Çankaya, Atılım, Orta Doğu Teknik, Ege, Gaziantep, Mersin, Yüzüncü Yıl, Anadolu ve Çukurova Üniversitelerinde “Kadın Araştırma ve Uygulama Merkezleri” kurulmuştur. Ancak bu birimlerin sadece belirli bir bölümü aktif olarak çalışmalar sürdürmektedir (Önder, 2009).

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının 2008 yılında başlattığı, kırsal alanda yaşayan kadınların mevcut koşullarının iyileştirilmesi yönünde birçok uzmanın fikirlerinin katılımcı bir ortamda alındığı “Kırsal Alanda Kadın Çalıştayları” 9 tarım bölgesi dikkate alınarak yapılmış ve çalıştay çıktıları ile eylem planları geliştirilmeye başlanmıştır. Çalıştay’da gelişen ve kırsal alanda yaşayan kadınların rolünün ve koşullarının iyileştirilmesi yönünde geliştirilen kritik çözüm önerilerinden bazıları şunlardır (Gülçubuk ve ark., 2013):

- Kırsal alanda kadınların mülkiyet ve miras haklarına sahip çıkmaları ve kullanmaları yönünde farkındalık yaratılması,
- Kırsal alanda kadınların örgütlü çalışmasının desteklenmesi,
- Kadınlara ve genç kızlara ulaştırılan tarımsal yayım ve eğitim çalışmalarının sayısı ve etkinliğinin artırılması,
- Kadınların örgütlü girişimciliğinin geliştirilmesi,
- Kadın örgütlerine ait pazarlama ve yardımcı hizmetlerine yönelik tesislerin kurulması,
- Rol modellerin görünür kılınması,
- Tarım iş kanununun toplumsal cinsiyet temel bakış açısı ile yasalaşmasının sağlanması,
- Kadının örgün ve yaygın eğitimden yararlanmasını teşvik edecek zeminin hazırlanması.

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından Kırsal Alanda Kadın Çalıştayları’nın çıktıları da göz önüne alınarak “Kırsal Alanda Kadının Güçlendirilmesi Eylem Planı” hazırlanmıştır. Kırsal Alanda Kadının Güçlendirilmesi

Eylem Planı, Ülkemiz için kırsal alanda yaşayan kadınların karşı karşıya olduğu, öncelik arz eden sorunların çözüme kavuşturulmasını ve potansiyellerinin değerlendirilmesini sağlamak üzere amaçlar, hedefler ve faaliyetleri içermekte ve 2012-2016 dönemini kapsamaktadır. Burada kırsal alanda kadının güçlendirilmesi için kadının sahip olduğu güçlerinin ortaya çıkarılması ve yoksulluk, eğitim, sağlık, tarımsal üretim, girişimcilik, pazarlama, örgütlenme, sosyal güvenlik gibi güçlenmeyi güvence altına alacak birçok faktöre ilişkin sorunların çözümlenmesi hedeflenmektedir (GTHB, 2012).

Toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik gelişimi her şeyden önce fırsat eşitliği olan bireylere bağlıdır. Bir toplumda bireylerin eşit fırsatlara sahip olması dengeli gelişmeye etkili bir faktördür. Diğer bir deyişle, geliştirme çalışmaları cinsiyet dengeli bir yaklaşımla tasarlanmalıdır. Türkiye’de ve dünyada nüfusun yarısını oluşturan ve sosyo-ekonomik açıdan önemli bir yeri olan kadınların kalkınma programları çerçevesinde ayrı ele alınması gerekmektedir. Çünkü kadınların doğaları gereği erkeklerden farklı yapıları vardır ve değişik alanlarda kullanılabilen yetenekleri bulunmaktadır (Oğuz ve Kan, 2012).

Kadınların yoksullaşmalarındaki en önemli faktörlerden birisini toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikler oluşturmaktadır. Özellikle kırsal kesimde aile reisliği, toprak sahipliği, mülk yönetme, iş kurma ve yürütmede toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikler ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, stratejiler geliştirilirken, haklar temelinde ve güçlendirici bir yaklaşım benimsenmelidir (GTHB, 2012).

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’nün 2008 yılında yayınladığı “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı (2008-2013)” çerçevesinde kırsal kesimdeki kadınların ekonomik konumlarının iyileştirilmesi hedeflenmiştir. Bu hedef ışığında belirlenen stratejiler aşağıda sunulan beş madde halinde sıralanmıştır (KSGM, 2008).

- 1) Kırsal kesimde çalışan kadınların teknolojik imkânlardan ve gelişmelerden yararlanmasının sağlanması,
- 2) Tarıma dayalı iş kollarında kadın girişimciliğinin özendirilmesi, kadınların kooperatif kurmasının desteklenmesi, mevcut kooperatifler içerisinde üyeliklerinin artırılması ve aktif rol almalarının sağlanması,

- 3) Kırsal kesim kadınları için gelir getirici ve çalışma koşullarını iyileştirici, faaliyet çeşitliliğini arttırıcı projeler yürütülmesi,
- 4) Kadınlara yönelik tarımsal yayım hizmetlerinin daha yaygın ve etkili bir şekilde sunulması,
- 5) Tarımda çalışan kadınların sosyal güvenlik sistemine dâhil edilmesi.

Sosyo-demografik ve kültürel faktörler kadınların hem işgücü piyasasına katılırken hem de katıldıktan sonra yaşadıkları sorunları derinleştirmekte ve kadınların yerel işgücü piyasasında istihdamları düşük düzeyde kalmaktadır. Kadın emeğini görünür kılmaya ve istihdamını arttırmaya yönelik çözüm önerileri ve politikalar geliştirilirken, bütün bu faktörler göz önünde tutularak konuya yaklaşılmalıdır. Kadın işgücünün sorunlarının çokluğu, bunların gündeme gelmesi ve işgücüne katılımlarının artması açısından kadınlara yönelik olarak işgücü piyasasına katılımı, kadının toplumsal yapıdaki rolü ve konumunu ve mevcut sorunlarını tespit etmeye yönelik araştırmalar önemli ve gerekli görülmektedir (Kır, 2010; Özçatal, 2009).

1.8. Konu ile İlgili Bilimsel Çalışmalar

Alkan ve ark. (2009) yaptığı araştırmada, Trabzon İl'indeki orman köylerinde yaşayan kadınların işgücüne ve üretime katılım düzeyleri, dolayısıyla da kırsal kalkınmaya verdikleri katkı değerlendirilmeye çalışılmış, katkının arttırılarak kırsal kalkınmadan beklenen faydaların ortaya çıkmasına yönelik bir dizi öneri ortaya konulmuştur.

Ayvazoğlu Demir ve ark (2017), Kars İlinde hayvancılık alanında faaliyet gösteren 210 kadın ile yaptıkları anket çalışmasında, kadınların %37,6'nın yemini kendisinin hazırladığı, %40'nın kendisinin yem verdiği, %51'nin ahırını kendisinin temizlediği ve %89,5'nin sütü sağdığını tespit etmişlerdir. Tarım ve hayvancılık faaliyetlerinde doğrudan katkı sağlayan kadınların işçi statüsünde istihdam edilmesinin teşvik edilmesi, hayvancılıkla ilgili eğitim çalışmalarına yer verilmesi ve kadınların sosyo-ekonomik açıdan güçlendirilmesi gerektiği sonucuna varmışlardır.

Bakıcı Albayrak (2004) yaptığı araştırma Çorum İline bağlı Mikro havza Projesi için seçilmiş bölgedeki kırsal kesimde yaşayan kadınların mesleki eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda elde edilen bulgulara göre, araştırma kapsamına alınan köy grubundaki kadınların ve ailelerinin,

gerek geçim kaynakları, gerek ilgi alanları gerekse tarım ve hayvancılık dışında kalan zamanların değerlendirilmesi açısından farklı mesleki eğitim ihtiyaçlarının olduğu görülmüştür.

Can ve ark. (2007) tarafından yerel ekonomilerde kadın girişimcilerin ekonomik kalkınma sürecindeki katkılarını analiz etmek üzere, Muğla ilinde bulunan kadın girişimciler ile röportaj-anket niteliğinde yapılan araştırmada, Muğla ilindeki kadın girişimcilerin genelde iş hayatına girişte kredi kullanmadıkları, kredi imkânlarından haberdar olmadıkları, kendi birikimlerini kullanarak ya da tanıdıklarına borçlanarak yatırımda buldukları saptanmıştır. Yapılan araştırma sonucunda mikro finansman sisteminin Muğla ilindeki kadın girişimcilerin ihtiyaçlarını karşılayacağı ve Muğla ilinin kalkınmasına fayda sağlayacağı kanısına varılmıştır.

ınar Oğuz ve ark. (2009) yaptığı çalışmanın amacı, işgören devir hızı yüksek, emek yoğun ve çok sayıda kadın çalışanın görev aldığı bir sektör olan turizm sektöründe önemli bir yer tutan seyahat acentelerindeki kadın çalışanların iş-aile yaşam çatışma düzeylerinin iş tatmini ve örgütsel bağlılık gibi içe yönelik davranış ve tutumları üzerindeki etkisini belirlemek olarak bildirilmiştir. Bu alışmada Adana ilindeki A grubu seyahat acentelerinde çalışan kadın işgörenler ile yüz yüze görüşme yoluyla anket çalışması yapılmış olup; elde edilen sonuçlara göre acentelerdeki kadın çalışanların iş-aile yaşam, iş-aile ve aile-iş çatışmalarının iş tatmini ile orta düzeyli ve ters yönlü bir ilişkiye sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda bu alanlardaki çatışma düzeyi arttıkça kadın çalışanların iş tatmin düzeylerinin azaldığı ifade edilmiştir. İş tatmininin azalması sonucunda ise işgörenlerin verimlilik ve bireysel performans düzeylerinde azalma olduğu, devamsızlık ve işten ayrılma eğilimlerinin arttığı ve buna bağlı olarak işletme performansının olumsuz yönde etkilendiği rapor edilmiştir.

Davarcioğlu Özaktaş ve ark. (2012) yaptığı alışma, Bölgesel Kalkınma Ajansları tarafından desteklenen kadın istihdamını ve girişimciliğini arttırmaya yönelik projelerin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Kadının işgücüne katılım oranının Türkiye ortalamasının altında gerçekleştiği Düzey 2 bölgelerinin büyük bir kısmı Doğu ve Orta Anadolu Bölgelerini oluşturmaktadır. Bu nedenle, bu bölgelerde kurulan, proje üretip, uygulamayı ve sonuç almayı başaran Karacadağ Kalkınma Ajansı (Urfa, Diyarbakır), Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (Trabzon, Ordu,

Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane), Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı (Erzurum, Erzincan, Bayburt)'nın projeleri değerlendirilmeye alınmıştır. Ayrıca ilk kalkınma ajansları arasında yer alması yanı sıra çok boyutlu alanlarda birden fazla ve olumlu sonuçlar üretmesi itibariyle örnek teşkil eden İzmir Kalkınma Ajansı projelerine de yer verilmiştir.

Davran (2005), yaptığı çalışmada, kırsal ve kentsel özelliklere sahip küçük ilçelerde yaşayan kırsal kadının öncelikle toplumsal cinsiyet rollerini incelemiş (demografi, evlilik, eğitim, katılım, karar verme, meslek, beklenti ve günlük yaşamla ilgili) ve bu rollerin kırsal kadının toplumdaki önemine etkisini araştırmıştır.

Demir (2011), Kars İlindeki 80 süt üreticisiyle yapmış olduğu anket çalışmasında, üreticilerin süt teşvik priminden yararlananların oranını %32,9 olarak bulmuş ve elde edilen veriler doğrultusunda devlet desteklemeleri, süt hijyeni, mastitis gibi konularda üreticilerin yeterli bilgiye sahip olmadığını tespit etmiştir.

Demiralay ve ark. (2009), yaptığı çalışmada erkek egemen meslek olarak tanımlanmış iş makinelerinin kullanımına yönelik Çanakkale'de uygulanan "Yüzü Gülen Operatörler" isimli örnek proje irdelenerek kadın nüfusun istihdamı, üretime katkısı, meslek grupları açısından istihdam oranları değerlendirilmiştir.

Demir ve Aral'ın (2009) Kars ilindeki süt sığırcılık işletmeleriyle yaptıkları araştırmada, üreticilerin en büyük sorunlarının örgütlenme eksikliği olduğunu, buna bağlı olarak üreticilerin yüksek girdilerine rağmen pazar koşullarını kabul ederek sütü düşük fiyattan sattıklarını ortaya koymuşlardır.

Demir ve ark. (2014a), yaptıkları çalışmada Kars İlindeki 162 süt sığırcı işletmesinin %95,1'nin kapalı tipte ahır olduğu, ahır bina yaş ortalamasının 18,7 yıl ve ortalama ahır bina değerinin 29.357 TL olduğunu belirlemişlerdir.

Demir ve ark. (2014b); bu çalışmada Kars İlindeki 162 süt sığırcı işletmesinin ortalama 14,01 baş ineğe sahip olduğu, günlük ortalama süt veriminin 6,98 kg/baş olduğu tespit edilmiştir.

Fidan ve ark. (2012), araştırma, Sakarya'nın Taraklı ilçesinde faaliyet gösteren 50 kadın girişimci ile gerçekleştirilmiştir. Taraklı ilçesi, doğası ve tarihsel dokusu ile kırsal turizm açısından bölge de gelişen bir ilçedir. Tarihi evlerin turizm işletmesi biçimine getirilerek (restoran ve pansiyon) ve el işlerine dayalı faaliyet gösteren kadınlar araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Araştırmada, kırsal turizmde kadınların yerini ve etkinliğini ortaya koymak temel hedef olmuştur.

Özellikle kadınların faaliyet alanları ve çalışma biçimleri araştırılmış, kadınların hem bölgenin gelişimine katkıları, beceri ve yöresel bilgilerini hem de bir turizm etkinliği olarak değerlendiriliş biçimine yönelik algılamalarını tespit etmek araştırmanın amacı olmuştur. Araştırma, kırsal kesimde turizm etkinliklerinin gelişiminde ve tanıtımında önemli rol üstlenen kadınların, girişimcilik faaliyetlerini ortaya koymak için yapılmıştır.

Güneydoğum Derneği (2005), tarafından yapılan çalıştayda, Türkiye’de kadının işgücüne katılımı konusunun işlendiği 4 çalıştay ve 1 panel yapılmıştır. Kamu kurumları, üniversiteler, siyasi partiler, sivil toplum kuruluşları ve gönüllü katılımcılar eşliğinde yapılan panel ve çalıştaylarda Türkiye’de kadınların işgücüne katılımının önündeki engeller ortaya konulmaya çalışılmış ve çözüm önerileri sunulmuştur. Kadının işgücüne katılımı çalıştaylarının üçüncüsünde, Bartın ve Aksaray’dan gelen kadın girişimciler de gruba dâhil olmuşlar, Bartın ve Aksaray, grup tarafından kadın dostu iller kabul edilmiştir.

Hablemitoğlu (1996)’nun yaptığı araştırma kırsal ailede kadının iş modellerini ve kararlara katılımını belirlemek amacıyla planlanmış ve yürütülmüştür. Araştırma Ankara İli Kızılcahamam İlçesi’ne bağlı 22 köy yerleşiminde yaşayan 238 evli kadın ve bu kadınların eşleri üzerinde yapılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre kadınların eğitim, sağlık, aile planlaması gibi konularda bile bireysel karar alamadığı eş veya aile büyüklerinin kararlarında etkili olduğu ortaya konulmuştur. Ayrıca kadınların yaptıkları işlerin ekonomik analizlerini yapmaya yönelik araştırmaların arttırılması gerektiği önerisi sunulmuştur.

Kabaklı Çimen (2012), yaptığı çalışma ile Türk ailesinin geçmişten bugüne kadar geçirdiği süreçte eğitimin kadının aile içi kararlara katılımı üzerinde etkinliğini tespit edilmek amaçlanmıştır. Kadının aile içindeki statüsünü belirleyen faktörleri, aile içindeki iş bölümünü, rollerini ve aile içi kararlardaki etkinliğinin kadının eğitim düzeyine göre nasıl etkilediği tespit edilmiştir. Çalışmada nicel araştırma yönetimi kullanılmıştır. 600 örneklem üzerinde yapılan çalışmanın sonucunda eğitim düzeyi yükseldikçe kadınların hane gelirine katkılarının; aile içinde ve toplumda statülerinin yükseldiği tespit edilmiştir. Geleneksel aile yapısında erkek tarafından alınan kararlar; kadınların eğitim düzeyi yükseldikçe ortak alma eğiliminin arttığı görülmüştür. Fakat gayrimenkul ve araba alım satımı, tatil ve tasarruf gibi önem

derecesi yüksek maddi konularda ise erkeğin tek başına karar verme oranında yükselme görülürken, birlikte karar verme oranının düştüğü tespit edilmiştir.

Karabıyık (2012) yaptığı çalışmada Türkiye’de kadın işgücünün çalışma hayatındaki profilini ortaya koymuştur. Kadın istihdamı önemli olmakla birlikte izlenen politikalar nedeniyle kadın istihdamının istenen düzeyde arttırılamayacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Keskin (2004) yapılan derlemede, 1999-2000 yılları arasında AB’de tarımda sürekli veya geçici çalışan kadın işgücüne ait tespitlerde bulunulmuştur.

Kır (2010)’ın yaptığı araştırmada, Konya İlinin hayvancılık konusunda ön plana çıkmış ilçelerinden biri olan Karapınar’da küçükbaş hayvancılık işletmelerinde çalışan kadınların bilgiye ulaşım düzeyleri ve yayım yaklaşımları ortaya konarak çözüm önerileri geliştirilmiştir. Gerek ekonomik gerekse sosyal kararlarda kadınların rollerinin de ortaya konulduğu araştırmada eğitim seviyesi, arazi genişliği ve hayvan varlığının etkileri ki kare analiz yöntemi kullanılarak test edilmiştir. Eğitimin komşularla yapılacak olan işlerde karar mekanizmasına olan etkisi anlamlı bulunmuş diğer kriterlerin analizinde herhangi bir ilişki bulunmamıştır.

Kızıldağ ve ark. (2009)’nın yaptığı çalışma, Afyonkarahisar kentindeki kadın girişimcilerin girişimcilik faaliyetlerinde karşılaştıkları sorunların literatürde yer alan sorunlarla benzerlik taşıyıp taşımadığını incelemektedir. Bu bağlamda, Afyonkarahisar’da faaliyet gösteren ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Afyonkarahisar İl Kadın Girişimciler Topluluğu üyesi olan kadın girişimcilerle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşme yapılan tüm kadın girişimcilerin iş yaşamında fazla tecrübeleri olmamasına rağmen başarı odaklı, kendine güvenen, yenilikçi ve yaratıcı oldukları ve zaman içerisinde başarılarını artırarak karşılaştıkları sorunları aşmaya istekli oldukları saptanmıştır. Afyonkarahisar kentindeki kadın girişimcilerin girişimcilik faaliyetlerinde karşılaştıkları sorunların pek çoğunun literatürde yer alan sorunlarla (geleneksel baskılar, finansal problemler, piyasa bilgilerine ulaşmada sıkıntı çekme vb.) benzerlik taşıdığı bu çalışmada görülmüştür.

Kuzgun ve ark. (2004), araştırmada, kadının çalışmasına karşı tutumlarla dini yönelim arasındaki incelenmiş, dini yönelim ile kadının çalışmasına karşı olumlu tutum arasında ters yönde ve zayıf bir ilişki olduğu bulunmuştur. Araştırmanın bir başka sonucu da eğitim düzeyi yükseldikçe kadının çalışmasına karşı olumlu tutumların arttığı yönündedir.

Landing (2011), yazdığı makalede Türkiye’de yürütülen AB destekli kadınların güçlendirilmesi projeleri incelenmiştir. İncelemede girişimci proje üreten kadınların 3 yıla kadar finanse edilmeleri, rehberlik hizmeti almaları ve ulusal hükümet politikaları tarafından desteklenmeleri gerektiği görüşüne yer verilmiştir.

Memiş ve ark. (2013), kadınların çalışma hayatına katılımının artırılmasında, kadın girişimciliğinin yeri ve önemini ortaya koyabilmek amacıyla yapılan bu çalışmada, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından desteklenen GAP Bölgesi’ndeki Sosyo-Ekonomik Kalkınmada Kadın İşgücü Projesi kapsamında Gaziantep, Adıyaman, Mardin ve Siirt illerinde kadınlar tarafından kurulan kooperatiflere üye kadın girişimcilerin, girişimciliğe yönelik düşünceleri araştırılmıştır.

Mercan ve ark. (2009), yaptığı çalışmada amaç küreselleşmenin aile yapısı ve kadının toplumdaki yeri üzerine etkilerini ele alarak başta eğitim olmak üzere değişik yönlerini tahlil etmek olmuştur. Teknoloji kullanımını gerektiren iş kolları artarken kadınların bu konuda eğitimsiz olmaları nedeniyle daha çok kadın işi tabir edilen çalışma kollarında kalmayı tercih ettikleri, eğitimsiz olanların aile ve ev işlerinin yanında yarı zamanlı işlerde kayıt dışı ve sosyal güvenceden yoksun olarak çalışmaya mecbur kaldıkları bu çalışma ile görülmüştür.

Nayır ve ark. (2012), işçilerin iş kazaları ve meslek hastalıkları ile karşılaşmalarının azaltılabilmesi ve orman işçilerinin yaşam kaliteleri ve iş verimlerinin artırılabilmesi amacıyla, sağlık açısından uygun olmayan barınma koşulları, yetersiz sosyal güvenlik uygulamaları, kötü çalışma koşullarının, sağlık hizmetlerinden uzak çalışma sisteminin düzenlenmesi ve sorunların çözümüne yönelik düzenlemelerin yapılmasını önermişlerdir.

Dünyada ve Türkiye’de nüfusun yarısını oluşturan ve sosyal ve ekonomik açıdan önemli bir yeri olan kadınların kalkınma programları çerçevesinde ayrı ayrı ele alınması gerekir. Çünkü kadınlar doğaları gereği erkeklere göre daha farklı yeteneklere sahiptir. Oğuz ve ark. (2012), yaptığı çalışma ile tarımsal üretimde çalışan kadınların öncelikli sorunları belirlenerek çiftlik düzeyinde yoksulluğun azaltılmasına yönelik çözümler ortaya konmak istenmiştir.

Oğuz (2008), yaptığı çalışma ile Konya Tarımsal Yayım Hizmetlerine kadınların erişimlerini etkileyen faktörleri belirlemeye çalışılmıştır. Yine bu çalışma ile kadınların ihtiyaçları ve istekleri araştırılmış ve çalışmanın sonucunda kadın

çiftçilerin tarımsal kredi ve tarımsal projelere erişim konusunda da problemlerle karşılaştıkları, tarımsal işletmelerin geliştirilmesi için kadınlara ek destek sağlanması gerektiği ortaya konulmuştur.

Onay ve ark. (2009), araştırma ile kadın girişimcilerin “sosyal sermaye” olarak tanımlanan nitelik ve yeterliliklerinin belirlenmesi, kadın girişimcilerin karşılaştığı problemlerin tanımlanması ve bu problemlere yönelik olarak kadın girişimcilerin geliştirdikleri yöntemlerle yerel ve ulusal düzeydeki politika ve stratejilerin karşılaştırılması amaçlanmıştır. Araştırma örneklemini Manisa Kadın Girişimciler Kuruluna üye 25 kadın girişimciden oluşmaktadır. Çalışmanın sonucunda örneklemdaki kadın girişimcilerin temel sorunları ortaya konularak çözüm önerileri getirilmiş ve yerel yönetimlerle işbirliğine girilmesi durumunda kadın girişimciliğini artırmanın mümkün olabileceği gösterilmiştir.

Ören ve ark. (2012), çalışmada, özellikle kırsal kesimde çalışan kadınların mikro kredi projeleri aracılığıyla yoksullukla mücadelesi ülkemizden çeşitli örneklerle ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın sonucunda Türkiye’de daha çok hibe şeklindeki yardımlarla desteklenen kırsal kesimin mikro kredi uygulamasına alışması ve yaygınlaşması için mutlaka bu konuyla ilgili eğitim ve teknik yardım almaları sağlanması gerektiği ortaya çıkmıştır.

Özdemir (2009), yayınladıkları makalede, kadın ve erkeğin iktisadi yaşamdaki görev paylaşım dengesinin gelişimi Avrupa, ABD ve Türkiye verileri ile değerlendirilmiştir. Makalede çalışma hayatında kadınların erkeklerde eşit düzeyde yetkilendirilmemesi, eşit değerde işte daha düşük ücretlerle çalıştırılması, karar alma ve politika belirleme süreçlerine eşit oranda dâhil edilmemesi ve erkek egemen çalışma hayatında ikinci sınıf muamelesi görmesi süreci olarak tanımlanan “cam tavan” yaklaşımı üzerinde durulmuştur. Makaleye göre cam tavan olarak tanımlanan psikolojik engellerin, toplumun kültürel algısında meydana getirilecek dönüşümlerle desteklenerek ortadan kaldırılması, günümüz dünyasının daha yaşanabilir hale gelmesine katkıda bulunacaktır.

Özdemir ve ark. (2012), Türkiye’de krizin de etkisiyle son yıllarda hızlı bir yükseliş yakalamış olan kadınların işgücüne katılım oranının, 2012 yılının ilk çeyreğinde tekrar düşüşe geçerek %0,9 azaldığını belirtmişlerdir. Vasıflı kadın çalışanların dahi eve dönmeyi tercih etmesi, Türkiye’de kadınlar için çalışma hayatını cazip kılacak teşvik ve imkânlarla ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Çünkü görünüşe bakılırsa, kadınlarımızın çok önemli bir bölümü yalnızca mecbur kaldığında çalışmaktadır.

Özen (2009), çalışmada Türkiye'nin doğusu ile batısı arasındaki geçiş niteliğine sahip Sakarya ve Kocaeli çevresindeki kadın girişimcilerin kendilerini ve erkek girişimcilerin onları nasıl algıladıklarını düşündükleri mülakat yöntemiyle belirlenmeye ve aradaki farklılıklar ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Yürütülen araştırmada, kadın girişimcilerin genel girişimcilik ile ilgili noktalarda erkek girişimciler gibi düşündükleri, sadece girişimcilikte cinsiyet faktörü ile ilgili konularda erkek girişimcilerden farklılık arz ettiklerine yönelik bulgulara ulaşılmıştır.

Öztürk ve ark. (2012), çalışmada yoksulluktan en çok etkilenen grup olan kadınların yoksulluğu, sosyal dışlanma ve nedenleri, istihdam, işgücüne katılım oranları, enformel sektör, toplumsal cinsiyet, gelir dağılımı, ayrımcılık gibi göstergeler ışığında incelenmiş, yoksullukla mücadele politikaları irdelenerek çözüm önerileri sunulmuştur.

Sökmen (2012), Almanya'daki Türk Kadınların işgücüne katılımına engel en önemli sebebin 'evin direği erkektir' düşüncesinin hâkim olduğu kültürel yapı kadar bu yapıdan da beslenen nedenlerle kadınların eğitim düzeyinin diğer göçmen kadınların gerisinde kalması olduğunu belirtmiştir.

Sönmez (2011), araştırmada, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının önderliğinde kurulan ve ortaklarının kadınlardan oluştuğu Amasya İli Şeyhsadi Köyü ve Çorum İli Köprübaşı Köyünde bulunan Tarımsal Kalkınma Kooperatifine üye 117 ortak ile anket çalışması yapılmıştır. Çalışmada ortakların sosyo-ekonomik özellikleri, kooperatifçilik ve girişimcilik algıları, kooperatiflerin sağladığı imkânlar, ortakların beklentileri ve bunların başka kooperatiflere etkileri incelenmiştir. Sonuç olarak, kırsal alanların kalkınması için kurulan kadın kooperatiflerinin ortakların gelirlerini arttırıcı etkisi olduğu, kadınların farkında olmadıkları girişimcilik ve birlikte iş yapabilme becerilerini ortaya çıkardığı gözlemlenmiştir. Ancak bu tür kooperatiflerin yayımından önce mutlaka yayım yapılacak ailelerin sosyal ve kültürel özelliklerinin ortaya konulması, kooperatifçilik ve girişimcilik ile ilgili eğitim çalışması yapılması gerekliliği de çalışmada belirtilmiştir.

Şeker (2013), çalışmada, ÇATOM'lar tarafından uygulanan programların etkinlikleri sosyo- ekonomik açıdan değerlendirilmiştir. Bu amaçla ÇATOM

faaliyetlerinin yürütüldüğü Diyarbakır, Mardin, Batman, Siirt ve Şanlıurfa'da bu faaliyetlere katılmış 673 kişi ile yüz yüze anket yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre ÇATOM faaliyetlerinin en etkili ve başarılı bulunduğu alan eğitim ve sağlık alanında yapılan çalışmalar olmuştur.

Şener (2011), çalışma, KADES projesi katılımcılarından 300 kişi ile yüz yüze anket, 26 proje katılımcısı ve proje ortağı ile derinlemesine görüşme, proje katılımcılarından 8 kişi ile de odak grup çalışması yöntemleri ile yapılmıştır. Sosyal etki analizi sonucunda bu projenin, istihdamın geliştirilmesinin yanı sıra kadınların hayatlarında, çevrelerinde, katılımcı kurum ve kuruluşlarda olumlu etki yarattığı gözlenmiştir.

Ufuk ve ark. (2009), Sakarya'da sanayi kuruluşları üzerinde yapılan bu çalışmada kadın işgücü konusunda bir sıkıntı yaşanmadığı, ancak istihdam oranının düşük olduğu ortaya konulmuştur. Sakarya'da, tarım ve hayvancılık sektöründe yoğun olarak çalışan kadınların istihdamlarının artırılabilmesi için gıda ve tekstil sanayinin geliştirilmesi gerektiği önerilmiştir.

Üççam Karagel (2010), araştırmada, Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 1990 ve 2000 yıllarına ait "Nüfusun Sosyal ve Ekonomik nitelikleri" ne ilişkin verileri değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmede, Türkiye'de 1990-2000 yılları arasında, tarımda çalışan kadın nüfusunun toplam tarımda çalışan nüfusa oranının hiçbir bölgede %50 nin altına düşmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Ünal (2009), çalışmada, Konya ili Seydişehir ilçesinde kadınların yaşamlarını kolaylaştırıcı düzenlemeler ve kadın işgücü kullanımını etkileyen faktörler belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda; kadınların %60'ı yöreye merkezi ısıtma sistemi kurulması ile genel anlamda, %44'ü tarımsal faaliyetlerde yardımlaşma sağlanması ile bitkisel ve hayvansal üretimde, %37'si elektrikli ev aletlerinin kullanılması ile hane içinde yaşamın büyük ölçüde kolaylaşacağını belirlemişlerdir. Kadınların, %48'inin işgücüne katılımını etkileyen en önemli ekonomik faktör gelir seviyesi, %36'sının işgücüne katılımı etkileyen en önemli sosyal faktör eğitim düzeyi olarak belirlenmiştir.

Yavaş (2010), çalışmada Yerel Gündem-21 programının hedeflerinden biri olan yerel yönetimlerde karar alma ve uygulama süreçlerine kadınların katılımının sağlanmasına yönelik yapılan programlar ve çalışmalar incelenmiştir. Bu programın

toplumsal cinsiyet eşitliğine ve kadının güçlendirilmesine olumlu etkiler yarattığı sonucuna varılmıştır.

Yıldırak ve ark. (2002), çalışmada, Adana ve Aydın illerinde pamuk, Manisa'da üzüm, Konya- Eskişehir ve Ankara(Polatlı) illerinde şekerpancarı, Ankara ili Beypazarı ilçesinde havuç tarımında gezici ve geçici olarak çalışan 1236 kadın işçi ile anket yapılmıştır. Anket sonuçları değerlendirildiğinde, en önemli sorunun çalışma koşulları ve iş güvenliği ile ilgili olduğu ortaya konulmuştur.

Yıldırım (2009), makalede kadına yönelik politik, dini, eğitim, iş gücüne katılım, iş alanı, gelir bakımından yapılan ayrımcılık ve önyargılar irdelenmiş ve çözüm önerileri geliştirilmiştir.

Yılmaz ve ark. (2012), çalışmada tarım alanında akademik çalışma yürüten 91 kadın akademisyenle yapılan anketler ışığında kurumlarında karşılaştıkları sorunlar ve önemli buldukları tarımsal problemler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Anket sonuçlarına göre en önemli kurumsal problem olarak araştırma ve eğitim tesislerindeki yetersizlik gösterilirken, tarımsal problemlerin teknik, ekonomik ve eğitim olmak üzere üç ana başlıkta toplandığı gözlemlenmiştir.

Yılmaz ve ark. (2009), yayınladıkları bildiride, örneklem olarak İngiltere'nin Eastbourne kasabasında halka açık parka dinlenmek için gelen 15 kadın ile İstanbul'da Kadıköy İlçesindeki halka açık bir parka dinlenmek için gelen 15 kadın randomize olarak seçilmiştir. Araştırmaya katılan kadınlara kadınlığa ilişkin tanım, duygu ve düşüncelerine yönelik bir kompozisyon yazmaları istenmiştir. Kompozisyonlarda öne çıkan konular sınıflandırılmış ve dikkat çekici konular 11 başlık altında değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada, TR42 Düzey 2 Bölgesinde yer alan Sakarya ilinin Ferizli İlçesinde işveren konumunda gözüken ve hayvancılık faaliyet alanında bulunan kadınların üretimdeki rolü, sosyo-ekonomik durumu ve kırsal kalkınma yönündeki uygulamalar ile sektörel yapı analiz edilmiştir. Ayrıca, üretici ve işveren konumunda gözüken bu kadınların sosyo-ekonomik açıdan değerlendirilmesinin yanı sıra, gerçek anlamda yaptıkları işin sahibi olup olmadıkları, kazandıkları paranın yönetiminin kendilerine ait olup olmadığı, ekonomiyi ilgilendiren konularda söz haklarının bulunup bulunmadığı, sosyal hakları açısından farkındalıkları gibi konular da irdelenmiştir.

2. GEREÇ VE YÖNTEM

Bakanlar Kurulu Kararıyla bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların çerçevesinin belirlenmesi ve Avrupa Birliği Bölgesel İstatistik Sistemine uygun karşılaştırılabilir istatistikî veri tabanı oluşturulması amacıyla ülke genelinde İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması tanımlanmıştır. Bu sınıflamaya göre istatistikî açıdan Türkiye 12 adet Düzey 1 Bölgesi ve 26 adet Düzey 2 Bölgesine ayrılmıştır. Bu ayrım bir idari sınıflama olmayıp istatistikî bir sınıflamadır (Davarcioğlu Özaktaş ve Konur, 2012). Bu sınıflamaya göre içinde Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova illerinin de yer aldığı TR42 Düzey 2 Bölgesindeki işgücüne katılım oranları kadın %28,1 ve erkek %72,7 şeklinde gerçekleşmiş olup, söz konusu veriler aşağıda Çizelge 2.1’de gösterilmiştir (TÜİK,2011).

Çizelge 2.1. Düzey 2 Bölgelerinde 2010 yılı itibariyle işgücüne katılım oranları

Bölge	Kadın %	Erkek %	Bölge	Kadın %	Erkek %
TRC2	9,8	58,7	TRA2	28,3	75,7
TRC3	10,2	64,0	TR52	29,3	74,7
TRB2	17,4	71,2	TR22	30,3	67,0
TRC1	17,6	72,3	TR31	31,2	69,9
TR72	21,8	67,4	TR62	32,0	74,3
TR10	24,0	71,9	TR83	33,4	69,5
TR71	24,7	69,7	TRA1	33,9	72,2
TR51	25,3	68,7	TR21	34,6	74,3
TR41	25,5	68,9	TR81	36,8	68,4
TRB1	26,3	70,5	TR32	37,0	73,1
TR33	27,1	70,6	TR61	39,0	76,5
TR42	28,1	72,7	TR82	41,7	69,7
TR63	28,2	72,0	TR90	45,4	71,3

Tarımda istihdam edilen kadınların statüsüne baktığımızda TR42 Düzey 2 Bölgesinde istihdam edilen 105000 kadının 6000’i ücretli, maaşlı veya yevmiyeli olarak, 23000’i kendi hesabına işveren olarak çalışmakta iken büyük çoğunluğu oluşturan 76000 kişinin ücretsiz aile işçisi olarak çalıştığı göze çarpmaktadır (Peker ve Kubar, 2012). Çizelge 2.2.’de 2010 yılı itibariyle Düzey 2 bölgesinde tarımda istihdam edilen kadınların statüsü gösterilmektedir.

Çizelge 2.2. 2010 yılı itibariyle tarımda istihdam edilen kadınların statüsü
(Düzey 2) (bin kişi)

Düzey2 Bölgeleri	Toplam	Ücretli, Maaşlı ve Yevmiyeli	İşveren ve Kendi Hesabın a	Ücretsiz Aile İşçisi
TR10 İstanbul	2	0	1	1
TR21 Tekirdağ-Edirne-Kırklareli	48	3	2	44
TR22 Balıkesir-Çanakkale	103	8	9	86
TR31 İzmir	69	16	3	50
TR32 Aydın-Denizli-Muğla	157	22	15	120
TR33 Manisa-Afyon-Kütahya-Uşak	176	16	11	148
TR41 Bursa-Eskişehir-Bilecik	58	10	6	43
TR42 Kocaeli-Sakarya-Düzce-Bolu-Yalova	105	6	23	76
TR51 Ankara	20	1	3	15
TR52 Konya-Karaman	119	9	16	94
TR61 Antalya-Isparta-Burdur	161	17	6	138
TR62 Adana-Mersin	163	37	18	108
TR63 Hatay-Kahramanmaraş-Osmaniye	158	23	56	79
TR71 Kırıkkale-Aksaray-Niğde-Nevşehir-Kırşehir	84	6	15	63
TR72 Kayseri-Sivas-Yozgat	84	1	12	70
TR81 Zonguldak-Karabük-Bartın	93	0	25	68
TR82 Kastamonu-Çankırı-Sinop	77	1	10	67
TR83 Samsun-Tokat-Çorum-Amasya	216	7	23	186
TR90 Trabzon-Ordu-Giresun-Rize-Artvin-Gümüşhane	336	1	122	213
TRA1 Erzurum-Erzincan-Bayburt	99	0	11	88
TRB1 Malatya-Elazığ-Bingöl-Tunceli	103	2	12	89
TRB2 Van-Muş-Bitlis-Hakkari	66	0	7	59
TRC1 Gaziantep-Adıyaman-Kilis	59	9	6	44
TRC2 Şanlıurfa-Diyarbakır	56	18	10	27
TRC3 Mardin-Batman-Şırnak-Siirt	30	5	4	21

Bu tez çalışmasının temel amacı, hayvansal üretimde yer alan kırsal alandaki kadınların sosyo-ekonomik durumlarını ortaya koyarak öncelikli sorunlarını belirlemek ve bu sorunların çözümünde rol oynayabilecek tespitlerde bulunarak, sektörel ve toplumsal açıdan fayda sağlayıcı kadın odaklı stratejiler ve sonuçlara ulaşmaktır.

Bu araştırmada ayrıca, TR42 Düzey2 Bölgesinde bulunan, üretici ve işveren konumunda gözüken kadınların sosyo-ekonomik açıdan değerlendirilmesinin yanı sıra, gerçek anlamda yaptıkları işin sahibi olup olmadıkları, kazandıkları paranın yönetiminin kendilerine ait olup olmadığı, ekonomiyi ilgilendiren konularda söz haklarının bulunup bulunmadığı, sosyal hakları açısından farkındalıkları gibi konular da irdelenmiştir.

2.1. Gereç

Bu araştırmanın ana gerecini, TR42 Düzey2 Bölgesinde yer alan Sakarya İlinin Ferizli İlçesinde, hayvancılıkla uğraşan ve 2013-2014 yılında TÜRKVET sisteminde işletme sahibi olarak işveren konumunda gözüken 244 kadın arasından, hayvancılık işletmesinin türü, faaliyet alanı ve işletme ölçeğine göre tabakalı tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilen 100 kadın işletme sahibinden, uygulanan veri temin formu ile yüz yüze görüşmeler sonucu elde edilen veriler oluşturmuştur.

Diğer taraftan, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Türkiye İstatistik Kurumu başta olmak üzere çeşitli kurum ve kuruluşlarca konuyla ilgili yayınlanan rapor ve istatistikler ile yerli ve yabancı literatürlerden de faydalanılmıştır.

2.2. Yöntem

2014 TÜRKVET sistemi kayıtlarına göre, Sakarya İli Ferizli ilçesinde 2854 adet hayvancılık işletmesi mevcut olup bunun 491 tanesinin sahibi kadın olarak gözükmektedir. Ferizli ilçesinde hayvancılık işletmeleri daha çok polikültür üretim yapısındadır. Çalışmanın ön araştırmasında tespit edilen 491 adet kadın sahipli işletmenin 72 tanesinde hayvan mevcudu gözükmemektedir. Kalan işletmelerden 408 adeti büyükbaş, 3 adeti küçükbaş, 7 adeti kanatlı ve 1 adeti de arıcılık işletmesidir. 10 baş ve üzeri büyükbaş bulunan işletme sayısı 41 olup bunların 2 tanesi kanatlı ve arıcılıkla da ilgilenmektedir. 5 baş altı büyükbaş hayvan bulunan işletme sayısı 175 ve 5-9 baş büyükbaş hayvan bulunan işletme sayısı 194 olup, 9 baş ve altında

büyükbaş hayvanı bulunan ve sahibi kadın olan işletme sayısı, toplam kadın sahipli hayvancılık işletmeleri içerisinde %90'lık bir pay almaktadır. Büyükbaş hayvancılık işletmelerinin %24'ü süt sığırcılık işletmesi olup, kalanı (%76) karma tipte üretim yapan işletmelerdir.

Yapılan bu çalışmada, 5 baş ve üzeri büyükbaş hayvanı bulunan işletmeler ile küçükbaş ve kanatlı işletmelerine sahip toplam 244 adet kadın yetiştirici çalışma ana örnekleme olarak belirlenmiştir.

Bu örneklem, kadınların tamamının veri temini için yapılan görüşmeye katılmayı kabul etmesi, eksiksiz ve güvenilir veri elde edilmesi noktasında tespit edilmiş bir sayıdır. Çalışmada temel olarak üreticileri istatistikî olarak yeterli derecede temsil edecek sayıda ve en az 100 kadın üreticiyle anket çalışmasının uygulanması amaçlanmış ve bu hedefe ulaşılmıştır.

Hazırlanan veri temin formu vasıtasıyla kadın üreticilerle yüz yüze görüşülerek elde edilen veri ve bilgiler bilgisayar ortamına aktarılmış ve kadın işletme sahiplerinin sosyo-ekonomik yapıları, mali durumları, üretim düzeyleri, yönetim ve karar mekanizmalarındaki etkinlikleri, satış, pazarlama, kırsal ekonomik kalkınma vb. hususlarda belirttiği veri ve bilgiler detaylı şekilde analize tabi tutulmuştur. Yapılan anketlerden elde edilen verilerin değerlendirilmesinde Microsoft Excel ve SPSS paket programlarından yararlanılmıştır.

3. BULGULAR

Bu araştırma, Sakarya İli Ferizli İlçesinde bulunan ve 2013-2014 yıllarında GTHB'na ait hayvancılık veri tabanında (TURKVET) işletmesi gözüken 100 kadın büyükbaş işletme sahibi ile yüz yüze gerçekleştirilen anket çalışması şeklinde yapılmıştır. Saha çalışmalarında uygulanan veri temin formlarının değerlendirilmesi ve analizi sonucu elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

3.1. Demografik Bulgular

Ferizli İlçesinde bulunan ve TÜRKVET'e kayıtlı işletmesi bulunan 100 adet kadınla yapılan anket çalışması sonucunda işletme sahiplerinin yaş aralığının 18 ile 57 arasında değiştiği belirlenmiştir. Ankete katılan 100 kadından 12'si 50-57 yaş aralığında, 35'i 40-49 yaş aralığında, 44'ü 30-39 yaş aralığında ve 9'u 18-29 yaş aralığındadır. Ankete katılanların %93'ü evli, %4'ü bekâr ve %3'ü ise boşanmıştır.

Ankete katılan kadınların öğrenim durumlarına bakıldığında ağırlıklı olarak ilkokul mezunu oldukları gözlenmiştir (%71). İlkokul mezunu kadınların medeni durumlarına bakıldığında %98,59'nun evli olduğu bulunmuştur. Kadınların 15 tanesi ortaokul, 5'i lise, sadece 2'si üniversite mezunudur. Okuryazar olmayan kadınların sayısı ise 7'dir. Üniversite mezunu olan kadınların her ikisi de bekâr olup 31 ve 38 yaşlarındadır.

Hanehalkı birey sayısına bakıldığında en az 2 en fazla 11 kişinin birarada yaşadığı gözlenmiştir. 11 kişinin bir arada yaşadığı hanede bulunan kadın işletmeci evli, okuryazarlığı olmayan 43 yaşında ve 9 çocuklu bir kadındır. Ankete katılanların büyük çoğunluğu 4-5 kişilik ailelerde yaşamakta olup (%62), 16'sı 6 kişilik, 10'u 3 kişilik, 6'sı 7 kişilik ve 5'i 2 kişilik ailede yaşamaktadır. Hane halkı birey sayısı kadın işletmeci sayısı ve yaşları ile karşılaştırıldığında, 4 kişilik ailede yaşayan kadınların %51,61'inin ve 5 kişilik ailede yaşayan kadınların % 48,39'unun 30'lu yaşlarda olduğu bulunmuştur. Yine benzer bir karşılaştırma eğitim durumları ile ilgili olarak yapıldığında ağırlıklı olarak ilkokul mezunlarının 4 ve 5 kişilik ailede yaşadıkları gözlenmiştir (sırasıyla 19 ve 23 kişi). 5 kişilik ailede yaşayan kadınların %74,19'unun ilkokul mezunu olduğu bulunmuştur. Medeni durumları ile karşılaştırıldığında evli olan kadın işletmecilerin %31,18'nin 4 kişilik ailesi olduğu,

%30,10'nun ise 5 kişilik ailede yaşadığı bulunmuştur. Üniversite ve lise mezunlarının 4 ve 5 kişilik ailelerde yaşadığı gözlenmiştir. Hanehalkı birey sayısının detaylı karşılaştırması Çizelge 3.1.'de verilmiştir.

Çizelge 3.1. Hanehalkı birey sayısı karşılaştırma çizelgesi (kişi)

Hanehalkı birey sayısı		11 kişi	7 kişi	6 kişi	5 kişi	4 Kişi	3 Kişi	2 kişi
Kadın işletmeci sayısı		1	6	16	31	31	10	5
Yaş	18-29	0	0	0	3	2	4	0
	30-39	0	3	7	15	16	2	1
	40-49	1	1	8	10	12	1	2
	50-57	0	2	1	3	1	3	2
Medeni durum	Evli	1	6	16	28	29	9	4
	Bekâr	0	0	0	1	2	1	0
	Boşanmış	0	0	0	2	0	0	1
Eğitim durumu	Okuryazar değil	1	1	0	2	2	1	1
	İlkokul	0	3	14	23	19	7	4
	Ortaokul	0	3	2	4	5	2	0
	Lise	0	0	0	1	4	0	0
	Üniversite	0	0	0	1	1	0	0

Ankete katılan kadınların % 6'sının çocuğu yoktur. Çocuksuz kadınların 4'ü bekar 2'si evlidir. Sadece bir kadının 9 çocuk sahibi olduğu gözlenmiş olup ankete katılan kadın işletmecilerin ağırlıklı olarak 2-3 çocuğu vardır (sırasıyla %32 ve %30). Çizelge 3.2'de de görüleceği üzere bu kadınların %37'si bir kız, %44'ü bir erkek çocuğuna sahiptir. %19'unda hiç kız yokken hiç erkek çocuğu olmayanların oranı %27'dir. Ankete cevap veren kadınların verdiği bilgilere dayanarak, çocuk sahibi olan 94 kadının, 156'sı kız, 110'u erkek olmak üzere toplam 266 çocuğu olduğu sonucuna varılmıştır. Bu çocuklardan 135'i herhangi bir okulda öğrenimlerine devam ederken 131'inin yaşı küçük olması, evli olması veya istememesi gibi nedenlerle çalışmanın yapıldığı dönem zarfında okula gitmediği

saptanmıştır. Ankete katılan kadınların 17'sinin okula giden bir çocuğu olmamasına rağmen, 46'sının en fazla bir çocuğunun okula gittiği belirlenmiştir.

Çizelge 3.2. Kadın işletme sahiplerinin çocuk sayısı ve oranları (kişi-%)

Çocuk sayısı	0	1	2	3	4	5	6	7	9
Çocuklu Kadın sayısı	6	12	32	30	14	2	2	1	1
Kız çocuğuna sahip kadın sayısı	19	37	30	7	5	2	0	0	0
Erkek çocuğuna sahip kadın sayısı	27	44	23	5	1	0	0	0	0
Çocuğu okuyan kadın sayısı	17	46	25	10	1	1	0	0	0

Ankete katılan ve en az bir çocuğunun herhangi bir okulda okuduğunu söyleyen 83 kadına çocuklarını okutma sebepleri sorulmuştur. İki her hangi bir sebep söylemezken 36'sı ülkeye faydalı bireyler olması için çocuğunu okula gönderdiğini belirtmiştir. Kadınların 27'si iş gücü sahibi olması için çocuklarını okuttuğunu belirtirken, 5'i şehirde çalışabilmesi için okuttuğunu söylemiştir. Bir kadın işletmeci daha fazla gelir elde edebilmesi için çocuğunu okuttuğunu söylerken 12 kadın farklı sebepler ileri sürmüşlerdir.

Araştırmaya katılan kadınlardan mesleklerini tanımlamaları istenmiştir. Çizelge 3.3.'te görüleceği üzere kadınların 76'sı mesleğini ev hanımı olarak tanımlamıştır. Ankete katılanların 36'sı iki ayrı meslek tanımı yaparken, ikinci olarak seçilen meslek tanımı çiftçi olmuştur. Yapılan meslek tanımlarından ev hanımı %55,88 ile en çok seçilen meslek olurken, %24,26 ile çiftçi ikinci ve %7,35 ile çoban mesleği üçüncü seçilen meslek tanımı olmuştur.

Çizelge 3.3. Ankete katılan kadınların meslek tanımları (kişi)

Meslek tanımı	Meslek tanımı yapan kadın sayısı		Toplam
	1. Tanım	2. Tanım	
Ev hanımı	76	0	76
Çiftçi	13	20	33
Üretici	2	3	5
Yetiştirici	3	2	5
Besici	0	1	1
Çoban	6	4	10
Sütçü	0	3	3
Diğer	0	3	3

Çalışmada kadınlara sigorta hakkında herhangi bir şey bilip bilmedikleri sorulduğunda, %39'u kısmen bilgisi olduğu cevabını verirken, %35'i bilmediğini, %26'sı ise sigorta hakkında bilgi sahibi olduğunu söylemiştir. Ayrıca, kadınların büyük çoğunluğu kendilerine ait bir sosyal güvencelerinin olmadığını, sağlık ile ilgili konularda eşlerinin veya diğer aile bireylerinin sağlık güvencesinden yararlandıklarını belirtmiştir (%76). Kadınların 8'i Çiftçi Bağkuruna, 5'i Bağkura, 4'ü SSK'ya ve 2'si Emekli Sandığına tabi iken 5'i Yeşil Karta sahip olduğunu söylemiştir. Çizelge 3.4'te kadınların sosyal güvence durumları gösterilmektedir.

Çizelge 3.4. Ankete katılan kadınların sosyal güvence durumları (kişi-%)

Sosyal güvencesi olmayan	Emekli sandığı	SSK	Bağkur	Yeşil Kart	Çiftçi Bağkuru
76	2	4	5	5	8

Araştırmada kadınlara boş zamanlarını nasıl değerlendirdikleri soruldu. Ankete katılanların %38'i iki ayrı cevap verirken, ilk yapılan tercihlere göre 42 kadın ev işlerini boş zamanlarında yaptığını söylemiştir. Verilen cevapların toplamına göre, kadınlar boş zamanlarında ev işlerinden (%41,30) sonra en çok komşu ziyareti yaptığını belirtmiştir (%22,46). Çizelge 3.5.'te de görüldüğü gibi verilen cevapların

%13,76'sı boş vaktinin olmadığı yönündedir. Kadınların verdikleri cevaplardan boş vakitlerinin fazlaca olmadığı anlaşılmaktadır.

Çizelge 3.5. Boş vakitlerini değerlendirme şekilleri(kişi)

Değerlendirme şekli	Cevap veren kadın sayısı		Toplam
	1. Tercih	2. Tercih	
TV seyretme	15	0	15
Komşu ziyareti	20	11	31
Ev işleri	42	15	57
Müzik dinleme	1	1	2
Boş vaktim yok	15	4	19
Diğer	7	7	14

Kadınlara ev dışında en çok uğraştıkları işin ne olduğu sorulduğunda %63'ü hayvancılıkla uğraştıklarını söylemiştir. %28'i tarla ve bahçe ile uğraştığını söylerken %6'sı diğer işlerle meşgul olduklarını belirtmiş, %3'ü ise herhangi bir cevap vermemiştir. Kadınların ev dışında en çok vakitlerini alan işin hayvancılıkla ilgili işler olduğu söylenebilir.

Ankete katılan kadınlara tarım ve hayvancılık dışında, kalan zamanlarda üretime yönelik ne gibi işlerle uğraştıkları sorulmuştur. Kadınların ilk tercihlerine bakıldığında, birinci sırada örgü-dantel işleri gelmiştir (65 kişi). Kadınların tüm tercih sıralamaları ağırlıklandırılarak değerlendirildiğinde ise ilk sırayı konserve-turşu yapımı almıştır (%24,62).

Çizelge 3.6'da görüleceği gibi ikinci sırada gelen uğraş reçel-pekmez yapımı (%23,40) olmuştur. Kadınların sadece 3 tanesi (%0,91) yerel el sanatlarıyla uğraştığını söylemiştir. Kadınların sıralamalarına tercih gözetmeksizin bakıldığında % 23,10 ile örgü-dantel yapmak kadınların üretime yönelik yaptığı işler arasında üçüncü sırada yer almaktadır.

Çizelge 3.6 Tarım ve hayvancılık dışında kalan zamanlarda yapılan üretime yönelik işler (kişi)

Yapılan İşler	Tercih 1	Tercih 2	Tercih 3	Tercih 4	Tercih 5	Tercih 6	Tercih 7	Toplam
Bıçki-dikiş	14	0	0	0	0	0	0	14
Örgü-dantel	65	11	0	0	0	0	0	76
Nakış	1	4	5	0	0	0	0	10
El sanatları	0	3	0	0	0	0	0	3
Konserve-turşu	19	47	12	3	0	0	0	81
Reçel-pekmez	0	22	42	10	3	0	0	77
Erişte-tarhana	1	3	17	37	7	3	0	68

Ankete katılan kadınlara bu işleri hangi amaçla yaptıkları da soruldu. Kadınlara yedi seçenek sunularak sıralama yapılması istendi. Kadınlar %41,71 oranında bu işleri aile içi tüketim için yaptıklarını ifade etmişlerdir (Çizelge 3.7.). Yapılan sıralamaya göre kadınlar %17,71 oranında çeyiz hazırlığını ikinci amaç olarak öne sürmüşken, %15,43 oranında kadınlar bu işleri aile bütçesine katkı amacıyla yaptıklarını söylemiştir. Ek gelir elde etmek isteyenlerin oranı % 13,14 olup, amacının bu olduğunu söyleyen 23 kişiden 18'i örgü-dantel yaparak ek gelir sağladığını söylemiştir. Aile bütçesine katkı sağlamak amacıyla bu işleri yaptığını söyleyen 27 kişiden 13'ü dantel yaparak katkı sağladığını belirtmiştir.

Çizelge 3.7. Kadınların tarım ve hayvancılık dışındaki üretim faaliyetinin amaçları (kişi)

Amaç	Tercih 1	Tercih 2	Tercih 3	Tercih 4	Toplam
Ek gelir elde etmek	23	0	0	0	23
Aile bütçesine katkı	14	13	0	0	27
Becerilerini geliştirmek	4	2	1	0	7
Çeyiz hazırlığı	19	8	3	1	31
Boş vakit değerlendirmek	5	5	3	0	13
Aile içi tüketim	35	22	16	0	73
Diğer	0	0	0	1	1

3.2. Hayvansal Üretim İle İlgili Bulgular

Araştırmaya katılan kadın yetiştiricilere kaç yıldır hayvancılık yapmakta oldukları soruldu. Kadınlar bu soruya, kendi nam ve hesaplarına açıp işletmekte oldukları hayvancılık işletmesi dışında, hatta çocuk yaştan itibaren, hayvancılıkla ilgilendikleri zaman dilimini düşünerek cevap vermişlerdir. Anket bulgularına göre, kadınlar en az 2 en çok 45 yıldır hayvancılıkla uğraşmaktadır. Çizelge 3.8.'de görüldüğü üzere kadınların %39'u hayvancılıkla 11-20 yıldır uğraştıklarını ifade etmiştir. Kadınların %71'i hayvancılıkla ilgili herhangi bir eğitim almadığını da belirtmiştir.

Çizelge 3.8. Kadın yetiştiricilerin kaç yıldır hayvancılıkla uğraştıkları (kişi)

Yıllar	2-10	11-20	21-30	31-45
Kadın sayısı	27	39	29	5

Kadınların önemli bir bölümü hayvancılığı köyde yapılacak başka bir iş alanı olmadığı için yaptıklarını belirtmiştir (%63). Kadınların bir kısmı (%19) hayvancılığı ek iş olarak yaptığını söylerken, %6'sı hayvancılığı kârlı bir faaliyet olarak gördükleri için yaptığını ifade etmiştir (Çizelge 3.9.).

Çizelge 3.9. Kadın yetiştiricilerin hayvancılığı yapma nedenleri (kişi)

Yıllar	Hayvancılığı yapma nedenleri			
	Kârlı olması	Ek iş	Başka iş olmaması	Diğer
1-10	3	4	16	4
11-20	1	10	25	3
21-30	2	4	19	4
31-45	0	1	3	1
Toplam	6	19	63	12

Çalışmada kadınlara yapmış oldukları hayvancılık türünü neden tercih ettikleri sorulduğunda, kadınların %56'sı büyükbaş hayvancılıkla ilgili daha fazla tecrübeleri olduğunu, bu yüzden başka bir hayvancılık türü seçmeyi düşünmediklerini ifade etmişlerdir. Kadınlardan 6'sı işgücü ihtiyacının az olması nedeniyle, 5'i ise yatırım sermayesinin düşük olması nedeniyle büyükbaş hayvancılığı tercih ettiğini söylemiştir. Kadınların 33'ü ise farklı sebepler öne sürmüşlerdir.

Kadınlara mevcut durumda hayvancılığı bırakmak isteyip istemedikleri sorusu yöneltildiğinde, kadınların %79'u hayvancılığı bırakmak istemediklerini ifade etmiştir. Hayvancılığı bırakmak istediğini söyleyen kadınlara (%21) bunun nedeni sorulduğunda, ikisi herhangi bir sebep sunmamış, dokuz kadın ise ikinci bir sebep sunmuştur (Çizelge 3.10). Öne sürülen nedenler karşılaştırıldığında, %36,66'sının işletme giderleri çok yüksek olduğu için kâr elde edemediklerinden hayvancılığı bırakmak istedikleri belirlenmiştir. Bu kadınlara hayvancılığı bırakırlarsa başka bir iş yapıp yapmayacakları da sorulmuştur. Kadınların 7'si emekli olmak istediğini, 3'ü evden yürütülen bir işte çalışabileceğini ifade etmiş, 11 tanesi ise hayvancılık dışında herhangi bir işle uğraşabileceğini söylemiştir. Maliyetin yüksekliği nedeniyle hayvancılığı bırakmak istediğini söyleyen kadınların incelemesinde ikisinin emekli olmak istediği, birinin evden çalışmak istediğini, 7'sinin herhangi bir işte çalışmaya hazır olduğunu söylediği görülmüştür.

Çizelge 3.10. Hayvancılığı bırakmak isteyen kadınların sunduğu nedenler (kişi)

Sunulan Nedenler	1. Neden	2. Neden	Toplam
Ekonomik kriz	1	0	1
Maliyet yüksek	11	0	11
Ürün fiyatları düşük	2	2	4
Devlet desteği yok	0	3	3
Pazarlama zorluğu	0	0	0
Diğer	5	4	9
Sebebini söylemeyen	2	12	14

Ankette kadınlara sahip oldukları hayvan türleri sorulduğunda, 100 kadının da büyükbaş hayvana sahip olduğu anlaşılmıştır (toplam 1025 büyükbaş hayvan). Dört kadının küçükbaş hayvana da sahip olduğu görülmüştür (toplamda 14 küçükbaş hayvan). Ankete katılan kadınların 70'i tavuğa sahip olduğunu (1010 adet), bir kişi 10 adet kazının olduğunu, 18 kişi ördek beslediğini (toplamda 87 adet) belirtmiştir. Ankete katılan 53 kadın köpek sahibi olduğunu (70 adet) ve 23 kadın kedisinin olduğunu (44 adet) söylemiştir. Çalışmaya katılan kadınların at, eşek türü hayvanı olmadığı gibi kadınlardan arı kovanına sahip olan da yoktur.

İşletme sahibi kadınlara sahip oldukları ahırların tipleri sorulduğunda, %67'si ahırlarının kapalı tipte olduğunu söylemiştir. Kadınlara hayvanların ahırda dolaşımı da sorulmuştur. Soruya cevap veren kadınların %51'i hava durumuna göre bahçeye saldığını, %23'ü sağımdan sonra hava durumuna bakmaksızın bahçeye saldığını, %18'i ise tamamen bağlı durduğunu söylemiştir. Kadınların sadece %8'i hayvanlarına serbest dolaşımda bakmaktadır.

Çalışmada kadınlara hayvanların su içme şekilleri de sorulmuştur. Bu soruya kadınların %72'si hayvanların otomatik suluktan su içtiğini, %23'ü hayvanlarının kovadan, %5'i ise köy çeşmesi ve göletten su içtiğini bildirmiştir.

Ahırlarda bulunan büyükbaş hayvan varlıklarına bakıldığında, en az 5 en çok 34 adet büyükbaş hayvanın olduğu tespit edilmiştir. Çizelge 3.11'de görüleceği üzere, kadınların % 55'i 5-9 baş arası büyükbaş hayvana sahipken, sadece 1 kadın 34 baş sığıra sahiptir. Ahır kapasitelerine bakıldığında ise 1-9 baş kapasitesi olan ahır sayısının 7, 10-19 baş ahır kapasitesi olan ahır sayısının ise 53 adet olduğu belirlenmiştir.

Anketteki cevaplardan yola çıkılarak büyükbaş ahırlarının kapasite kullanım oranları ise %49 ve aşağı kapasitede olan 21 kişi, %50-59 kapasiteyle çalışan 23 kişi, %60-79 kapasiteyle çalışan 36 kişi, %80 ve üzeri kapasiteyle çalışan ise 20 kişi olarak hesaplanmıştır.

Ankete katılan kadınlara kapasitelerini arttırmak isteyip istemedikleri sorusuna karşılık kadın yetiştiricilerin %75'inin cevabı hayır olurken, %25 kadının cevabı evet olmuştur. Kapasite arttırmak isteyen kadınlardan 7 si 1-9 baş, 11'i 10-19 baş, 2'si 20-29 baş, 2'si 30-39 baş, 2'si 40-49 baş ve sadece 1 kişi 50 baş hayvan almak istediklerini belirtmişlerdir.

Çizelge 3.11. Kadınların sahip olduğu büyükbaş hayvan sayısı aralığı ve ahır kapasiteleri dağılımı (kişi)

BB hayvan sayısı aralığı	1-9	10-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60
Mevcut durumda hayvan varlığı	55	35	9	1	0	0	0
Ahır Kapasitesi	7	53	30	4	1	4	1

Çalışmada kadınlara karşılaştıkları en önemli hayvan hastalıklarının neler olduğu soruldu. Bu soruda kadınlara herhangi bir seçenek sunulmayıp kendilerinin en önemli bulduğu hastalık adından başlayarak istediği kadar hastalık adı söyleyebileceği belirtildi. Kadınlar buna rağmen en fazla üç hastalık adı söylemişlerdir. Kadınların 17 tanesi üç, 48 tanesi ise iki hastalık adı söylerken, sadece 35 tanesi tek hastalık adı söylemiştir.

Çizelge 3.12’de görüldüğü üzere ilk söylenen hastalık adları arasında en çok meme hastalıkları (64 kişi) akla gelmiştir. Karşılaştıkları ikinci derecede önemli hastalık adı olarak en fazla döl problemleri söylenmiştir (25 kişi). Üçüncü hastalık adı söyleyenlere bakıldığında, kadınların karşılaştıkları üçüncü önemli hastalık mide problemleri (3 kişi) ve buzağı ishalleri (3 kişi) olmuştur.

Verilen cevapların tümü değerlendirildiğinde kadınların ahırda karşılaştıkları en önemli sağlık probleminin meme hastalıkları olduğunu (%41,76) söylemek mümkündür. İkinci önemli sağlık problemini döl tutma ile ilgili sorunlar (%20,88) oluşturmaktadır. Sindirim sistemi problemleri (mide %10,44, ishal %9,89) ve ayak hastalıkları (%5,49) da karşılaştıkları önemli hastalıklar arasında yer almıştır.

Çizelge 3.12. Kadınların işletmelerinde karşılaştıkları en önemli hayvan hastalıkları (kişi)

Karşılaştıkları hastalık	Önem sırası			Toplam
	1. derece	2. derece	3. derece	
Abort	1	2	0	3
Hipokalsemi	0	0	1	1
Döl tutmama	12	25	1	38
Güç doğum	1	0	0	1
Prolapsus	0	1	0	1
İshal	7	8	3	18
İştahsızlık	1	2	1	4
Mide	6	10	3	19
Meme hastalıkları	64	10	2	76
Öksürük	1	0	1	2
Sarılık	1	0	1	2
Şap	3	0	0	3
Topallık	3	5	2	10
Göz hastalıkları	0	1	0	1
Aktinomikoz	0	1	1	2
Dış parazit	0	0	1	1

Ankette kadınlara, yıl boyunca satmış oldukları hayvanlardan elde ettikleri gelir miktarı da soruldu. Bu soruyu kadınların büyük kısmı yardım almadan cevapladı. Hayvanlarını satarak gelir elde ettiğini söyleyen 71 kadının, yıl boyunca sattıkları hayvanlardan elde ettikleri yıllık gelir toplamı 584.950 TL'dir. Bu kadınların sahip oldukları işletmelerin hayvan satışından elde ettiği, işletme başına düşen aylık gelir ortalama 686,5 TL/ay olarak hesaplanmıştır.

Ankette kadınlara günde kaç hayvan sağdıkları da soruldu. Bu soruya kadınların %55'i günde 1-3 baş arası hayvan sağdığını söylemiştir. Kadınların %35'i günde 4-6 baş arası hayvan sağdığını, %7'si 7-9 baş hayvan sağdığını, %3'ü ise 10-12 baş hayvan sağdığını belirtmiştir. Ankete katılan kadınların toplamda sağdığı

hayvan sayısı 361 baştır. Bu kadınların sağdıkları hayvanlardan yıllık elde ettikleri süt miktarı ise 1.393.200 litredir.

Kadınların sağdıkları hayvanlardan elde ettikleri günlük süt verimi miktarı toplam sağılan hayvan sayısı ve toplam günlük elde edilen süt miktarı üzerinden hesaplanarak, hayvan başına ortalama 10,72 litre/gün olarak bulunmuştur. Kadınların kooperatif, birlik, süt toplayıcısı veya doğrudan satış şeklinde pazarladıkları sütün ortalama satış fiyatı ise 1,06 TL/litre'dir.

Kadınlara çıkan gübreyi nasıl kullandıkları da sorulmuştur. Kadınların tamamı gübreyi tarlalarında kullandığını söylemiştir. Tarlası olmadığını söyleyen 3 kadın işletmeci de komşusu veya akrabasının tarlasına gübreyi döktüğünü ifade etmiştir. Anketin yapıldığı yer olan Ferizli ilçesinde büyükbaş hayvan gübresinin satışının yapılmadığını söylemek mümkündür.

Kadınların hayvancılıkla ilgili faaliyet gösteren herhangi bir kooperatife üye olup olmadıkları da sorulmuştur. Anketi cevaplayan kadınların %98'i bir kooperatife üye olduklarını ifade etmiştir.

Kadınlara neden kooperatife üye oldukları sorulduğunda kadınların 92'si en az bir neden ileri sürmüş, 8'i herhangi bir neden söylememiştir. Neden bir kooperatife üye olduğunu ifade eden kadınların 14'ü ikinci, üç kadın ise üçüncü bir sebep daha sunmuştur. Verilen tüm cevaplar ele alındığında öne sürülen en önemli nedenin destek ve teşvikleri alabilmek olduğu (%53,57) görülmüştür. Kadınlar ayrıca önem sırasıyla faydalı olduğuna inandığı için (%30,36), ucuza girdi sağlamak için (%5,36) ve daha rahat hayvan pazarlayabilmek için (%1,78) kooperatiflere üye oldukları tespit edilmiştir (Çizelge 3.13).

Çizelge 3.13. Kadınların kooperatiflere üye olma sebepleri (kişi)

Üye olma sebebi	1. Neden	2. Neden	3. Neden	Toplam
Faydalı olması	34	0	0	34
Destek ve teşviklerden yararlanma	50	10	0	60
Ucuza girdi sağlama	1	2	3	6
Hayvan pazarlama	1	1	0	2
Diğer	6	4	0	10

Üyesi oldukları kooperatifin çalışmalarından memnun olup olmadıkları da ankete katılan kadınlara sorulmuştur. Kadınların %79'u memnun olduğunu ifade ederken, %21'i memnun olmadığını söylemiştir. Kooperatif çalışmalarından memnun olmadığını söyleyen kadınlara neden memnun olmadıklarını önem derecesine göre sıralamaları istenmiştir (Çizelge 3.14). Kadınların 8'i herhangi bir nedeni işaretlemezken, cevap veren 13 kadından %38,46'sı en önemli nedenin belirli kişilere öncelik verilmesi olduğunu söylemiştir. Kadınların önem sıralamasına göre ikinci neden devletin ilgi ve desteğinden kooperatiflerin yoksun olması olurken (%33,33), toplamda verilen cevaplar ele alındığı zaman en önemli nedenlerden diğerinin de kooperatiflerin uzman yöneticiler tarafından yönetilmemesi olduğu görülmüştür (%16,66). Kadınlar ayrıca performansın değerlendirilmesinde kooperatif yönetiminin adaletli davranmadığını söylerken, kadınlardan sadece bir tanesi kooperatiflerin aşırı politize olduğunu ifade etmiştir. Kadınların seçenekler arasında yer alan "hayvancılık dışındaki üreticilerin sorunları ile daha fazla ilgili olmaları" seçeneğini hiç işaretlemedikleri görülmüştür.

Çizelge 3.14. Kadınların üye oldukları kooperatiflerden memnun olmama nedenleri (kişi)

Nedenler	Önem sırası						Toplam
	1.Sıra	2.Sıra	3.Sıra	4.Sıra	5.Sıra	6.Sıra	
Hayvancılık dışındaki sorunlarla ilgilenme	0	0	0	0	0	0	0
Uzman yöneticilerin olmaması	2	1	1	0	0	0	4
Aşırı politize olunması	0	0	0	0	1	0	1
Belirli kişilere öncelik verilmesi	5	1	0	0	0	0	6
Devlet ilgi ve desteğinin olmaması	1	2	0	1	0	0	4
Performans değerlendirilmesinde adaletsizlik	2	0	1	0	0	0	3
Diğer	3	2	0	0	0	1	6
Sebep söylemeyen	8	0	0	0	0	0	8

Kadınlara kamu veteriner hekimlerinden memnun olup olmadıkları sorusu da yöneltilmiştir. Kadınların 96'sı memnun olduklarını söylerken, memnun olmadığını söyleyen 4 kişiye nedenleri sorulduğunda süt ve/veya anaç-buzağı desteklemelerini alamadıkları için memnun olmadıkları cevabı alınmıştır.

3.3. Bitkisel Üretim İle İlgili Bulgular

Çalışmada kadınlara kendisi veya ailelerine ait tarım arazi varlıklarının ne kadar olduğu soruldu. Kadınların büyük çoğunluğu eşlerinden veya aile büyüklerinden yardım almadan kesin bir rakam vermelerinin zor olduğunu ifade etmiştir. Yine de yardım almadan bildikleri kadarıyla soruyu yanıtlaması istenmiştir.

Ankete katılan kadınlardan üçünün kendisine veya ailesine ait tarım arazisi olmadığı görülmüştür. Kadınların 28 tanesi 11-20 dekarlık tarım arazisi işlediklerini belirtirken, 21-30 da'lık tarım arazisine sahip 18 kadın olduğu verilen cevapların analizinden anlaşılmıştır. Çizelge 3.15'de görüleceği üzere kadınların 4'ü 51-60 dekarlık tarım arazisine sahiptir. Toplamda 80-85 dönümlük tarım arazisi olan kadın sayısı 5, 100-199 dönüm arazi işleyen kadın sayısı 8 ve 200-253 dekar arazi işleyen kadın sayısı ise 2'dir.

Çizelge 3.15. Kadınların veya ailelerinin işlediği toplam arazi büyüklüğü (kişi)

Arazi varlığı (da)	Arazisi olmayan	Arazi büyüklüğü (dekar)								
		1-10	11-20	21-30	31-40	41-50	51-60	80-85	100-199	200-253
Kadın sayısı	3	17	28	18	14	7	4	5	8	2

Çalışmaya katılan ve işlediği en az 1 en çok 253 dekar tarım arazisi olduğunu söyleyen toplam 97 kadına sulanabilir arazi varlıkları da soruldu. Kadınlardan 49'u (%50,51) sulanabilir tarım arazisine sahip olmadığını beyan etmiştir. Çizelge 3.16'da görüleceği üzere en büyük sulanabilir arazi büyüklüğü 70 dekadır.

Çizelge 3.16. Kadınların veya ailelerinin işlediği sulanabilir arazi büyüklüğü (kişi)

Sulanabilir Arazi varlığı (da)	Sulanabilir Arazisi olmayan	1-10	11-20	21-30	31-40	41-50	51-60	61-70
Kadın sayısı	49	29	15	3	2	0	1	1

Ankete cevap veren kadınlara ayrıca yem bitkisi ekip ekmedikleri de soruldu. Kadınların 76'sı yem bitkisi ektiklerini söylerken, 24'ü yem bitkisi ekmediklerini ifade etmiştir. Yem bitkisi olarak silajlık mısır, yonca, yulaf, arpa, arpa-yulaf karışımı, çayır otu, dane mısır, buğday ve sorgun tercih edildiği görülmüştür. Ferizli İlçesinde iklim ve toprak yapısının uygunluğu nedeniyle bazı yerlerde ikinci hatta bazı bölgelerde üçüncü ekim yapılabilir. Kadın çiftçilerin 9'u (%11,84) 4 çeşit yem bitkisi yetiştirmektedirken, 15'i (%19,74) 3 çeşit, 34'ü (%44,74) 2 çeşit ve 18'i (%23,68) tek çeşit yem bitkisi ekmektedir. Kadınlara ektikleri yem bitkilerini en çok tercih ettikleri yem bitkisine göre sıralayarak yazmaları istenmiştir. Kadınların en çok tercih ettiklerini söyledikleri yem bitkileri Silajlık mısır, yonca, arpa ve yulaf olmuştur. 74 kişinin silajlık mısır ektiği (%97,37), 42 kişinin yoncayı (%55,26), 19 kişinin arpayı (%25) ve 18 kişinin ise yulafı (23,68) tercih ettiği görülmüştür. Çizelge 3.17.'de yem bitkisi eken kişi sayıları tercih ettikleri yem bitkisi ve toplamda kaç dekar ekildiği görülmektedir.

Çizelge 3.17. Kadınların veya ailelerinin tercih ettiği yem bitkisi ekilişleri

Yem Bitkisi	Eken kişi sayısı	Ekilen toplam alan (da)
Silajlık mısır	74	1156,8
Yonca	42	445
Arpa	19	193
Yulaf	18	158
Arpa-yulaf	6	52
Buğday	2	49
Sorgun	4	16
Dane mısır	1	7
Çayır otu	1	5

Yem bitkisi eken kadınların en çok tercih ettikleri ilk üç yem bitkisi ele alınarak ikinci, üçüncü ve dördüncü yem bitkisi ekimi olarak neyi tercih ettikleri incelenmiştir. Yapılan incelemede en çok silajlık mısır ekimini tercih eden kadınların ikinci tercihlerinin yonca, arpa, yulaf, arpa-yulaf karışımından yana olduğu görülmüştür. En çok yoncayı tercih eden kadınların ekim tercihleri incelendiğinde ikinci ekim olarak silajlık mısır ve yulafı tercih ettiği görülürken, yem bitkisi olarak ilk tercihleri yulaf ekimi olan kadınların ikinci tercihleri ise silajlık mısır olmuştur. İkinci ekimde silajlık mısırı seçenlerin ayrıca yulaf, arpa ve buğday ektiği de gözlenmiştir. Tüm yem bitkisi ekimleri incelendiğinde, yonca ve yulafın dört çeşit yem bitkisi eken kadınların tümünde tercih edildiği, üç çeşit yem bitkisi eken kadınların ise arpayı mutlaka ektiği görülmüştür (Çizelge 3.18.).

Yem bitkisi ekenlere yem desteği alıp almadıkları da sorulmuştur. Yem bitkisi ektiğini beyan eden kadınların %60,53'ü (46 kişi) yem desteği aldıklarını söylemişlerdir. Yem bitkisi ekip destek alan kadınların verdiği cevaplar incelendiğinde destek alanların silajlık mısır ve yonca ekenler olduğu görülmüştür.

Çizelge 3.18. Kadınların veya ailelerinin tercih ettikleri yem bitkisi çeşitlerinin dağılımı (kişi)

Yem bitkisi	1.Çeşit	2.Çeşit	3.Çeşit	4.Çeşit	Ekim yapan kadın sayısı
Silajlık mısır	70	4	0	0	74
Yonca	5	32	4	1	42
Arpa	0	7	10	2	19
Yulaf	1	10	4	3	18
Arpa-yulaf	0	3	3	0	6
Buğday	0	0	1	1	2
Sorgun	0	0	2	2	4
Dane mısır	0	1	0	0	1
Çayır otu	0	1	0	0	1
Ekim yapan kadın sayısı	76	58	24	9	

Kadınlara sahip oldukları tarım arazilerine yem bitkisi haricinde başka bir ürün ekip ekmedikleri de sorulmuştur. Kadınların %17,65'i (ki üçü tarım arazisine sahip olmadığını belirtmiştir) yem bitkisi hariç başkaca bir ürün yetiştirmediğini söylemiştir. %52,94'ü fındık dikili arazileri olduğunu söylerken %9,56'sı domates, biber, patlıcan gibi sebzeler yetiştirdiğini belirtmiştir. Kadınların %6,62'si fasulye, %2,94'ü ceviz, %2,94'ü balkabağı, %2,21'i tohumluk dane mısır, %1,47'si çilek, %1,47'si şeker pancarı, %0,74'ü kavak, %0,74'ü patates ve %0,74'ü meyve yetiştirdiğini söylemiştir. Çizelge 3.19.'da kadınların yetiştirdiği bitkisel ürün çeşitleri ve ekili arazi miktarı görülmektedir. Çizelgeden de anlaşılacağı üzere ekim alanı en fazla olan ürün fındıktır (1270,5 da). Ekim alanlarına göre bakıldığında en fazla ekim alanına sahip fındık yetiştiriciliğini sırasıyla sebze (58,5 da), ceviz (47 da), fasulye (44 da) ve yöresel bir ürün olan balkabağı (38 da) takip etmektedir.

Çizelge 3.19. Kadınların veya ailelerinin yetiştirdiği bitkisel ürün çeşitleri

Yetiştirilen ürün	Kişi sayısı	Ekili alan (da)
Ürün yetiştirmeyen	24	0
Fındık	72	1270,5
Sebze	13	58,5
Fasulye	9	44
Ceviz	4	47
Balkabağı	4	38
Dane mısır tohumluk	3	21
Çilek	2	1,5
Şeker pancarı	2	7
Kavak	1	2
Meyve ağacı	1	10
Patates	1	10

3.4. İşletmeyle İlgili Bulgular

Çalışmaya katılan tüm kadın çiftçilerin kendilerine veya ailelerine ait en az bir ahırları olduğu saptanmıştır. Uygulanan anket çalışmasında, mevcut ahırların %84'ünün on yıldan daha eski olduğu tespit edilmiştir. Ahırların %52'sinin ekonomik ömrünü tamamladığı, %34'ünün ise ekonomik ömrünü tamamlamaya on yıl ve daha az bir süre kaldığı belirlenmiştir.

Ankete katılan kadın çiftçilerden 62'si sahip oldukları ahır dışında ikinci bir bina ve araç-ekipmanı daha olduğunu ifade etmiştir. Bunlar arasında ikinci ahır, traktör, pırpır, çapa traktörü ve silaj makinası olduğu bildirilmiştir. İki kişi ikinci bir ahır olduğunu, bir kişi çapa traktörüne sahip olduğunu, bir kişi silaj makinesinin olduğunu, 8 kişi pırpır olduğunu belirtmiştir. Kadın yetiştiricilerin %51'inin traktör sahibi olduğu belirlenmiştir. Bunların %70,59'unun (36 adet) ekonomik ömrünü tamamladığı saptanmıştır.

Genel olarak anket bulgularına bakıldığında kadın çiftçilerin toplamda 102 adet ahıra, 51 adet traktöre, 10 adet pırpıra, 3 adet silaj makinesine, 1 adet çapa traktörüne, 2 adet çayır biçme makinesine, 3 adet balyalama makinesine, 1 adet yem karma makinesine ve 1 adet kepçeye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Ankete katılan kadınlara kendilerinden başka hayvancılık işletmesinde çalışan olup olmadığı da sorulmuş olup, 27 kişi kendinden başka kimsenin ahırda çalışmadığını söylemiştir. Kadınların 53'ü kendinden başka bir kişinin daha ahırda çalıştığını söylerken 20'si ahırda aynı aileden üç kişi çalıştıklarını belirtmiştir. Kadınlardan yalnızca bir tanesi gebe olduğu ve eşi başka bir işte çalıştığı için kendinden hariç ücretli bir işçi istihdam ettiğini belirtmiştir (ücreti aylık net 1500 TL). Kadın yetiştiricilere yardımcı olarak çalışan kişilere bakıldığında bunların 84'ünün erkek olduğu görülürken, yalnızca 9'u kadındır. Aileden yardımcı olarak çalışanların 66'sı kadınların eşleri, 12'si oğlu, 6'sı kızı iken 8'i ise anne-baba-kardeş-kayınpeder gibi diğer aile fertleri olarak saptanmıştır.

Kadınlara aylık ortalama ilaç-veteriner hekimlik masrafları, aydınlatma-enerji masrafları ve su giderleri soruldu. Ancak kadınların büyük çoğunluğu bu bilgileri eşleri veya diğer aile bireylerinden yardım almadan cevaplayamadılar. Araştırmaya katılan kadınların verdiği cevaplardan elde edilen bulgulara göre işletmelerin aylık

ilaç-veteriner hekimlik giderinin ortalama 109,45 TL, aylık aydınlatma-enerji masrafının ortalama 91,68 TL ve aylık su giderinin ortalama 56,66 TL olduğu tespit edilmiştir. Ahırına bakım yaptığını söyleyen yalnızca bir kadın işletmeci olmuş ve yıllık bakım-onarım masrafı olarak 300 TL harcadığını belirtmiştir.

Aylık işçi ücretleri, veteriner hekimlik ücretleri, enerji ve su giderlerinin ortalaması alınarak yapılan hesaplamada işletmelerin aylık ortalama diğer giderleri toplamının 272,8 TL olduğu belirlenmiştir.

Çalışmaya katılan kadınların ahırda bulunan hayvanlarına sigorta yaptırmadığı anket cevaplarından çıkarılan bir başka bulguydu. İşletmenin kuruluşu aşamasında kredi kullanılıp kullanılmadığı ile ilgili soruya ise sadece 13 kadın evet yanıtını vermiştir.

Bu üreticiler tarafından kullanılan kredi miktarı, işletme başına ortalama 18.909,23 TL olarak hesaplanmıştır. İşletmenin kuruluşu aşamasında destek aldığını söyleyen 11 işletme olmuştur. Kuruluş aşamasında işletme başına düşen ortalama destek miktarı ise 1.863,63 TL olarak hesaplanmıştır.

İşletme sahibi kadınlara ankette, yıl boyunca (satın aldığı veya ürettiği) kullandıkları kaba yem çeşitlerinin neler olduğu sorulmuştur. Kadınların %95'i silajlık mısırı en çok kullandıkları kaba yem olarak belirtirken, %91'i samanı da en çok kullandıkları bir diğer kaba yem olarak belirtmiştir.

Diğer taraftan kadın çiftçilerin %64'ü çayır otunu, %54'ü yulaf balyasını ve %51'i yoncaı da tercih ettiğini ifade etmiştir. Ayrıca hayvan beslemede kadınların %39'unun arpa balyasını kullandığı, 9 kişinin sorgum kullandığı, 1'er kişinin fiğ ve ot silajı kullandığı anket sonucundan çıkan bulgular arasındadır.

Çizelge 3.20. Kadın Yetiştiricilerin satın aldığı kaba ve kesif yem çeşitlerinin dağılımı (kişi)

Yem Çeşidi	Kadın Sayısı (Kişi-%)
Süt yemi	100
Buzağı yemi	77
Besi yemi	74
Düve yemi	16
Saman	70
Silajlık mısır	35
Pancar posası	30
Kepek	7
Yonca	6
Arpa balyası	5
Ot balyası	4
Yulaf balyası	3
Dane mısır	1
Arpa dane	1

Kadınlara kendi ürettikleri yemler haricinde bir yıllık dönemde aldıkları kaba ve kesif yemlerin neler olduğu, ne kadar satın aldıkları ve kaç TL ödedikleri de sorulmuştur. Ancak kadınların çoğu bu sorunun cevabını tek başına verememiş ve eşinden veya aile bireylerinden yardım alarak cevaplamıştır. Kadınlardan 5'inin 6 çeşit, 40 kişinin 5 çeşit, 34 kişinin 4 çeşit ve 18 kişinin ise en az 3 çeşit kaba ve/veya kesif yem satın aldığı görülmüştür.

Kadınların %100'ü en az iki çeşit yem satın almaktadır. Kadınların hepsi süt yemi almaktayken, %77'si buzağı yemi, %74'ü besi yemi, %16'sı düve yemi satın almaktadır. En çok satın alınan kaba yem ise saman balyası olup (%70), silajlık mısır en fazla satın alınan ikinci kaba yem çeşidi olmuştur (%35). Kadınlardan 9'u ekimini yapmasına rağmen silajlık mısır ihtiyacının bir kısmını satın alarak gidermektedir. En çok satın alınan üçüncü kaba yem çeşidi ise %30 ile pancar posasıdır (Çizelge 3.20).

Ankete katılan kadınların 2014 yılında aldığı yem fiyatları üzerinden hayvan sayılarına göre yem masrafları da hesaplanmıştır. Hesaplama da 5-9 baş, 10-19 baş, 20-29 baş ve 30-39 baş hayvan aralığındaki işletmelerin toplam hayvan sayıları ve

toplam aylık yem masrafları oranlanarak aylık hayvan başına düşen ortalama yem gideri bulunmuştur. Aynı zamanda işletme başına düşen ortalama aylık yem gideri de toplam aylık yem masrafı ve işletme sayısı oranlanarak belirlenmiştir. Hesaplama farklı hayvan sayısına sahip işletmeler ve farklı yem çeşitleri alımı göz ardı edilerek ortalamalar üzerinden karşılaştırma yapılmıştır. Bu hesaplamalara göre birim hayvan başına aylık yem maliyeti en yüksek ölçek grubunun 5-9 baş sığır varlığına sahip işletmeler olduğu Çizelge 3.21’de görülmektedir.

Çizelge 3.21. Hayvan ve işletme sayısına göre yem masrafı ortalamaları

İşletmede bulunan hayvan sayısı aralığı (Büyükbaş)	5-9	10-19	20-29	30-39
İşletme sayısı	55	35	9	1
Toplam Hayvan Sayısı	343	441	207	34
Aylık toplam yem masrafı (TL)	44696,64	51962,20	24640,80	4055,00
Aylık hayvan başına düşen yem masrafı (TL)	130,31	117,83	119,04	119,26
Aylık işletme başına düşen yem masrafı (TL)	812,67	1484,63	2737,87	4055,00

3.5. İşletmenin Gelir ve Gideriyle İlgili Bulgular

Araştırmaya katılan kadınların tarım ürünlerinden elde ettiği ortalama aylık gelir; yıllık aldıkları yem desteği, yıllık fındık geliri, dikilen ve/veya ekilen ürünlerin satış gelirlerinin toplamının aylık ortalaması alınarak bulunmuş ve 2.623,39 TL olarak hesaplanmıştır. Tarım geliri olmayan 9 işletme vardır. Yem bitkisi desteğinden yararlanmayan 54 işletme bulunmaktadır.

Kadınlara tarım gelirleri sorulduğunda %91’i gelirin ailesine ait olduğunu söylemiştir (Çizelge 3.22). Tarım gelirinin ailesine ait olduğunu söyleyen 31 ve tarım geliri olmadığını belirten 3 kadın, kendisine ait bir gelir yaratmak için başka işlerle uğraştığını ifade etmiştir. Bu kadınların 19’u bir başkasının yanında yevmiyeli tarım işçisi olarak çalıştığını söylemiş, bunların içinden 15 kadın hayvancılık gelirlerinin

de kendisine ait olduğunu belirtmiştir. Yevmiyeli işçi olarak çalışan kadınların bu işten aylık ortalama ek geliri 171,76 TL olarak hesaplanmıştır. Başkasının yanında yevmiyeli işçi olarak çalışan kadınların 4'ü yaptıkları el işlerinden de kazanç elde ettiklerini ifade etmişlerdir.

Çizelge 3.22. Kadın yetiştiricilerin elde ettikleri gelir türleri ve gelirlerin kime ait olduğu (kişi-%)

Gelir Türü	Kendine Ait Gelir	Ailesine Ait Gelir	Geliri Olmayan
Tarım Geliri	0	91	9
Başkası Adına Tarımda Çalışma	19	0	81
Tarım Dışı Çalışma	1	55	44
El İşleri Geliri	14	0	86
Ev Ürünleri Geliri	2	2	96
Kira Geliri	0	1	99
Hayvancılık Geliri (süt ve yumurta satışı)	72	28	0

Kendine ait kazancı olduğunu söyleyen kadınların 14'ü dantel, oya, dikiş, nakış gibi geleneksel el işlerinden gelir elde ettiğini söylerken, sadece iki tanesi evde yaptığı salça, turşu, erişte, tarhana gibi ürünlerden de kendisi için para kazandığını belirtmiştir. Ev ürünlerinin satışından, aile bireylerinden en az biriyle birlikte kazanç sağladığını söyleyen iki kadın işletmeci daha olmuştur. El işlerinden kadınların elde ettiği aylık gelir ortalaması 153,93 TL iken ev ürünlerinin satışından gelir elde ettiğini söyleyen dört kadının bu ürünlerden elde ettiği aylık gelir ortalaması ise 187,5 TL olarak hesaplanmıştır. Kira geliri olduğunu söyleyen tek kadın işletmeci bu gelirin ailesine ait olduğunu belirtmiştir (aylık 300 TL).

Tarım dışı aylıklı çalışan bir kadın işletmeci olmasına rağmen, aile bireylerinden de tarım dışı çalışma yoluyla aylık gelir elde edildiğini söyleyen kadınlar olmuştur. Anket verilerine göre tarım ve hayvancılık faaliyeti dışındaki işlerden gelir elde eden toplam 56 kişi vardır. Bunlardan biri kadın işletmeci olup,

diğerleri eş (43 kişi), oğul (10 kişi), baba (2 kişi) gibi aile bireyleridir. Tarım dışı çalışmadan elde edilen aylık ortalama gelir ise 653,60 TL olarak hesaplanmıştır.

Çizelge 3.23. Ailenin gelir kaynaklarına göre işletme başına dışen ortalama aylık gelirler

Gelir Türü	İşletme sayısı	Toplam Gelir Miktarı (TL/ay)
Tarım Geliri	91	2.623,39
Başkası Adına Tarımda Çalışma	19	171,76
Tarım Dışı Çalışma	56	653,60
El İşleri Geliri	14	153,93
Ev Ürünleri Geliri	4	187,50
Kira Geliri	1	300
Hayvancılık Geliri	100	1.723,30

Çalışmaya katılan kadınlara hayvancılık gelirleri sorulduğunda ise %78'i hayvancılıktan elde edilen süt, yumurta satışı gibi gelirlerin kendisine ait olduğunu bildirmiştir. Hayvancılık gelirlerinin tamamının aileye ait olduğunu söyleyen kadınlardan 4'ü yevmiyeli işçi olarak, 3'ü el işleri ile kendileri için gelir elde ettiklerini belirtmişlerdir. Hayvancılıktan elde edilen ortalama aylık gelir; süt, peynir, tereyağ, hayvan ve yumurta gibi ürünlerin yıllık gelirlerinin toplamının aylık ortalaması alınarak hesaplanmıştır. Hesaplama sonucu ortaya çıkan aylık ortalama hayvancılık geliri Çizelge 3.23'te de görüldüğü üzere işletme başına 1.723,30 TL'dir.

Kadınlarla yapılan bu çalışmada, anket verilerine göre yıllık süt üretim miktarı 1.393.200 litre olup, aile başına dışen ortalama yıllık süt miktarı 13.932 litredir. Tüm yıl üretim olduğu varsayılarak yapılan hesaplama sonucu aylık süt üretim miktarı ise işletme başına 1.161 litre olarak bulunmuştur. Buna göre işletme başına günlük süt verimi 38,7 litredir.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre 92 aile elde ettiği içme sütünü hanehalkı tüketimi olarak kendi evinde kullanmaktadır. Bir ayda içmek için kullanılan süt miktarı 2.416 litre olup aile başına ortalama 26.26 litre içme sütü kullanıldığı hesaplanmıştır. Ayda 2.335 litre süt ise yoğurt şeklinde 89 aile tarafından tüketilmekte olup, yoğurt yapımında kullanılan ve aile başına dışen süt miktarı 26.23

litredir. Sadece 39 kadın işletmeci peynir yapmakta olup, peynir için aylık olarak kullanılan süt miktarı 532.5 litredir. Ankete katılan kadınlardan sadece 18 tanesi tereyağ yaptığını söylemiştir. Aylık tereyağ üretimi ve ayran için ayrılan süt miktarı 104.5 litre olup, bu iş için kullanılan süt miktarı aile başına aylık 5.81 litredir (Çizelge 3.24).

Çizelge 3.24. İşletmelerde kullanılan süt ve süt ürünleri miktarları

Kullanım çeşidi	Kullanılan süt miktarı (LT/ay)	Aile sayısı	Aile başına düşen ortalama süt miktarı (LT/ay)
İçme sütü	2.416	92	26,26
Yoğurt için	2.335	89	26,23
Peynir için	532,50	39	13,65
Tereyağ-Ayran için	104,50	18	5,81

Ankete katılan kadınların %80'i sütü bir kooperatif aracılığıyla pazarladıklarını söylemiştir. Kadınların %15,24'ü süt işletmesi olan bir kişi ya da kurumla çalıştığını söylerken, %3,81'i birebir doğrudan satış yaptığını belirtmiştir. Bir kişi ürettiği sütün bir kısmını kooperatife bir kısmını da sütçüye pazarladığını ifade etmiştir. Çalışmaya katılan kadınlar süt birim fiyatı olarak 0,9 TL; 0,97 TL; 0,98 TL; 0,99 TL; 1 TL; 1,07 TL ve 1,1 TL olmak üzere yedi değişik rakam ifade etmişlerdir. Kadınların süt satışından elde ettikleri ortalama aylık gelir bu fiyatlar üzerinden ayrı ayrı hesaplanarak bulunmuştur. Bu bulgulardan yola çıkarak aylık işletme başına düşen ortalama süt satış gelirinin 1.172,02 TL olduğu söylenebilir. Kadınların sadece bir tanesi kendi yaptığı peyniri ve tereyağını sattığını belirtmiştir. Bu kadın işletmeci ayda 1 kg peynir (20 TL/kg) ve 20 kg tereyağ (25 TL/kg) sattığını vurgulamıştır.

Kadın yetiştiricilerin %70'inde tavuk bulunmaktadır. Bu kadınlardan 4 tanesi yumurta toplamadığını söylemiştir. Yumurta toplayan 66 kadının günlük olarak topladığı yumurta sayısı 453 adettir. Bu yumurtaların 231 tanesi aile içi tüketimde kullanılmaktadır. Yumurta tavuğu bulunan 66 kadının yıllık olarak topladığı yumurta sayısı ortalama 163.080 adettir. Bu ailelerin yıllık olarak kullandıkları yumurta

miktarı 83.160 adet olup aile başına düşen yıllık kullanılan yumurta miktarı 1.260 adettir. Yumurta toplayan işletmelerin yaptıkları yıllık yumurta satış miktarı ise 79.920 adettir. Yumurta toplayan kadınlardan 29'u yumurta satışı yapmadığını belirtmiştir. Anket verilerine göre yumurta satışı yapan 37 işletmenin aylık ortalama yumurta satış miktarı işletme başına 180 adettir. Kadınlar yumurtayı kapılarına kadar gelen yumurta toptancılarına sattıklarını bildirmiştir. Yumurtalar beş değişik fiyattan satılmaktadır (0,6; 0,7; 0,8; 1 ve 1,5 TL). Buna göre aylık ortalama yumurta gelirinin işletme başına 158,43 TL olduğu araştırma verilerine dayanılarak hesaplanmıştır.

Çalışmada kadınlara mülkiyeti ve geliri kendilerine ait taşınır mal ve gayrimenkullerinin olup olmadığı da sorulmuştur. Tamamı hayvanların resmiyette kendilerine ait olduğunu söylemiş, ancak %43'ü hayvanların eşinin başka işte çalışması, kredi çekme veya ailevi nedenlerden dolayı kendi üzerlerinde görüldüğünü ifade etmiştir. Anket verilerine göre kadınların 10 tanesi kendine ait bir evi olduğunu söylerken üç tanesi kendine ait arazisi olduğunu ifade etmiştir. Kadınların 6 tanesi arabaya, bir tanesi traktöre sahipken üç tanesi kendilerine ait başka gayrimenkuller olduğunu ifade etmiş ancak ne olduğunu belirtmemiştir. Kadınların 11 tanesi kendilerine ait tarlası olduğunu söylemiş olmasına rağmen tarım gelirlerinin kime ait olduğu sorusuna "ailem" yanıtını vermiştir.

Kadınlara ortalama hanelerine giren toplam aylık geliri sorulduğunda, kadınların tarım dışı çalışan aile bireylerinin elde ettiği gelir ile buna ilave olarak yem fiyatı düştükten sonra elde kalan süt gelirinin toplamını alarak hesaplama yaptıkları gözlemlenmiştir. Tarım gelirleri, hayvan satışından elde edilen gelir, süt ürünlerinden elde edilen gelir, yumurta satışından elde edilen gelir, yevmiye gelirleri, el işleri ve ev ürünlerinin satışından elde ettikleri geliri hane geliri hesabına dâhil etmedikleri gözlemlenmiştir.

Araştırma verilerinden elde edilen hesaplamalara göre aylık ortalama tarım geliri 2.623,39 TL, hayvancılık geliri 1.723,30 TL, başkası adına tarımda çalışma geliri 171,76 TL, tarım dışı çalışmadan elde edilen gelir 653,60 TL, el işlerinden elde edilen gelir 153,93 TL, ev ürünlerinin satışından elde edilen gelir 187,50 TL ve kira gelirleri ise 300 TL olarak bulunmuştur.

İşletme başına aylık ortalama yem giderleri 1.253,55 TL, elektrik-su, bakım-onarım, ilaç-veteriner hekimlik giderleri gibi işletmenin diğer giderleri 272,80 TL olarak hesaplanarak hayvancılıkta aylık ortalama maliyet tutarı 1.526,63 TL olarak bulunmuştur.

Bu bilgiler ışığında gelir gider analizi yapıldığında, 49 işletmenin hayvancılık gelirlerinin giderinden az olduğu, bu işletmelerin tarım başta olmak üzere diğer gelirleri vasıtasıyla hayvancılık giderlerini sübvansé ettikleri anlaşılmıştır. İşletmelerin ortalama hayvancılık gelirinin (1.723,30 TL/ay) altında gelire sahip olan 62 adet işletme olduğu saptanmıştır. Ortalama hayvancılık giderlerinden (1.526,63 TL/ay) daha fazla gideri olan 37 işletme bulunmaktadır.

Araştırmada elde edilen verilerden yola çıkarak yapılan ekonomik analizde aile başına düşen ortalama aylık gelir (tarım, hayvancılık ve diğer gelirler) 4.828,87 TL olarak hesaplanmıştır. Bu bulgu ışığında aylık gelir ve giderlere bakıldığında aylık geliri giderinden az olan iki işletmenin sadece hayvancılık ile uğraştığı tespit edilmiştir.

3.6. Kadınların İşletmede Yaptığı Faaliyetlerle İlgili Bulgular

Ankete katılan kadınlara işletmede yapılan işlerden hangilerini kendi başlarına, hangilerini yardımla yaptıkları, hangi işleri hiçbir zaman yapmadıkları soruldu. Kadınlar hayvancılıkla ilgili her zaman yaptıkları işin sağım (%66) ve yumurta toplamak (%72) olduğunu belirtmişlerdir.

Kadınlar hiç yapmadıkları işler arasında hayvan yükleme boşaltma, hayvan alış-satışı, ürünlerin pazarlanması, doğum-suni tohumlama-ilaç-aşı uygulamalarına yardım, yem satın alma ve resmi işlemleri saymışlardır.

Kadınların %43'ü hayvanlar resmi olarak kendi üzerlerinde olmasına karşın resmi işlemleri kendilerinin yapmadığını söylemiştir. Kadınlar ahır temizliği, yem hazırlama, hayvanlara yem verme, hayvanlara su verme ve meraya götürme gibi işleri bazen yaptıklarını ifade etmişlerdir (Çizelge 3.25).

Çizelge 3.25. Kadınların işletmede yapmış oldukları faaliyetler (kişi-%)

Faaliyet	Her zaman ben yaparım	Bazen yaparım	Hiç yapmam	Yardım alırım
Sağım işleri	66	27	5	2
Ahır temizliği	41	46	9	4
Doğuma yardım	5	21	38	36
Suni Tohumlamaya yardım	1	0	59	40
İlaç-aşı uygulamaları	1	3	51	45
Yem hazırlama	15	63	18	4
Yemleme	23	63	13	1
Yem satın alma	6	27	65	2
Sulama	33	40	26	1
Meraya götürme	36	36	24	4
Dezenfeksiyon	20	41	35	4
Yükleme-boşaltma	1	19	71	9
Yumurta toplama	72	13	13	2
Hayvan alış-satış	5	7	87	1
Ürün pazarlama	9	20	70	1
Resmi işlemler	27	28	43	2

Kadınlara anket çalışmasında, ahırda yaptıkları işlerde zorlanıp zorlanmadıklarını derecelendirmeleri istendi. Kadınlar yapılan işleri, zorluk derecesine göre 1 ile 5 arasında değerlendirdi. Bu değerlendirme bulgularına göre kadınların en zor buldukları işler yem taşıma, ilaç-aşı uygulaması ve doğum işleri olmuştur. Kadınların en kolay bulduğu işler ise sağım ve yumurta toplama işidir (Çizelge 3.26).

Bu zor işlerde kadınlar, en çok eşlerinden (%74) yardım aldıklarını belirtmişlerdir. Eşlerinden başka çocukları (%13) ve akrabalarından (%8) da yardım aldıklarını ifade etmişlerdir. Kimseden yardım almadığını söyleyen 5 kadın işletmeci olmuştur.

Çizelge 3.26. Kadın yetiştiricilerin zorlandığı işler (kişi-%)

Faaliyet	Zorluk derecesi*				
	1	2	3	4	5
Yem hazırlama	25	19	32	9	15
Yem taşıma	5	6	31	24	34
İlaç-aşı uygulama	7	1	3	16	73
Doğum işleri	1	4	4	13	78
Yavru bakımı	21	26	35	9	9
Sağım işleri	33	27	28	4	8
Tımar	31	44	10	3	12
Ahır temizliği	17	36	22	8	17
Yumurta toplama	54	25	10	2	9
Barınak temizliği	22	41	13	5	19

*Zorluk derecesi 5'e doğru artmaktadır.

3.7. Kadınların Karar Alma Mekanizmaları ile İlgili Bulgular

Çalışmaya katılan kadınlara kazançlarını nasıl değerlendirdikleri sorulduğunda, %47'si kazancını evin ihtiyaçları için harcadığını belirtmiştir. Kadınların %27'si kazancını çocukları için harcadığını söylemiştir. Kadınların %16'sı kazancını eşine verdiğini, %8'i aile büyüğüne verdiğini söylerken sadece 2 kadın kazancını işine yatırdığını belirtmiştir. Anketi cevaplayanların hiç biri kişisel ihtiyaçları veya birikim için kazancını kullandığını ifade etmemiştir. Çizelge 3.27'de kadınların kazançlarını değerlendirme şekilleri sunulmuştur.

Çizelge 3.27. Kadınların kazançlarını değerlendirme şekli (kişi-%)

Kazancını değerlendirme şekli	Kişi sayısı
Eşime veriyorum	16
Aile büyüğüne veriyorum	8
Çocuklarım için harcıyorum	27
Ev ihtiyaçlarına harcıyorum	47
İşime yatırıyorum	2
Kişisel ihtiyaçlarım için harcıyorum	0
Biriktiriyorum	0

Çalışmada kadınlara ekonomik kararlar alınırken eşlerinin kendilerine danışıp danışmadığı da soruldu. Kadınların %63'ü bu soruya “evet” şeklinde yanıt verirken %10'u “hayır” demiştir. Kadınların %14'ü eşlerinin bu konuda bazen kendilerine danıştığını belirtirken, %13'ü eşi ona danışsa bile eşinin dediğinin olduğunu ifade etmiştir.

Araştırmada, kadınların %49'u harcama kararlarında eşinin ve kendisinin eşit oranda sözünün geçtiğini belirtmiştir. Kadınların %27'si eşinin sözünün geçtiğini söylerken, %6'sı aile büyüğünün, %4'ü ise hem eşinin hem aile büyüğünün harcama kararında sözünün geçtiğini ifade etmiştir. Harcama kararında en çok benim sözüm geçer diyen kadın sayısı ise 14 kişidir.

Çalışmada, kadınlara hayvancılıkla ilgili sorunları en önemliden başlayarak sıralamaları istenmiştir. Bu kapsamda değerlendirmeye alınan sorunlar; ürünlerin düşük fiyattan satılması, verimin istenen düzeyde olmaması, pazarlama sorunları, teknik konularda yetersizlik, sermayenin yeterli olmayışı, devlet desteğinin yetersiz oluşu, kanunlardan kaynaklı sorunlar olarak sıralanmıştır.

Kadınların bu sorunlar arasında yaptıkları tercihler ve bu tercihlerin ağırlıklı puan toplamı hesaplamasına göre en çok önem verilen sorunlar sırasıyla; 1. ürünlerin düşük fiyattan satılması, 2. verimin istenen düzeyde olmaması, 3. sermayenin yetersiz oluşu, 4. pazarlama sorunları, 5. teknik konulardaki yetersizlik, 6. sırada devlet desteğinin yetersiz oluşu ve son sırada ise kanunlardan kaynaklı sorunlar olarak tespit edilmiştir (Çizelge 3.28).

Çizelge 3.28. Kadınların hayvancılıkla ilgili sorunları değerlendirme şekli (kişi)

Hayvancılıkla ilgili sorunlar	Önem sırası						
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Ürünlerin düşük fiyattan satılması	87	10	2	1	0	0	0
Verimin istenen düzeyde olmaması	6	34	30	22	5	0	3
Pazarlama sorunları	0	20	19	25	15	16	5
Teknik konulardaki yetersizlik	0	3	14	18	50	15	0
Sermaye yetersizliği	4	23	24	23	19	4	3
Devlet desteğinin yetersiz oluşu	3	10	11	11	10	53	2
Kanunlardan kaynaklı sorunlar	0	0	0	0	1	12	0

Kadınlara hayvancılıkla ilgili sorunların çözümünde en çok kimden yardım aldıkları sorulduğunda, %55'i veteriner hekimlerden yardım aldıklarını söylemiştir. Kadınların %27'si komşudan, %17'si tecrübeli bir başka hayvan yetiştiricisinden yardım aldığını söylerken kadınlardan, 5 tanesi ise kimseden yardım almadığını belirtmiştir. Tarım İlçe Müdürlükleri gibi resmi kurumlardan yardım aldığını söyleyen kadın işletmeci olmamıştır.

Kadınların hayvancılıkla ilgili devlet teşvik ve desteklemeleri hakkındaki bilgilerine yönelik soruya karşılık %93'ü süt teşviğini, %87'si buzağı teşviğini, %71'i anaç desteğini bildiklerini ifade etmiştir. Kırmızı et teşviğini bildiğini söyleyen 15 kadın işletmeci olurken, devletin arılı kovan desteği verdiğini bilen bir, hastalıktan arı işletme desteği olduğunu bilen ise yalnızca iki kadın işletme sahibi olduğu belirlenmiştir.

Araştırmada kadınların %32'si hayvancılıkla ilgili devlet destek ve teşviklerini kısmen yeterli bulduğunu söylerken, %9'u teşvikleri yeterli bulduğunu, %57'si ise devletin hayvancılıkla ilgili teşvik ve desteklemelerinin yeterli düzeyde olmadığı yönünde görüş bildirmiştir.

3.8. Kadınların devletten istekleri ve hayvancılığın durumu ile ilgili görüşleri

Ankete katılan kadınlara devletin hayvancılıkta kadınlara özellikle hangi konularda destek olmasını istedikleri, hayvancılık sektörünün geleceğini nasıl gördükleri ve konuyla ilgili öngördükleri fırsat ve tehditler sorulmuştur. Kadınların söyledikleri harfiyen not edilmiştir. Kadınların bu konu ile ilgili söyledikleri sözler aynı anlamda kullanılmış kelime öbeklerine göre analiz edilerek kadınların istekleri gruplandırılarak çözümlenmiştir.

Kadınların %96'sı devletten bazı taleplerde bulunmuş, 4'ü ise herhangi bir şey belirtmemiştir. Ankete cevap veren 96 kadın devletten istediklerine ilişkin toplamda 181 cümle kurmuştur. Bu cümlelerde sarfedilen ortak kelime grubu sayısı 14 adettir. Bunlar en çok sarfedilenden en az söylenene doğru sıralandığında kadınların devletten en çok talep ettiği hususlar sigortalı olmaları ve emekli olabilmek imkânlarının sağlanmasıdır (%44,75).

Önem sırasına göre, pozitif ayrımcılık ile sadece kadınlara yönelik verilecek desteklerin verilmesi (%23,20), süt ve hayvan fiyatlarının yükselmesi ile yem, mazot ve gübre fiyatlarının düşmesi (%8,29) ön plana çıkmıştır.

Kadınlar ayrıca devletin kendilerine haftalık tatil fırsatı (çalışmadıkları bir gün) vermesini, tatil günlerinde hayvanlara bakacak bir yardımcı personel tahsis etmelerini de istemişlerdir (%5,53).

Çizelge 3.29'da görüleceği üzere kadınlar devletten, maaş, hayvan hibesi, modern ahır, işyeri açmada teşvik ve arazi temini, hak ve söz sahibi olma, eğitim, kredi imkanı, eşine ve çocuğuna iş, çocuklarının okutulması, hayvanlarına sigorta yapılması, asgari ücrete zam ve ürün değerini yükseltecek politikalar yapılmasını da talep edilmiştir.

Çizelge 3.29. Kadın yetiştiricilerin devletten beklentileri

Beklenti ve Talepler	Tekrarlama Oranı (%)
Sigorta-emeklilik	44,75
Kadınlara özel destek	23,20
Süt-hayvan fiyatlarının yükselmesi- yem-mazot gübre fiyatlarının düşmesi	8,29
Tatil hakkı ve yardımcı çalışan	5,53
Maaş	4,98
Hayvan hibesi-modern ahır-işyeri açma- arazi temini	4,42
Hak ve söz sahibi olma	1,66
Eğitim	1,66
Kredi imkânı	1,11
Eşi ve çocuğuna iş	1,11
Çocuklarını okutma	1,11
Hayvan sigortası	1,11
Asgari ücrete zam	0,55
Ürün değerini artıran politikalar	0,55

Hayvancılık sektörünün geleceği ile ilgili sorulan soruya kadınların %26'sı geleceğini iyi görüyorum derken, %74'ü hayvancılık kötüye gidiyor fikrini beyan etmiştir. Kadınların kurduğu cümlelerin analizinde hayvancılığın iyiye gittiğini söyleyen 26 kadının neden iyiye gittiğini açıkladığı cümlelerinin yanı sıra aynı kadınların hayvancılıkta eksik gördüğü ve gelişmesini istediği konuların bulunması da dikkat çekici bulunmuştur.

Hayvancılıkta iyiye gidiş olduğunu ifade eden kadınların görüşleri incelenmiş; bu bağlamda hayvancılık geliştirilmeli, destekler olduğu için iyiye gidiyor, besi hayvanı iyi para ediyor gibi nedenler yanında karlı olduğu için devam etmesi gerektiği, doğal kaynaklar olması, kırsalda başka gelir kaynağı olmaması, işinden memnun olması, bu iş sayesinde çocuklarını okutabilmesi ve iş olarak düşünülüp yapılırsa faydalı olacağı şeklinde ifadeler kullanılmıştır.

Hayvancılıkta iyiye gidiş olduğunu belirten kadınların, hayvancılık sektörünün kötüye giden yanlarında bulunduğunu ifade ettikleri hususlar incelendiğinde en fazla yem fiyatlarının yüksek, süt fiyatlarının düşük olduğunu bildirdiği, Çizelge 3.30'da da görülebilmektedir.

Çizelge 3.30. Hayvancılığın iyiye gittiğini belirten kadın yetiştiricilerin görüşlerinin değerlendirilmesi

	Söylenen kelime	Tekrarlama oranı (%)
Kadınların hayvancılık sektörünün neden iyiye gittiğini açıkladığı cümleler (toplam 19 cümle)	Şimdilik iyiye gidiyor	21,05
	Geliştirilmeli	15,79
	Desteklemeler var	15,79
	Besi hayvanı para ediyor	15,79
	Karlı bir iş	5,26
	Doğal kaynaklar var	5,26
	Başka gelirim yok	5,26
	Memnunum	5,26
	Çocuklarımı okutabiliyorum	5,26
	İş olarak yapılırsa iyi	5,26
	Kadınların hayvancılık sektörünün kötüye giden yönlerini de açıkladıkları cümleler (toplam 24 cümle)	Yem fiyatı yüksek
Süt fiyatı düşük		29,17
Hayvan fiyatları düşük		12,50
Tatili yok		8,33
Yeterli hayvan sayısı yok		4,17
Giderler yüksek		4,17
Gelirler düşük		4,17

Hayvancılık sektörünün kötüye gittiğini söyleyen kadınların (%74) bu konudaki görüş ve düşünceleri analiz edildiğinde kadınların hayvancılığın kötüye gitme sebepleri arasında toplamda 151 cümle kurduğu, aynı kadınların sadece 11 cümlede olumlu kelimeler de kullandığı görülmüştür.

Hayvancılıkta kötüye gidiş olduğunu savunan kadınların en çok şikâyet ettikleri konuların başında yem fiyatlarının yüksekliği ve süt fiyatlarının düşük

olması gelmektedir (Çizelge 3.31). Diğer taraftan bu kadın işletme sahipleri içerisinde sektör genelindeki en olumlu gelişme olarak, büyükbaş besi hayvanlarının daha kazançlı olması savunulmuştur.

Çizelge 3.31. Hayvancılığın kötüye gittiğini belirten kadın yetiştiricilerin görüşlerinin değerlendirilmesi

	Söylenen kelime	Tekrarlama oranı (%)
Kadınların hayvancılığın neden kötüye gittiğini açıkladığı cümleler (toplamda 151 cümle)	Yem fiyatları yüksek	30,46
	Süt fiyatları düşük	28,48
	Hayvan fiyatları düşük	17,22
	Kazanç yok	6,62
	Hayvancılık bırakılıyor	3,97
	Giderler yüksek	1,99
	İthal hayvanın gelmesi	1,99
	Gelecek yok	1,99
	Şehirleşme arttı	1,33
	Destekler yetersiz	1,33
	Yem bitkisi üretilmiyor	0,66
	Sermaye yok	0,66
	Sigorta yok	0,66
	Tatili yok	0,66
	Mera yok	0,66
	Eşler başka işte çalışıyor	0,66
Aracılar kazanıyor	0,66	
Kadınların olumlu kelimeler kullandığı cümleler (toplamda 11 cümle)	Besi hayvanı para ediyor	45,46
	Desteklemeler var	18,18
	Gübre tarlaya kullanılıyor	18,18
	Yem-süt-hayvan fiyatları iyileşirse iyi	9,09
	Piyasaya müdahale yapılırsa iyi	9,09

3.9. Kadınların kırsal kalkınma ile ilgili görüşleri

Anket çalışmasında kadınlara, kırsal ekonomik kalkınmanın ne olduğunu bilip bilmedikleri sorulmuş olup, Kadınların %74'ü bilmediğini ifade etmiştir. Ne olduğunu bildiğini söyleyen 26 kadın işletmeciden bir tanım yapmaları istenmiştir. Bildiğini söyleyen kadınların yaptıkları tanımlardan gerçekten belirli ölçüde kırsal ekonomik kalkınma kavramının ne olduğunu bildikleri anlaşılmıştır. Kırsal ekonomik kalkınmayı bildiğini söyleyen kadınlardan 19'unun hayvancılık sektörünün kötüye gittiğini, sadece 7'sinin iyiye gittiğini söylediği görülmüştür. Tanım yapamayan kadınların analizinde sektörün kötüye gittiğini düşünen kadın sayısı 55 kişi, iyiye gittiğini düşünen kadın sayısının ise 19 kişi olduğu saptanmıştır.

Kırsal ekonomik kalkınmanın ne olduğunu bilen veya bilmediğini ifade eden tüm kadınlara kırsal ekonomik kalkınmanın tanımı yapılmıştır. Tanım yapıldıktan sonra kadınlara kırsal ekonomik kalkınmada kadının rolünün ne olduğu ya da ne olması gerektiği sorulmuştur. Kadınların söylediği tüm cümleler eksiksiz not edilmiştir. Anket verilerinin analizi sırasında bu cümlede geçen kelimeler benzer gruplara ayrılarak bulgular değerlendirilmiştir. Kadınlardan kırsal kalkınma tanımını bilmeyen 4 kadın, tanım daha sonra bizim tarafımızdan yapıldıktan sonra bile bu konuyla ilgili herhangi bir cümle kurmadığı belirlenmiştir. Kırsal ekonomik kalkınmada kadının rolü konusunda fikrini söyleyen 96 kadın toplamda 219 cümle kurmuştur. Bu cümlelerin analizine bakıldığında, kadınların en çok tarım dışında, el işleri, el becerileri, yerel gıda gibi farklı ürünlerinde pazarlandığı bir yerel kadın pazarının kurulması, kadınların her hakka sahip olması ve fikrinin alınması, saygı duyulan ve paranın kullanılmasında söz hakkı olan, çalışan, kendi işini kuran, üreten ve işkadını olma ile ilgili en az bir cümle kurduğu araştırma verilerinden anlaşılmaktadır. Kadınların en çok kullandığı ikinci kelime grubu ise muhtar ve/veya kooperatif başkanı olmak, üst düzey yönetici olmak, önder ve örnek olmak şeklindedir. Kadınların kırsal ekonomik kalkınmada kadının rolünün çalışan, çalışkan, daha fazla rol alan kadınlardan geçtiğini söyledikleri de tespit edilmiştir (Çizelge 3.32).

Çizelge 3.32. Kırsal ekonomik kalkınmada kadının rolü hakkında kadınların düşünceleri

Kırsal ekonomik kalkınmada rolü hakkında söylenen kelime grupları	Tekrarlama sayısı
El işleri, el becerileri, yerel gıda, kadın pazarı kurulmalı	27
Her hakka sahip olmalı, fikri alınmalı, saygı duyulan, parada söz hakkı olan	27
İşkadını, kendi işi olan, üretmeli	27
Muhtar, kooperatif başkanı, üst düzey yönetici, önder, örnek	25
Çalışan, çalışkan, daha fazla rol alan	19
Birlik, beraberlik olmalı, kadın birliği, katılımcı	17
Ayakları üstünde duran, kendine güvenen, güçlü, etkin	14
Maaşlı olmalı, ekonomik özgürlüğü olmalı, sermayesi olmalı	11
Eğitici, aileye destek olan, eşe yardımcı, aile huzurunu sağlayan	8
Gelecek güvencesi, sigortası olmalı	8
Özgür olan, baskı olmamalı	7
Fındık toplamalı, hayvan bakmalı, süt sağmalı, modern ahır	7
Kızlar okumalı, kurslar açılmalı, kendini geliştirmeli, eğitim	6
Destek olunmalı, motive edilmeli, fırsat verilmeli	5
Çevresini temiz tutan, çevreyi düzenleyen	3
Her şeyi yapmaya istekli olmalı	2
Yaşlılar için etkinlik yapılmalı, muhtaçlara yardım edilmeli	2
Gençler rol almalı	1
Sağlıklı olmalı	1
Kadını teşvik eden politikalar olmalı	1
Kadın evin dışına çıkmalı	1

Ankete katılan kadınlara kızlarına veya çevredeki diğer genç kadınlara hayvancılığı tavsiye edip etmeyecekleri de sorulmuştur. Kadınların %79'u tavsiye etmeyeceğini, %21'i ise tavsiye edebileceğini bildirmiştir. Hayvancılığı tavsiye eden kadınların 8'i hayvancılık sektörünün kötüye gittiğini söyleyen, 13'ü ise iyiye

gittiğini söyleyen kadınlardır. Hayvancılığı tavsiye etmeyen kadınların 66'sı sektörün kötüye gittiğini söyleyen, 13'ü ise iyiye gittiğini söyleyen kadınlardır.

Kadınların hayvancılığı tavsiye etme nedenleri sorulduğunda, 11 kişinin tavsiye önerilerinin şarta tabi olduğu görülmüştür. Bu kadınlar, sermaye verilirse, koşullar Avrupa Birliği'ndeki gibi olursa, kişi köyde duracaksa, doğru şekilde yapılırsa, destek olunursa, teşvik edilirse, sigortalı olunursa gibi şartlar karşılandığı takdirde hayvancılığı tavsiye edebileceklerini ifade etmiştir. Kadınların hayvancılığı tavsiye etmelerine neden olan ikinci etken ise kendi işlerinin patronu olmaları isteğidir. Hayvancılığı tavsiye ettiğini söyleyen kadınların öne sürdüğü nedenler Çizelge 3.33'de özetlenmiştir.

Çizelge 3.33. Kadınların hayvancılığı kızlarına ve gençlere tavsiye etme nedenleri

Nedenler	Tekrarlanan cümle sayısı
Şarta tabi (sermaye olursa, koşullar Avrupa Birliğindeki gibi olursa, kişi köyde duracaksa, doğru şekilde yapılırsa, destek olunursa, teşvik edilirse, sigortalı olunursa)	12
Kendi işinin patronu olması	6
Ek iş olarak yapılabilir	4
Karlı olduğu için	4
Bir gün lazım olur	3

Kadınların hayvancılığı neden tavsiye etmedikleri sorulduğunda toplamda kurdukları cümle sayısı 89 olmuştur. Bu cümlelerin kelime gruplarının analizinde en çok kullandıkları ifadenin hayvancılığın zorluğu ve ağırlığı olduğu görülmüştür. Çizelge 3.34'te görüleceği üzere kadınların en çok kullandıkları ikinci kelime hayvancılığın pis olması görüşü ile ilgili olanlardır. Kadınlar ayrıca kazancın az olduğu, geleceği olmadığı, sigorta ve emeklilik imkânı bulunmadığı için hayvancılığı tavsiye etmediklerini belirtmişlerdir. Hayvancılığı tavsiye etmeyen kadınlar tatil ve sosyal hayatın olmadığı bir iş kolu olmasını da nedenler arasında saymışlardır.

Çizelge 3.34. Kadınların hayvancılığı kızlarına ve gençlere tavsiye etmeme nedenleri

Nedenler	Tekrarlanan cümle sayısı
Yorucu, ağır, zor	21
Çirkin ve pis bir iş	16
Kazancı az	15
Geleceği yok, sabit geliri yok	8
Mesleği olsun, okusun, oturduğu yerden iş yapsın	8
Garantisi yok, emeklilik yok, sigorta yok	6
Tatili yok	5
Sosyal hayat yok	3
Sermaye ve arazi yok	2
Gençler anlamaz	2
Köyde durmasın	2
Asla yapmasın	1

Kadınların sektör, kırsal ekonomik kalkınma ve hayvancılığı tavsiye edip etmemeleri ile ilgili düşüncelerinin genel olarak analiz ve değerlendirilmesine ilişkin olarak hazırlanan Çizelge 3.35 aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 3.35. Kadınların sektör, kırsal ekonomik kalkınma ve hayvancılığı tavsiye edip etmemeleri ile ilgili düşüncelerinin analizi

	Hayvancılık sektörünün iyiye gittiğini söyleyen kadın sayısı	Hayvancılık sektörünün kötüye gittiğini söyleyen kadın sayısı	Toplam
Ankete cevap veren kadın sayısı	26	74	100
Kurulan toplam cümle sayısı	43	162	205
Kurulan olumlu cümle sayısı	19	11	30
Kurulan olumsuz cümle sayısı	24	151	175
Kırsal ekonomik kalkınmayı bilen kadın sayısı	7	19	26
Kırsal ekonomik kalkınmayı bilmeyen kadın sayısı	19	55	74
Hayvancılığı tavsiye eden kadın sayısı	13	8	21
Hayvancılığı tavsiye etmeyen kadın sayısı	13	66	79

4. TARTIŞMA

TR42 Düzey 2 Bölgesinde istihdama katılan 105.000 kadından işveren ve/veya kendi hesabına çalışan kadın oranı %21,9 olup bu oran, yapılan araştırma kapsamında Ferizli İlçesinde hayvancılıkla uğraşan kadın işletmeciler için tespit edilen orana (%17,20) yakın düzeyde bulunmuştur.

Çalışmaya katılan kadınların %79'u 30-50 yaş aralığında olup, yaş ortalaması 39,23 (min:18; max:57) olarak saptanmıştır. Bunların %67,7'si ilkökul mezunudur. Çalışmada belirlenen bu oran, Ayvazoğlu Demir ve ark. (2017), tarafından gerçekleştirilen çalışmadaki bulguyla (%59) örtüşmektedir.

Kadınların %55,88'i meslek tanımlarını “ev hanımı” olarak belirtmişlerdir. Mesleğini “çiftçi” olarak tanımlayan kadınların oranı %24,26 iken, mesleğini “çoban” olarak tanımlayan kadınların oranı %7,35'tir. Kadınların sadece %3,6'sı mesleğini “hayvan yetiştiricisi” olarak tanımlamıştır. Çıkan sonuçlardan anlaşıldığı üzere kadınların çoğu yaptıkları işi meslek olarak görmemektedir.

Çalışmada yer alan kadın üreticilerin %76'sının kendilerine ait herhangi bir sosyal güvenlik kurumu kaydının olmadığı görülmüştür. Ayvazoğlu Demir ve ark. (2017)'nin yaptığı çalışmada yeşil kartı olan kadınların oranının %60 olduğu belirtilmiştir. Her iki çalışma da tarım ve hayvancılıkla uğraşan kadınların geleceklelerini güvence altına alacak bir sosyal güvenceye dâhil olmadıklarını/olmadıklarını ortaya koymaktadır.

Kadınların yaptıkları işi meslek olarak görmemeleri, neden kendilerine ait bir sosyal güvenceleri olmadığına açıklık getirmektedir. Kadınlar her ne kadar sağlık gibi konularda eşlerinin sosyal güvencelerinden faydalandıklarını, eşlerinin ya da aile büyüklerinin onlara sigorta yaptırmadıklarını belirtmiş olsalar da yaptıkları işi meslek olarak görmemeleri sosyal güvence konusunda adım atmalarını da engeller niteliktedir. Oysa araştırma sonuçlarında görüldüğü üzere kadın yetiştiricilerin devletten en öncelikli beklentisi sigortalı olup emekliliğe hak kazanmalarının sağlanmasıdır (%44,75).

Yaptıkları tüm işler arasında zamanlarını en çok hayvancılığın aldığını söyleyen kadınların oranı %63,0 olup, çalışmaya katılan tüm kadınların %41,3'ü hayvancılık dışında kalan boş vakitlerinde ev işleriyle uğraştıklarını, %13,7'si ise hiç boş vaktinin olmadığını söylemiştir. Nitekim benzer şekilde Ayvazoğlu Demir ve

ark. (2017)'nin Kars'ta yürüttükleri çalışmada da kadınların hayvancılıkla uğraştıkları süre ortalaması günde 4,5 saat olarak bulunmuştur. Ferizli İlçesinde yapılan çalışmanın sonuçlarına bakıldığında hayvancılıkla uğraşan kadınların yarısından fazlasının (%55) boş vakitlerinin olmadığı söylenebilir. Çalışmada sadece kadın yetiştiricilerin %5,53'ü ifade etmiş olsa da, haftalık tatil günü fırsatı ve bu haftalık gününde bir bakıcı tahsis edilmesini devletten istemeleri kadınların aslında ne kadar yoğun ve zor bir ortamda çalıştıklarını da göstermektedir.

Tarım ve hayvancılık dışında üretime yönelik işlerde tüm kadınların dikiş, örgü-dantel, nakış, konserve-turşu, reçel-pekmez, erişte-tarhana, el sanatları gibi işlerden en az birini yaptıkları anlaşılmıştır. Bu işler arasında en çok tercih edileni konserve-turşu yapımıdır (%24,62). Bunu sırasıyla reçel-pekmez ve örgü-dantel yapımı izlemektedir. Kadınların büyük çoğunluğu (%41,71) bunları aile içi tüketim amaçlı yaptığını söylemiş olsa da ek gelir ve aile bütçesine katkı amacıyla bu işleri yaptığını söyleyenlerin oranı %28,57'dir. Kendine ait bir geliri olması için başkası adına yevmiyeli olarak çalıştığını söyleyen kadın yetiştiricilerin oranı %19, yaptığı el işlerini sattığını belirten kadınların oranı ise %14'tür.

Kadınlar dana, düve ve buzağı satışı ile kasaplık hayvanların et satışlarından elde edilen geliri kendilerine ait hayvancılık geliri olarak ifade etmemişlerdir. Hayvancılık geliri onlar için sadece süt satışından elde ettikleri net gelir ile topladıkları yumurta ve yaptıkları peynir, tereyağı gibi ürünlerden elde ettikleri satış geliridir. Hayvanlardan elde ettikleri süt ve sahip oldukları tavuklardan topladıkları yumurtanın satışından elde ettikleri gelirin kendisine ait olduğunu söyleyen kadınların oranı %78'dir. Satmamasına rağmen evde yaptığı süt ürünlerini satmayı düşündüğünü belirten kadın sayısı sadece 4 olmakla birlikte, bu sayının çoğaltılmasının kadınların kırsal kalkınma ile ilgili araştırma bulgularında yer alan görüş ve düşüncelerine bakılınca mümkün olduğu düşünülmektedir.

Kırsal alanda yaşayan kadınlarımızın ürettiklerini kişisel ihtiyaç ve birikimlerine ayırması teşvik edilmelidir. Landing (2011)'in çalışmasında da kadınların finanse edilmeleri, rehberlik hizmeti almaları ve ulusal hükümet politikaları tarafından desteklenmeleri gerektiği belirtilmiştir. Bu çalışmada, kadınların kazançlarını kişisel ihtiyaçları veya birikim için kullanmadığı, daha çok (%47'si) evin ihtiyaçlarına ayırdığı tespit edilmiştir. Bu durum kadınlarımızın gerek

öğretiler gerekse kültürel etkiler nedeniyle kendinden ve kariyerinden ziyade ailesini düşünmesi gerektiği kanısından ileri gelmektedir.

Çalışmaya katılan 43 kadın, her ne kadar hayvanların resmiyette sahibi görünse de eşinin başka işte çalışıyor olması, kredi çekme veya ailevi problemler vb. belirli zorunluluklar nedeniyle hayvanların kendi üzerine kayıtlı olduğunu ifade etmişlerdir. Kadınlardan 11'i mülkiyeti kendine ait olduğu halde tarlanın gelirinin ailesine ait olduğunu ifade etmiştir. Çalışmada kadınların tarımsal gelir, hayvan satışı, yevmiye gelirleri, el işleri, yumurta, süt ve ev ürünleri satış gelirlerini hane geliri hesabına dâhil etmedikleri gözlenmiştir. Tarım dışı çalışan aile bireylerinin elde ettiği gelir ve net süt geliri toplamını aylık hane geliri olarak bildirmişlerdir.

Tarımsal gelir ve hayvan satış gelirleri, kadınlara göre, aile büyüklerine ait olduğundan, tam olarak ne kadar olduğunu bilmediklerinden ya da bu geliri düzenli aylık gelir olarak görmediklerinden dolayı, hane geliri hesabına dâhil edilmemiş olabileceği düşünülmektedir. Kadınlar yine yumurta, el işleri ve ev ürünlerinin satışı ile yevmiye gelirlerini kendilerine ait olarak gördükleri veya hane içinde kullanmalarına rağmen aylık olarak ifade edemeyecek kadar az olduğunu düşünmeleri nedeniyle hane geliri hesabına katmamış olabilirler.

Çalışmaya katılan kadınların büyük çoğunluğu (%73) on yıldan fazla süredir hayvancılıkla uğraştığını söylerken bu kadınların %71'i hayvancılıkla ilgili herhangi bir eğitim almadıklarını da belirtmiştir. Bakıcı Albayrak (2004)'ün Çorum'da kadınların mesleki eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi amacıyla yaptığı çalışmada, kadınların farklı eğitim ihtiyaçlarının olduğunu ortaya koymuştur. İki çalışmanın bulguları benzerlik göstermektedir.

Araştırmaya katılan kadın yetiştiricilerin sahip olduğu ahırların %67'si kapalı tipte ahır olup, sadece %25'i ahır kapasitelerini arttırmak istemektedir. Ahırların %84'ünün on yıldan eski olduğu ve yarıdan fazlasının (%52) ekonomik ömrünü tamamladığı da araştırma bulgularında yer almaktadır. Bu çalışmada belirlenen sonuçlar, Demir ve ark. (2014a)'nın Kars'ta yaptıkları çalışmanın bulgularıyla uyumludur. Demir ve ark. (2014a) yaptıkları çalışmada, kapalı tip ahırların oranını %95,1 ve ahır bina yaş ortalamasının 18,7 yıl olarak belirtmiştir. Ayrıca kadınların yarısından fazlasının en az bir traktörü olmakla birlikte bunların da %70,59'unun ekonomik ömrünü tamamladığı görülmektedir.

Araştırma kapsamında yer alan kadın yetiştiricilerin çoğunlukla yeterli düzeyde zorunlu ve mesleki eğitim almamış olmaları, geleneksel yöntemlere ağırlık vermeleri, ahır gibi diğer tesis ve ekipmanların eski ve ekonomik ömrünü tamamlamış olması gibi nedenler mevcut durumda hayvancılıkta modern nitelikte bir üretim anlayışını da engelleyen başlıca unsurlardır.

Kadın yetiştiricilerin büyük çoğunluğu (%87) işletmelerinin kuruluşu aşamasında kredi kullanmadıklarını belirtmiştir. Nitekim, Can ve ark. (2007)'nin yapmış olduğu çalışmada, kadınların kredi imkânlarından haberdar olmadıkları yönünde çıkan sonuç da bu çalışmayı destekleyici sonuçlar içermektedir. Özen ve Özdemir (2012)'in yayınladıkları değerlendirme çalışmasında belirtilen, Endonezya'da kırsal alanda kadınların istihdamı ve girişimciliğinin yenilenebilir fonlarla desteklenmesi örneği de bu çalışmanın sonuçlarını destekler niteliktedir.

Hayvancılığı karlı bir iş kolu olarak gören kadınların oranı sadece %6'dır. Kadınların %63'ü başka bir iş olmadığı için hayvancılıkla uğraştığını söylemiştir. Oysa bu kadınlar üretime yönelik başka işlerle uğraştıklarını ve farklı ek gelir kaynakları olduğunu da belirtmişlerdir.

Çalışmaya katılan kadınların hayvanların satışından elde ettikleri gelir ortalaması aylık 686,5 TL'dir. Sağdıkları hayvanlardan elde ettikleri süt miktarı aylık ortalama 1161 litre olup günlük süt verimi hayvan başına ortalama 10,72 lt/gün'dür. Üretilen sütün aylık ortalama 71,95 litresi aile içinde tüketilmekte (süt, yoğurt, peynir, tereyağı, tatlı vs. şeklinde), 1089,05 litresi ise satılmaktadır. Satılan sütün %80'i kooperatifler aracılığıyla pazarlanmaktadır. Bölgede kadın yetiştiriciler, 0,9 ile 1,1 TL arasında değişen 7 değişik süt birim fiyatı üzerinden sütlerini satmaktadırlar. Aylık ortalama süt satış geliri 1172,02 TL'dir. Kadın yetiştiricilerin %70'i bahçelerinde tavuk yetiştirmektedir. Bu kadınlardan sadece %66'sı yumurta toplamakta ve %56'sı ise kapılarına kadar gelen yumurta toptancısına yumurta satışı yapmaktadır. Yumurta bölgede 0,6-1,5 TL arasında değişen 5 ayrı fiyattan işlem görmektedir. Yumurta satışından elde edilen aylık ortalama gelir ise 158,43 TL'dir.

Kadın yetiştiricilerin kendi hayvanlarında karşılaştıkları en önemli hastalık meme hastalıklarıdır (%47,76). Döl verimi problemleri ikinci sırada yer almasına rağmen hayvanların sigortalı olmadığı da çalışmanın bulguları arasındadır.

Kadın yetiştiriciler aylık ortalama ilaç, veteriner hekim, elektrik ve su giderlerinin ne olduğu konusuna eşleri veya aile büyüklerinden yardım alarak cevap

vermişlerdir. Aylık diğer giderler toplamı ortalama 272.8 TL'dir. Çalışmada kadınların gelirlerinin büyük bir kısmı ile giderlere ilişkin çoğu bilgiye sahip olmadıkları ve eşleri ya da aile büyüklerinden yardım alarak soruları yanıtladıkları gözlenmiştir. Aylık hayvancılık gelir ve giderleri karşılaştırıldığında 62 işletmenin ortalama gelirlerinin giderlerinden düşük olduğu ve hayvancılık giderlerini tarım ve tarım dışı gelirler ile sübvansen ettikleri çalışma sonuçlarından anlaşılmaktadır.

Hayvanlarına verdikleri kaba yem olarak en çok silajlık mısırı ve samanı tercih ettiğini söyleyen kadınların dışarıdan ne kadar kaba yem ve kesif yem aldıkları ile ilgili soruya da eşleri veya aile büyüklerinden yardım almadan yanıt veremedikleri gözlenmiştir. Verilere bakıldığında en çok alınan kesif yemin süt yemi, en çok satın alınan kaba yemin ise saman olduğunu söylemek mümkündür. Kadın yetiştiricilerin %9'unun ekimini yapmalarına rağmen silajlık mısır satın aldıkları da araştırma bulgularından anlaşılmaktadır. Araştırma verilerine bakarak hayvan başına aylık yem maliyetinin en yüksek olduğu ölçek grubunun 5-9 baş büyükbaş hayvana sahip olan işletmeler olduğu söylenebilir. Bunun sebebi daha az hayvandan daha fazla süt alabilmek için yetiştiricilerin hayvan başına kesif yem miktarını fazla kullanma eğilimleri ve /veya daha az kaba yem bitkisi üretmeyi tercih etmeleri olabilir. Araştırmaya katılan kadın yetiştiricilerin %98'i kooperatif üyesidir. Kooperatife destek ve teşviklerden yararlanabilmek için üye olduğunu belirten kadın yetiştiricilerin oranı %53,57 olup, ucuza girdi sağlamak, hayvan ve hayvansal ürünleri pazarlama olanaklarını arttırmak için üye olduğunu söyleyenlerin oranı ise çok azdır (%7,4).

Eşleri veya aile büyüklerinden yardım almadan bitkisel üretim ile ilgili sorulara kadınların cevap veremediği gözlenmiştir. Kadın yetiştiricilerin %91'inin tarım gelirlerinin ailelerine ait olduğunu söylemesi bitkisel üretimle ilgili soruları tek başlarına cevaplayamamalarını açıklar niteliktedir. Kadın yetiştiricilerin %76'sı işletmelerinde yem bitkisi ekildiğini söylemiştir. Verilere bakıldığında hem ekim yapan kişi sayısı hem de ekim yapılan alan olarak en fazla ekilen yem bitkilerinin silajlık mısır ve yonca olduğu görülmektedir. Yem bitkisi eken kadın yetiştiricilerden %60,53'nün yem desteği alabildiği, bunların çoğunun da silajlık mısır ve yonca ekenler olduğu araştırma bulgularından anlaşılmaktadır. Yem bitkisi haricinde en çok dikimi yapılan ürün ise fındıktır. Çalışmaya katılan kadınların aylık tarım gelirleri (yem desteği, fındık geliri, ekim dikilen ürünlerin satış gelirleri) ortalama 2623,39

TL'dir. Kadınların kendi çalışıp ürettiği ürünlerin, hatta mülkiyeti kendisine ait tarlaların gelirini bile ailesinin geliri olarak telaffuz ettiği gözlenmiştir.

Araştırma verilerine bakıldığında kadın yetiştiricilerin %73'nün yanında, aile içinden veya dışından en az bir kişinin daha çalıştığı görülmektedir. Kadınların hayvancılıkla ilgili her zaman yaptıkları ve kolay buldukları işlerin sağım ve yumurta toplamak olduğu araştırma verilerine bakarak söylemek mümkündür. Hayvan yükleme- indirme, hayvan alım-satımı, ürünlerin pazarlanması, doğuma yardım, yem satın alma ve resmi işlemleri bile hiç yapmadığını söyleyen kadınlar vardır. Bu işler için yanlarında kendileri ile birlikte çalışan eşleri ve/veya çocuklarından yardım aldıklarını belirtmişlerdir. Aslında bu durum, işçisi de olan bir işveren görüntüsü olmakla birlikte kadın yetiştiricilerin bunun farkında olmadığı, bu durumu aile içi dayanışma olarak algıladıklarının da göstergesidir.

Çalışmada ekonomik kararlarda eşlerinin kendisine danıştığını söyleyen kadınların oranı ile harcama kararında eşinin ve kendisinin eşit oranda sözünün geçtiğini söyleyen kadınların ve benim sözüm daha fazla geçer diyen kadınların oranının %63 seviyesinde ve benzer olduğu görülmüştür. Dolayısıyla harcamalar noktasında ve alınan ekonomik kararlarda eşinin kendisine danıştığını söyleyen kadın yetiştiricilerin oranı birbiriyle uyumlu bulunmuştur. Bu da bölgedeki kadınların harcamalar ve ekonomik kararlarda söz hakkı olduğunu göstermektedir.

Çalışmaya göre hayvancılık yaparken kadın yetiştiricilerin yaşadıkları en büyük sorun ürünlerinin düşük fiyattan satılıyor olmasıdır ki devletten beklentilerini dile getirirken en çok istedikleri şeylerden biri de ürünlerinin yüksek fiyattan satılmasının sağlanması yönünde tedbirler alınması olmuştur.

Devlet destek ve teşviklerinin yetersiz oluşu ile kanunlardan kaynaklı problemler kadınlar için çok büyük bir sorun olarak görülmemesine rağmen %57'si devlet destek ve teşviklerini yetersiz bulmaktadır. Aslında kadınlar, yaptıkları işle ülkenin gıda ve ekonomisine katkıda bulduklarının farkında olup bu iş için ortaya koydukları emek ve sermayeye oranla kazançlarının az olduğunu düşündüklerinden devletin daha fazla destek ve teşvik vermesini istemektedir. Kadın yetiştiriciler, devletten kadınlara özel teşvik ve destek beklediklerini de ayrıca ifade etmişlerdir.

Teknik konularda yetersizlik ve verim ile ilgili problemlerin çok az sorun oluşturduğunu söyleyen kadınlar tüm sorunların çözümünde en fazla yardımı veteriner hekimlerden aldıklarını belirtmişlerdir. Verim ve teknik konularla ilgili az

sorun yaşadıklarını ifade etmeleri, kadın yetiştiricilerin veteriner hekimler aracılığı ile bu sorunların çözümüne daha hızlı ve kolay ulaşabildiğini göstermektedir. Tarım İlçe Müdürlüklerinden yardım aldığını söyleyen kadınların hiç olmaması burada görev alan Veteriner hekimlerin sorun çözemediğinden değil kadınların kamu veteriner hekimlerini sadece resmi işlemler için görev yapan çalışanlar olarak algılamasından kaynaklanıyor olabilir. Zira kamu hizmetlerinden memnun olma oranı araştırma verilerine göre %96 olarak bulunmuştur.

Araştırmanın sonuçlarına bakarak kadın yetiştiricilerin hayvancılıkla ilgili devlet destek ve teşviklerinden tam anlamıyla haberdar olmadığını söylemek mümkündür. Kadın yetiştiricilerin %93'ü gelirini kendilerine ait gördükleri süt satışına destek olarak verilen süt teşviğini bilirken, işlerinin bir gereği olarak takip etmeleri gereken kırmızı et teşviğinden sadece %15'nin bilgisinin olduğu araştırma verilerinden anlaşılmaktadır. Demir (2011)'in Kars İlinde yaptığı çalışmada süt teşvik priminden yararlananların oranını %32,9 olarak bulunmuş ve üreticilerin devlet desteklemeleri konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları belirtilmiş olup Ferizli'deki çalışma bulgularıyla uyumlu olduğu görülmektedir. Yapılan işle ilgili tüm fırsatları takip etmek aslında iş sahibi olmanın gereği iken kadınların sadece kazancım dedikleri kalemlerdeki iş fırsatlarını takip etmeleri onların yürüttüğü hayvancılık faaliyetinin tamamını meslek olarak sahiplenmediklerini akla getirmektedir.

Kadınlar her ne kadar yaptıkları hayvancılıkla ilgili gelir gider hesaplarına vakıf görünmeseler de hayvancılık sektörü ile ilgili düşüncelerinin değerlendirilmesine bakıldığında ülke hayvancılığının ve ekonomisinin gündemini takip ettiklerini söylemek mümkündür. Kadın yetiştiricilerin büyük çoğunluğu (%74) hayvancılığın gidişatını iyi görmemektedir. Maliyetlerin yüksek ve hayvancılık gelirlerinin düşük olması dile getirdikleri ortak sorunlardır. Araştırma bulgularına göre tüm kadınların fırsat olarak gördükleri hayvancılıkla ilgili en olumlu gelişme besi hayvanının daha iyi gelir getirmesidir. Araştırma verilerine dayanarak, genel olarak elde ettikleri gelir ve refah anlamında kadınların yaptıkları hayvancılık işinden memnun olmadıkları saptanmıştır.

Yapılan çalışmada kadın yetiştiricilerin %79'unun yaptıkları işi kızlarına ve gençlere tavsiye etmek istemedikleri görülmüştür. Gençlere ve kendi kızlarına

kadınların yaptıkları işi tavsiye etmemelerindeki en büyük neden ise hayvancılığın zor ve ağır bir iş kolu olarak görülmesidir.

Kadınlar hayvancılığı pis, kazancı az, gelecek vaat etmeyen, emeklilik, tatil ve sosyalleşme imkânı olmayan bir iş kolu olarak tanımlamışlardır. Kızlarına hayvancılığı tavsiye edeceğini söyleyen kadınların bile, hayvancılığın AB'ndeki gibi olması, sigortalı yapılması, destek verilmesi gibi bazı şartlar öne sürerek koşullu tavsiye etmesi, hayvancılığın kadınlar için ne kadar yorucu ve yıpratıcı olduğunun göstergesidir. Çalışma esnasında yapılan görüşmelerde, kadınların kendi kızlarının bırakın hayvancılıkla uğraşan biriyle evlenmesini köyde kalmasını bile istemedikleri görülmüştür.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Hayvan yetiştiriciliğinin kadınlar tarafından meslek olarak tanınması ve kendi kızlarına bu işi yapmalarını tavsiye etmelerinin sağlanması, özellikle kırsal alandan kente doğru genç nüfus göçünü azaltmanın en etkili yollarından biridir. Kadın istihdamına bakıldığında kırsal alandan kentsel alana göç eden kadınların öz yetenek ve becerilerine ait bir iş kolu bulamadığından zorunlu olmadıkça çalışmadığı görülmektedir. Oysa kırsal alanda kendi işini yapmaya ve kazancını biriktirebilmeye başlayan kadın, kırdan ya da kentte üretime devam ederek ekonomiye ve üretimde sürdürülebilirliğe katkı sağlayacaktır.

Kadınlar içinde yaşadıkları kırsal alanın kalkınmasının sağlanmasında kendi rollerini; daha çok üreten, çalışan, iş kadını statüsüyle paranın kullanımında söz ve hak sahibi olan, yönetimde yer alan saygın bireyler olarak görmektedir. Kırsal ekonomik kalkınmaya katkı için, kadınların el işleri, el becerileri ve yerel gıdaları içeren bir yerel kadın pazarı kurulması ile ilgili düşüncelerinin var olması, zaten kendi istekleri ile ürettikleri bu ürünlerden aslında kazanç sağlamak istediklerini anlatmaktadır.

Çalışmanın bütününe bakıldığında kadınların iş sahibi olmak istedikleri ancak bunu nasıl yapmaları gerektiğini bilmediklerini, yapmış oldukları işin başlı başına bir meslek olduğunun ise farkında olmadıklarını anlamak mümkündür. Bu farkındalığı arttırmak ve kadınların gerçekte yapmak istedikleri işin sahibi olmalarını sağlamak amacıyla kadınların girişimcilik, kooperatifleşme ve örgütlenme, pazarlama-satış teknikleri, temel muhasebe, temel bilgisayar, medya okur-yazarlığı gibi eğitimler alabilmeleri kolaylaştırılmalıdır. Zaten yapıyor oldukları işlerle ilgili birim maliyetten ne kadar gelir elde edeceğini öğrenen kadınlar, daha fazla kazanmak için birim maliyete düşen verimi arttırmanın yollarını da öğrenmek isteyecektir. Kadınlara onları doğru yöne kanalize edecek yerel teknik ve finansal danışmanlık hizmetlerinin ücretsiz sağlanması bu nedenle önemli görülmektedir.

Kadın üreticilere yerel yönetimler ve yerel finansal kurumlar aracılığı ile kendi işlerini kurmalarını sağlayacak mikro kredi gibi finans olanakları sağlanmalı ve gerek ulusal gerek yerel medya ve birebir görüşmeler aracılığı ile bu fırsatlar kadınlara anlatılmalıdır. Doğru yönlendirildiklerinde bu kadınların çalışma,

pazarlama-satış ve yönetim potansiyelleri açığa çıkarılarak kadın girişimciler olarak istihdama ve yerel yönetimlere katılımlarının sağlanmasının önü açılacaktır.

Kırsalda yaşayan ve hayvancılıkla uğraşan kadınlara, emekli olma, haftanın en az bir gününü kendilerine ayırabilme, sosyal hayata daha kolay ulaşabilme gibi imkânlar tanınır, hayvancılık işletmelerinin modernizasyonu ve mekanizasyonu sağlanırsa, kadınların hayvan yetiştiriciliğini meslek olarak kabul edip bu mesleğe sahip çıkacakları öngörülmektedir. Bu kadınların ivedilikle sigortalılaştırılması için tarımsal işlerde ailesi adına çalışıyor görünen kadınların, toprağı işleyip adına müstahsil kesilen aile bireyinden bir kısmı alınmak üzere (örneğin 1/3'ü müstahsil sahibinden 2/3'ü devletten) devlet tarafından sigortalarının ödenmesi gibi bir sistem geliştirilmelidir. Sahip oldukları ahırların modernleştirilmesi için kadın yetiştiricilere özel kredi veya hibe imkânları yaratan projelere gereksinim duyulmaktadır. Hayvancılıkla uğraşan kadınlar için gerekli alet ve ekipmanın yenilenmesi veya ihtiyacının karşılanması adına tarım kredi kooperatifleri aracılığıyla kadın üreticilere özel kredilendirme ya da barter (takas usulü) çalışmalarının önünün açılması gereklidir. Ayrıca, her yönüyle üretken olan kadınlarımızın hayvan yetiştiriciliğini meslek olarak algılayıp işletmelerini planlı bir şekilde büyütmelerini sağlamak amacıyla, kadınlara ait özellikle küçük ve orta ölçekli hayvancılık işletmelerine kaba yem üretimi şart koşularak hazine arazileri cüzi fiyatlarla kiralanabilir.

Özellikle kadınların sağım işiyle uğraştıkları işletmelerde, mastitis kontrol programlarının uygulanmasının sağlanması ve bu amaca yönelik eğitimlerin zorunlu ve düzenli olarak verilmesi, çiftlikten sofraya sağlıklı gıda zincirinin devamlılığı açısından önemlidir. Aynı şekilde kadınların ikinci derecede önemli gördükleri döl verimi problemleri ile ilgili eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları yapılması da hem kayıpları azaltma ve hem de ekonomiye katkı sağlama noktasında önem taşımaktadır. Kadınlar hayvan bakımı, besleme ve yetiştiriciliği, hayvan hastalıklarının tanınması ve önlenmesinin önemi, mastitis koruma programları, döl verimini arttırma yöntemleri gibi koruyucu ve önleyici içerikli eğitimler almalıdır. Bunun yanı sıra, hayvancılık işletmelerinde yönetim ve işletme ekonomisi konularını da içeren eğitimler almaları sağlanmalıdır.

Ayrıca verilen eğitimlerde hayvanların sigortalatılmasının önemi anlatılmalı ve hayvanların sigortalanmasında devletin verdiği katkılardan da haberdar edilmelidir. Kadınlar yapıları gereği daha duyarlıdır. Bu avantajı fırsata çevirebilmek

için kadın yetiştiricilere özel hayvancılık sigortası kampanyaları düzenlenmesi önerilebilir.

Küçük ölçekli işletmelerin üretim planlaması yapabilmeleri, işletmelerinde küçük ve orta çaplı sürü yönetimini gerçekleştirebilmeleri için kadınlara mihmandarlık edecek işletme danışmanlarına erişebilmeleri önemlidir. Söz konusu danışmanların özellikle, sürü ve işletme yönetimi, hayvancılık işletme ekonomisi ve finansmanı alanında eğitim almış ve/veya uzmanlaşmış veteriner hekimlerinden olması tercih edilmeli bu sayede kadın yetiştiricilerin ihtisaslaşması ve daha bilinçli şekilde üretim yapmaları sağlanmalıdır. Kadınlar sahibi oldukları hayvancılık işletmesinin tüm gelir ve giderlerinden haberdar olmadıkları gibi aslında kendi nam ve hesabına çalışan bir işveren olduklarının da farkında değildirler. Bu farkındalığı sağlamak için gerek merkezi gerekse yerel yönetimlerle işbirliği içinde kooperatif ve birlikler aracılığı ile kadınlara yönelik girişimcilik, işletme yönetimi, muhasebe gibi temel eğitimler verilmelidir. Bu eğitimler örnek işkadını ve hayvancılık yapan büyük işletme sahibi kadınların katılımı ile düzenlenen seminer ve panellerle desteklenmeli, tüm bu organizasyonların merkezi yerlerden ziyade yetiştirici kadınların kolayca erişebileceği kırsal alanlarda veya üreticiye yakın bölgelerde yapılmasına özen gösterilmelidir.

Yine de kadınların yaptıkları işi sahiplenmemelerinin tek nedeni olarak ekonomik faktörler gösterilemez. Kırsal kalkınmada ve hayvancılık sektöründe kadınlar önemli roller almaktadırlar. Ancak çoğu yaptığı işin, istihdamda yarattığı etkinin ve kalkınmada üstlendiği rolün farkında değildir. İşte bu farkındalığı arttırmak için kadınlara yönelik yerel yönetimler, taşra tarım ve hayvancılık teşkilatları ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla bazı yönlendirici ve eğitici çalışmalar yapılması önem arz etmektedir. Diğer taraftan üreticilere kadın hakları, ticaret hukuku, etkili iletişim ve yönetim becerileri gibi kişisel gelişim konularında workshop şeklinde uygulamalı ve kadınlara özel eğitim programları hazırlanmalı, kırsalda yaşayan ve hayvancılıkla uğraşan kadınların bir meslek sahibi olduklarının farkına varmaları sağlanmalıdır.

Bunun için aldıkları mesleki eğitimin belgelendirilmesi ve eğitimde sürekliliğin sağlanması (hayat boyu öğrenme programları gibi) önem taşımaktadır. Belgeli eğitimin özendirilmesi ve devamlılığın sağlanması açısından eğitimlere katılacak kadınların varsa çocukları için eğitim aldıkları yere yakın geçici çocuk

bakım odaları/kreşlerin açılmalıdır. Ayrıca, eğitimlerini belgelendirmiş olan kadınlara verilecek teşvik, destek ve finansman olanakları konusunda pozitif ayrımcılık yapılmalıdır. Eğitim almış ve bunu belgelemiş olan ya da daha önce hayvancılıkla uğraştığını belgeleyebilen kadın yetiştiriciler için, özellikle kredi ve mikro kredi gibi finans olanaklarına erişimin kolaylaştırılması sağlanmalıdır.

Hayvancılıkla uğraşan ya da uğraşmayan ama kırsal alanda yaşayan kadınların tamamının, tarım ve hayvancılık alanında kariyer yapmış iş kadınlarıyla tanıştırılması ve bir araya gelmelerinin sağlanması rol model olması açısından önemlidir. Hayvancılık konusunda tecrübeye sahip kadınların diğerlerine önderlik etmeleri ve öncü olmaları özendirilmelidir. Tecrübeli kadınlar hayvancılık sektörüyle uğraşan diğer hemcinsleriyle buluşturulmalı karşılıklı etkileşim ile işletme ziyaretleri yapmaları sağlanmalıdır.

İş kurulmasından pazarlama ve satış aşamasına kadar olan süreçte danışabilecekleri bireysel danışmanlarının olmasının sağlanması, özellikle kadın kooperatifleri ve yerel kadın pazarlarının kurulması konularında devletten özel bir teşvik almaları gibi konuların devlet politikalarında yer alması ve kadının üretkenliğinden vazgeçmeyip desteklenmesi kırsal alanın güçlendirilmesi açısından önem arz etmektedir. Yerel yönetimler tarafından, merkezi ve yerel kadın pazarları ve kooperatifleri açılarak, özellikle büyükşehir belediyesi olduktan sonra eskiden köy şimdi mahalle olan kırsal alanlarda, tarım ve hayvancılıkla uğraşan kadınların önünü açacak yeni düzenlemelerin getirilmesi sağlanmalıdır. Ayrıca yapısı gereği daha düzenli ve titiz çalışan kadınların, özellikle gıda ve hayvancılıkla ilgili sanayide, hijyen ve çiftlikten sofraya gıda güvenliği zincirine olumlu katkısının olacağı aşikardır. Bu nedenle, gıda ve hayvancılıkla ilgili sanayide kadın istihdamına öncelik verilmesi ve hatta kadın işçi çalıştırılmasıyla ilgili zorunlu kotalar konulması da düşünülmelidir.

Bilindiği üzere, kırsal ekonomik kalkınma, sadece tarımda değil, çevre, sağlık, eğitim, güvenlik, istihdam ve sanayileşme, barınma, ulaşım ve sosyal alanlardaki gelişimi de kapsayan, ekonomik ve sosyal refahın artırılmasına yönelik tüm çalışmaları içine alan önemli bir kavram ve anlayıştır. Bu çalışmaların senkronize bir şekilde yürütülmesi ve devamlılığının sağlanması, üreten kadınların varlığı ve varlıklarının devlet politikalarıyla desteklenmesi ile mümkündür. Kırsal ekonomik kalkınmanın sürekliliği için kırsal alandaki kadınlara yönelik devlet

politikaları, sosyo-ekonomik alanda kadının varlığını kabul edip güçlendirecek, özellikle gençlerin kırsalda yaşamasını özendirerek şekilde, uzun vadeli, piyasaları düzenleyici ve istikrarlı planlar ivedilikle hazırlanmalı ve önlemler hayata geçirilmelidir.

ÖZET

Hayvansal Üretim ve Kırsal Ekonomik Kalkınmada Kadının Rolü ve Sosyo-Ekonomik Durumu: Sakarya İli Ferizli İlçesi Örneği

Türkiye’de kırsal ekonomik yapı ve hayvansal üretim içerisinde kadınlar önemli görevler yüklenmiş konumdadır. Hayvancılık sektörünün gelişimi ve sürdürülebilir bir yapı kazanabilmesi bakımından kırsalda hem işletme sahibi hem de çalışan olarak kadının sosyo-ekonomik durumunun iyileştirilmesi, bunun yanı sıra gelir ve refah artışının sağlanabilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu araştırmada kadının hayvansal üretim ve yetiştiricilik uygulamaları temelinde üstlendiği rolü ve kırsal ekonomik yapı içerisindeki durumunu sosyo-ekonomik analiz yoluyla belirlemek ve mevcut sorunlarının tespit edilerek bunlara ilişkin detaylı görüş ve önerilerde bulunmak amaçlanmıştır.

Araştırmada, Sakarya ili Ferizli ilçesi örneğinde, hayvancılık faaliyet alanında çalışan 100 üretici kadınla yüz yüze anket uygulanması yapılmıştır. Microsoft Excel ve SPSS ile yapılan veri analizlerinde bu kadınların %55,88’nin mesleğini ev hanımı olarak tanımladığı, %76’sının sosyal güvencesinin olmadığı görülmüştür. Çalışmada, kadınların % 55,06’ı boş vaktinin olmadığını söylemiştir. Hayvancılığı, başka iş imkanı olmadığı için (% 63’ü) yaptıklarını ifade etmişlerdir. Ferizli’deki bu çalışmada, kadınların %73’nün on yıldan fazla süre hayvancılıkla uğraştığı ancak %71’nin konuyla ilgili bir eğitim almadığı anlaşılmıştır. Kadınların %74’ü hayvancılığın gidişatını yüksek maliyet ve düşük hayvancılık gelirleri nedeniyle iyi görmemektedir. Buna rağmen, besi hayvancılığını fırsat olarak görmüşlerdir. %73’ü yanlarında aileden de olsa en az 1 kişi çalıştırmaktadır. Ancak, Ferizli’deki çalışmaya katılan kadınların %96,4’ü kendisini işveren ve meslek sahibi olarak görmemektedir.

Anahtar Sözcükler: Hayvancılık Sektörü, Kadın, Kırsal Alan, Sosyo-Ekonomik Yapı, Üretim

SUMMARY

Women's Role and Socio-Economic Situation in Livestock Production and Rural Economic Development : The case of Ferizli District – Sakarya

Women have an important mission in rural economic structure and livestock production in Türkiye. It is essential to improve the socio-economic situation of women both as employers and as employees in rural areas in order to ensure that livestock sector improves and gains a sustainable structure while obtaining an increase in income and welfare. In this study, it is aimed to detect women's role in livestock production and cultivation practices and their position in rural economic structure via socio-economic analysis. It is also intended to detect their current problems and to make suggestions and deliver opinions on these problems.

In the study, with 100 productive women working in livestock industry in Sakarya Ferizli District, face to face questionnaire is conducted. Data analysis is performed using Microsoft excel and SPSS and it is seen that 55,88% of those women defines themselves as housewives and 76% of them have no social insurances. In the study, women's answers indicated that 55,06% of them do not have free time. They stated that they (63%) only work in livestock industry due to lack of job opportunities. The 73% of the women work in livestock activities for over 10 years nonetheless 71% of them do not have proper education for the industry they work in. A number of 74% of the women find the ongoing situation of livestock industry not beneficial by the reason of high costing and low product profits. Nevertheless they found ranching as an opportunity. The 73% of the women, work with at least one more person even though the person they work with is from women's family. However, the women who participated the study in Ferizli, 96,4% of them still do not see themselves as employers or an employed person.

Key Words: Livestock Sector, Woman, Rural Area, Socio-Economic Situation, Production

KAYNAKLAR

- ALKAN,S., TOKSOY,D., 2009. Orman Köylerinde Kadın ve kırsal Kalkınma(Trabzon İli Örneği), II. Ormancılıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar Kongresi, 19-21 Şubat, SDÜ, Isparta.
- ARIKAN,G., 1988. Kırsal Kesimde Kadın Olmak, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, cilt 5, sayı 2, Aralık 1988, syf 1-16, Ankara.
- AŞIK,G.A., 2013. Türkiye'yi Kadınlar Büyütebilir Mi?, TEPAV, Şubat 2013 Politika Notu, www.tepav.org.tr
- AYVAZOĞLU DEMİR,P., AKSU ELMALI, D., IŞIK ADIGÜZEL, S., 2017. Kırsal Alanda Kadınların Tarım ve Hayvancılık Faaliyetlerine İlişkin Sosyo-Ekonomik Katkısı, İstanbul Üniv. Vet. Fak. Derg. 43(2),81-88.
- BAKICI ALBAYRAK, A., 2004. Kırsal Kesimde Yaşayan Kadınların Mesleki Eğitim İhtiyacı, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aile Ekonomisi ve Beslenme Eğitimi Anabilimdalı, Yüksek Lisans Tezi, 2004, Ankara.
- CAN,Y., KARATAŞ,A., 2007. Yerel Ekonomilerde Kalkınmanın İtici Gücü Olarak Kadın Girişimcilerin Rolü ve Mikro Finansman: Muğla İli Örneği, Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi, Yerel Ekonomiler Özel Sayısı, Mayıs 2007, syf: 251-261.
- CESUR,E.E., 2009. İşgücünün Kadınsılaşması ve Çalışan Yoksullar, SAÜ, Uluslararası-Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları Kongresi, 05-07 Mart 2009, Kongre Bildirileri, I.Cilt syf: 55-64,Sakarya.
- ÇAKIR,S.,1996. "Osmanlı Kadın Hareketi", Metis Yayınları, Kadın Araştırmaları Dizisi-4, 1996,İstanbul.
- ÇELİK,Ş., 2009. Kadın Algısı Üzerine, SAÜ, Uluslar arası-Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları Kongresi, 05-07 Mart 2009, Kongre Bildirileri, I.Cilt syf: 507-510, Sakarya.
- ÇINAR OĞUZ, S., İPLİK F.N., 2009. İş-Aile Yaşam Çatışmasının Kadın Çalışanların İş Tatmini ve Örgütsel Bağlılıkları Üzerindeki Etkisini Belirlemeye Yönelik Turizm Sektöründe Bir Araştırma, SAÜ, Uluslar arası-Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları Kongresi, 05-07 Mart 2009, Kongre Bildirileri, I.Cilt syf: 171-180, Sakarya.
- DAVARCIOĞLU ÖZAKTAŞ, F., KONUR, F., 2012. Türkiye'de Kadının İşgücüne Katılımında Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Rolü ve Uygulama Örnekleri, AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Güz 2012, Cilt:12, Yıl:12, Sayı:2, syf: 63-82.
- DAVRAN, M.K., 2005. Gender Roles of Rural Women in Small Districts of Adana Province,Turkey, Pakistan Journal of Social Sciences 3 (1): 56-61, 2005.
- DEMİR, P., 2011. Kars ilindeki süt üreticilerinin bazı teknik bilgi düzeylerinin araştırılması. Atatürk Üniversitesi Veteriner Bilimleri Dergisi 6, 47-54.
- DEMİR, P., ARAL, S., 2009. Kars ilinde faaliyet gösteren süt sığırcılık işletmelerinin karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri, Veteriner Hekimler Derneği Dergisi 80,17-22.
- DEMİR, P., IŞIK ADIGÜZEL, S., SARI, M., AYVAZOĞLU, C., 2014a. Kars Merkez İlçedeki Süt Sığırcılık İşletmelerinin Genel Yapısı ve Ekonomik Boyutu. Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Veteriner Dergisi 28, 9-13.
- DEMİR, P., ARAL, Y., SARIÖZKAN, S., 2014b. Kars ili süt sığırcılık işletmelerinin sosyo-ekonomik yapısı ve üretim maliyetleri. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi 25, 1-6.

- DEMİRALAY,T.,KAYA,O., 2009. Erkek Egemen İş Alanlarına Yönelen Kadınlar Bir Örnek Model Olarak Yüzü Gülen Operatörler Projesi, SAÜ, Uluslar arası-Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları Kongresi, 05-07 Mart 2009, Kongre Bildirileri, I.Cilt syf: 193-201, Sakarya
- FİDAN,F., NAM,D., 2012. Kırsal turizmde Yeni Dinamikler: Kadın Girişimciler-Taraklı Örneği, KMU Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 14(23):51-57,2012.
- GTHB, 2012. Kırsal Alanda Kadının Güçlendirilmesi Ulusal Eylem Planı(2012-2016), Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2012, Ankara.
- GÜLÇUBUK,B., YILDIRAK, N., KIZILASLAN,N., ÖZER,D. KAN,M., KEPOĞLU,A., Kırsal Kalkınma Yaklaşımları ve Politika Değişimleri, www.zmo.org.tr/resimler/ekler/e443d6819ae22b2_ek.pdf, Erişim Tarihi: 02/08/2013.
- GÜNEYDOĞUM DERNEĞİ,2005. Türkiye'de Kadının İşgücüne Katılımı Çalıştayı, Ocak 2013, Poyraz Ofset Matbaacılık, 2013, Ankara.
- GÜRSES, D., 2009. Kadın ve Yoksulluk, SAÜ, Uluslar arası-Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları Kongresi, 05-07 Mart 2009, Kongre Bildirileri, I.Cilt syf: 330-337, Sakarya.
- HABLEMİTOĞLU,Ş., 1996. Kırsal Ailede Kadının İşmodelleri ve Kararlara Katılımı, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ev Ekonomisi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 1996, Ankara.
- İMROHOROĞLU,A., İMROHOROĞLU,S., ÜNGÖR,M., 2012. Türkiye'de Tarım Sektöründe Verimlilik ve Büyüme, TEPAV Yayınları no:64, Eylül 2012, Ankara.
- KABAKLI ÇİMEN, L., 2012. Bir Faktör Olarak Eğitimin Kadının Aile İçi Kararlara Katılımı Üzerine Etkisi, International Journal of New Trends in Arts, Sports&Science Education-2012, volume1, issue 2, pages: 78-90.
- KARABIYIK, İ., 2012. Türkiye'de çalışma hayatında kadın istihdamı. Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi 32, 231-260.
- KESKİN, G., 2004. Avrupa Birliğinde Tarımda Kadının Yeri, T.E.A.E.-Bakış, sayı:5, Nüsha:10 Nisan 2004, Ankara.
- KIR, S., 2010. Konya İli Karapınar İlçesi Küçükbaş Hayvancılık İşletmelerinde Çalışan Kadınların Bilgiye Ulaşım Düzeyleri ve Yayım Yaklaşımları, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2010, Konya.
- KIZILDAĞ,D., KULA,S., 2009. Küçük Kentte Kadın Girişimci Olmak: Afyonkarahisar Örneği, SAÜ, Uluslar arası-Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları Kongresi, 05-07 Mart 2009, Kongre Bildirileri, I.Cilt syf: 225-233, Sakarya
- KIZILER,F., 2009. Geçmişten Günümüze Türkiye'de ve Batıda Kadın Hareketleri, SAÜ, Uluslar arası-Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları Kongresi, 05-07 Mart 2009, Kongre Bildirileri, I.Cilt syf: 362-373, Sakarya.
- KSGM, 2008. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı(2008-2013), Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008, Ankara.
- KUZGUN,Y., SEVİM, S.A., 2004. Kadınların Çalışmasına Karşı Tutum ve Dini Yönelim Arasındaki İlişki, Ankara Üniveristesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Yıl:2004, cilt:37, sayı: 1, syf: 14-27, Ankara.
- LANDIG,J.M., 2011. Bringing Women to the Table: European Union Funding for Women's Empowerment Projects in Turkey, Women's Studies International Forum, volume 34, issue 3, May-June 2011, Pages 206-219
- MEMİŞ,H., PAKSOY,H.M., PAKSOY,S., 2013. Bölgesel Kalkınmada Kadın Girişimciliğinin Önemi: GAP Bölgesinde Bir Araştırma,

- www.girisim.comu.edu.tr/dergi/2013/2in2/memis.pdf, Erişim Tarihi: 03/05/2013
- MERCAN, P., ÇETİNKAYA, Ç., 2009. Küreselleşmenin Aile Yapısı, Kadının Toplumdaki Yeri ve Kadın Eğitimi Üzerine Etkileri. <http://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/30852343/FullTexts>. Erişim Tarihi: 02/08/2013
- NAYIR, İ., GÖL, C., 2012. Geçici Kadın Orman İşçilerinin Çalışma ve Yaşam Koşulları ve Bunlardan Kaynaklanan Sorunları, 15. Ulusal Halk Sağlığı kongresi, www.kongre.hasuder.org.tr/index.php/uhsk15/paper/view/761, Erişim Tarihi: 03/05/2013.
- OĞUZ, C., 2008. The Role of Women in Horticulture; the Case Study of Yaylacık Village in konya, Turkey, bulletin UASVM, horticulture 65 (1), pages 382-390, 2008
- OĞUZ, C., KAN, A., 2012. Identification of Rural Women's Priority Problems in Agricultural Production and the Effects of These Problems on Poverty; the Case Study Yaylacık Village of Konya in Turkey, 2012 International Conference on Environment, Chemistry and Biology, IPCBEE vol.49 pages 134-138, 2012.
- OĞUZ, C., PEKER, K., KARAKAYACI, Z., 2007. The Role Of Women For Sustainable Agriculture In Turkey, <http://journals.usamvcluj.ro/index.php/horticulture/article/view/2159>, Erişim Tarihi: 17/09/2013.
- ONAY, M., GEYİKÇİ, S., 2009. Kadın Girişimcilere Yönelik "Strateji geliştirmede", Yerel Yönetimlerle İşbirliği İçinde Olmak Mümkün mü?, SAÜ, Uluslar arası-Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları Kongresi, 05-07 Mart 2009, Kongre Bildirileri, I.Cilt syf: 234-240, Sakarya
- ÖNDER, D., Türkiye'de Tarımsal Üretimde Kadının Konumunun İrdelenmesi, MKU Ziraat Fakültesi Dergisi 14(1):1-8, 2009, Hatay.
- ÖREN, K., NEGİZ, N., AKMAN, E., 2012. Kadınların yoksullukla Mücadele Aracı Mikro Kredi: Deneyimler Üzerinden Bir İnceleme, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, cilt:26, Sayı:2, syf: 313-338, 2012.
- ÖZÇATAL, E.Ö., 2009. Kadınların İşgücü Piyasasına Katılımını ve Çalışma Koşullarını Etkileyen Sosyo-demografik ve Kültürel Faktörler, SAÜ, Uluslar arası-Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları Kongresi, 05-07 Mart 2009, Kongre Bildirileri, I.Cilt syf: 45-54, Sakarya.
- ÖZDEMİR, Ç., 2009. Kapitalizm Kadın ve Cam Tavanlar, SAÜ, Uluslar arası-Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları Kongresi, 05-07 Mart 2009, Kongre Bildirileri, I.Cilt syf: 126-137, Sakarya.
- ÖZDEMİR, D., DÜNDAR, H.Ç., 2012, Türkiye'nin Kriz Sonrası Eve Dönen Kadınları, İşgücüne Katılımda Kriz Etkisi ve Fırsat Maliyeti, TEPAV, Ağustos 2012 Değerlendirme Notu N201240, www.tepav.org.tr
- ÖZEN KUTANİS, R., 2009. Kadın Girişimcilerin Algılanma Farklılıkları: Sakarya Örneği, SAÜ, Uluslar arası-Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları Kongresi, 05-07 Mart 2009, Kongre Bildirileri, I.Cilt syf: 252-261, Sakarya.
- ÖZEN, E.N., ÖZDEMİR, D., 2012. Türkiye'de İhmal Edilen Kırsal Yoksulluk Endonezya'dan Ne Öğrenmeliyiz?, TEPAV, Nisan 2012 Değerlendirme Notu, www.tepav.org.tr
- ÖZTÜRK, M., ÇETİN, B.İ., 2012. Dünyada ve Türkiye'de Yoksulluk ve Kadınlar, Journal of Yaşar University 3(11), 2661-2698.

- PEKER, A.E., KUBAR, Y., 2012. Türkiye'de Kırsal Kesimde Kadın İstihdamına Genel bir Bakış, Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi, cilt:14 Sayı:2 syf:173-188, 2012, Afyon.
- SGB, 2012. Kırsal alanda Yoksulluğun Gerçek Yüzü: Kadınlar, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Araştırma Projeleri, 2012, Ankara.
- SÖKMEN, A., 2012. Almanya'daki Türk Kadınlarının İşgücüne Katılımı Yapısal ve Kültürel Faktörlerin Etkisi, TEPAV, Ağustos 2012 Değerlendirme Notu N201247, www.tepav.org.tr
- SÖNMEZ, N.İ., 2011. Kırsal Alanda Kadın Girişimciliğinin Desteklenmesinde Kooperatifçiliğin Rolü (Amasya-Çorum İlleri Örneği), Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2011, Tokat.
- ŞEKER, M., 2013. Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Sosyal Projelerin Etkisi: Çok amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM) Projesi Örneği, www.journals.istanbul.edu.tr/tr/index.php/iktisatsosyoloji/article/view/11381/10641, Erişim Tarihi: 03/05/2013
- ŞENER, N., TORUN, E., 2009. Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Kadın Olmak, SAÜ, Uluslar arası-Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları Kongresi, 05-07 Mart 2009, Kongre Bildirileri, I.Cilt syf: 447-454, Sakarya
- ŞENER, S., 2009. Kadının Aile İçi ve Sosyal Rollerinin Dengelenmesi, SAÜ, Uluslar arası-Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları Kongresi, 05-07 Mart 2009, Kongre Bildirileri, I.Cilt syf: 469-483, Sakarya.
- ŞENER, Ü., 2011. Amasya'da Kadın İstihdamının Artırılmasına Destek Projesi (KADES), Kadın Çalışmalarında Sosyal Etki Analizi, TEPAV, Temmuz 2011.
- TÜİK, 2011. Hanehalkı İşgücü İstatistikleri, Türkiye İstatistik Kurumu, 2011, Ankara.
- UÇAR, C., 2011. Kadın Yoksulluğu ile Mücadelede Sosyal Politika Araçları ve etkinlikleri, Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, 2011, Ankara.
- UFUK, C., HAYIR, M., 2009. Sakaryada Kadın İstihdamı ve Sanayinin İşgücü Talepleri, SAÜ, Uluslar arası-Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları Kongresi, 05-07 Mart 2009, Kongre Bildirileri, I.Cilt syf: 303-313, Sakarya
- ÜÇEÇAM KARAGEL, D., 2010. Türkiye Kırsalında Tarımda Çalışan Kadın Nüfus (1990-2000), The Journal of International Social Research volume:3 Issue:13 Year: 2010, Woman Studies (Special Issue).
- ÜNAL, N., 2009. Kırsalda Kadın İstihdamını Etkileyen Faktörler ve Yaşam Kolaylaştırıcı Faaliyetler "Seydişehir İlçesi Örneği", Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalı, Yüksek lisans Tezi, 2009, Konya.
- YAVAŞ, S., 2010. Women Within Development Projects, Lund University Faculty of Social Sciences, SIMT32 Master's Thesis in Development Studies, Spring Term 2010.
- YILDIRAK, N., GÜLÇUBUK, B., GÜN, S., OLHAN, E., KILIÇ, M., 2002. Türkiye'de Gezici ve Geçici Kadın Tarım İşçilerinin Çalışma ve Yaşam Koşulları ve Sorunları, Uluslar arası Çalışma Örgütü Türkiye Temsilciliği, 2002, Ankara.

YILDIRIM,N., 2009. Kadınlara Karşı Önyargı ve Ayrımcılık, SAÜ, Uluslar arası-Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları Kongresi, 05-07 Mart 2009, Kongre Bildirileri, I.Cilt syf: 433-446, Sakarya.

YILMAZ KOCA,K.,1998. "Osmanlı'da Kadın ve İktisat",Beyan Yayınları,1998,İstanbul.

YILMAZ,E., ÖZDEMİR, G., 2012. Türkiye'de Kadın Akademisyen ve Araştırmacıların Karşılaştıkları Sorunlar ve Tarıma Bakış Açıları, Namık Kemal Üniversitesi Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi, Cilt:9, Sayı:2, Yıl:2012,syf: 50-56, Tekirdağ.

YILMAZ,M., KOLAÇ,N., ÇAVUŞOĞLU,R., 2009. İngiliz Kadınları ve Türk Kadınları Kadınlığı Nasıl Algılıyor?, SAÜ, Uluslar arası-Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları Kongresi, 05-07 Mart 2009, Kongre Bildirileri, I.Cilt syf: 382-390, Sakarya.

EKLER

Ek.1. Araştırma Veri Temin Formu

Hayvansal Üretim ve Kırsal Ekonomik Kalkınmada Kadının Rolü ve Sosyo- Ekonomik Durumu: Sakarya İli Ferizli İlçesi Örneği Anket Formu

1. Üretici Kadının Adı-Soyadı:

2. Yaşı:

3. Medeni Durumu: Evli Bekar Dul Boşanmış

4. Eğitim Durumu:

Okuryazar Değil

İlkokul

Ortaokul

Lise

Üniversite

Yüksek Lisans-Doktora

5. Hanehalkı birey sayısı: (kişi)

6. Kaç çocuğunuz var? (kız) (erkek)

7. Çocuklarınızdan okuyan var mı? Üniversite eğitimi için çocuğunuzu yönlendirmenizin temel sebepleri nelerdir?

İş gücü sahibi olsun

Okuyup ülkemize faydalı olsun

Şehirde daha rahat şartlarda çalışsın

Daha fazla gelir elde etsin

Diğer(.....)

8. Yaptığınız işi ve mesleğinizi ne olarak tanımlarsınız?

Ev Hanımı

Çiftçi

Üretici

Yetiştirici

Besici

Çoban (hayvan bakıcısı)

Sütçü

Diğer(.....)

9. Sosyal güvence konusunda yeterli bilginiz var mı?

Evet

Kısmen

Hayır

10. Kendinize ait sosyal güvenceniz var mı? Varsa nedir?

Emekli Sandığı

SSK

Bağkur

Yeşil Kart

Özel

Çiftçi Bağkuru

11. Boş zamanlarınızda neler yapıyorsunuz?

TV seyredirim

Komşu ziyareti yaparım

Ev işleriyle uğraşırım

Müzik dinlerim

Boş vaktim olmaz

Diğer(.....)

12. Ev işlerinizin dışında en çok hangisi ile uğraşıyorsunuz?

Tarla

Bahçe

Hayvancılık

Diğer

13. Tarım ve hayvancılık dışında kalan zamanlarda üretime yönelik ne iş yapıyorsunuz?

Biçki-dikiş

Örgü-dantel

Nakış

Yerel el sanatları

Konserve, turşu yapımı

Reçel, pekmez yapımı

Erişte, tarhana yapımı

14. Bu işleri hangi amaçla yapıyorsunuz?

Ek gelir elde etmek

Aile bütçesine katkıda bulunmak

Becerilerimi geliştirmek

Çeyiz hazırlığı yapmak

Boş vakitlerimi değerlendirmek

Aile içi tüketim ve yakınlarıma dağıtmak

Diğer(.....)

15. Kaç yıldır hayvancılık yapmaktasınız?.....(yıl)

16. Hayvancılık ile ilgili eğitim aldınız mı?

1. Evet (Belirtiniz.....) 2. Hayır

17. Hayvancılık yapma nedeniniz nedir?

- 1.Karlı olduğu için 2.Ek iş 3. Başka iş seçeneği olmadığı için
4.Diğer (Lütfen belirtiniz.....)

18: Hayvancılığı (Süt-Besi Sığırcılığı, K.Baş Hayvancılık, Kanatlı) tercih nedeniniz nedir?

1. Yatırım sermayesinin düşük olması
2. Bu yetiştiricilikte tecrübeli olunması
3. İşgücü gereksiniminin az olması
4. Diğer (Belirtiniz.....)

19. Hayvancılık faaliyetini önümüzdeki yıllarda bırakmayı düşünüyor musunuz?

- 1.Evet (Bıraktıktan sonra hangi işi yapacaksınız.....) 2.Hayır

Yukarıdaki soruya cevabınız “EVET” ise sebepleri nelerdir?

- 1.Ekonomik kriz
2.Maliyetler yüksek
3.Fiyat düşük
4.Devlet desteği yok
5.Pazarlama zorluğu
6.Diğer (Lütfen belirtiniz.....)

20. Hayvansal üretimde en sık rastladığınız hastalıklar nelerdir?

.....,,,

21. Kamu veteriner hizmetlerinden memnun musunuz? Sizlere yeterince ulaştığına inanıyor musunuz?

1. Evet 2. Hayır Nedeni Nedir.....

22. Herhangi bir üretici birliği-kooperatife üye misiniz?

1. Evet..... 2. Hayır

23. Üretici birliği-kooperatife üye olmanızın başlıca nedenleri nelerdir?

1. Faydasına inandığım için
2. Destek ve teşviklerden yararlanabilmek için
3. Ucuza girdi temin etmek için
4. Hayvanlarımı kolay pazarlayabilmek için
5. Diğer.....

24. Üye olduğunuz birlik-kooperatifin çalışmalarından memnun musunuz?

1. Evet 2. Hayır

Cevabınız HAYIR ise memnun olmama sebebiniz aşağıdakilerden hangileridir? Önem sırasına göre birden başlayarak yazınız?

1. Hayvancılık dışındaki üreticilerin sorunları ile daha fazla ilgili
2. Uzman yönetici ve modern yönetim anlayışı olmaması
3. Aşırı politize olması
4. Belirli kişi veya gruplara öncelik vermesi
5. Yeterince devlet ilgi ve desteğinin bulunmayışı
6. Başarı ve başarısızlıkların (performansın) gereği gibi değerlendirilmeyişi
7. Diğer.....

25. İşletmenin toplam arazi varlığı.....

26. Sulanabilir arazi varlığı.....

27. Yem bitkisi üretimi yapıyor musunuz?

1. Evet
2. Hayır

Yukarıdaki soruya cevap “EVET” ise, yem bitkileri ekim alanı ve dekar başına elde edilen ürün miktarı ne kadar.

1.

2.

3.

4.

Yukarıdaki soruya cevap “EVET” ise, Yem bitki üretimi için devletten teşvik alıyor musunuz?

1. Evet
2. Hayır

.....için,ton-dönüm/TL

.....için,ton-dönüm/TL

.....için,ton-dönüm/TL

28. İşletmenin Hayvansal Üretimde Kullandığı Bina ve Ekipmanlara Ait Bilgiler

Bina ve Ekipman	Fiziki Durumu	Mülkiyet				Ekonomik Ömrü
		Kira ise Bedeli (ay-yıl)	Sahibi ise			
			Elde Edilme Yılı	İktisap Değeri	Şu Anki Değeri	

29. İşletmenin mevcut ölçüğü(baş),

kurulu ahır-barınak-kümes kapasitesi(baş)

İleride kapasite artırmayı düşünüyorsunuz?

1. Evet(.....baş)
2. Hayır

30. İşletmenizce bir yıllık dönemde satın alınan ve tüketilen toplam kaba ve kesif yemler

Yem Cinsi	Miktarı	Tutarı

31. İşletmede çalışan işgücü

	Yaptığı İş	Yaşı	Cinsiyeti	Aldığı Ücret
Aile İşgücü				
Yabancı İşgücü				

32. İşletmenizde bir yıllık dönemdeki

Toplam yıllık veteriner hekimlik ücreti..... TL

Toplam yıllık aydınlatma ve enerji masrafı..... TL

Toplam su masrafı..... TL

Hayvanlar sigortalıysa sigorta gideri..... TL

Bakım-Onarım giderleri TL

İşletmenizin kuruluş yılı ve yatırım maliyet tutarı(TL)

İşletmenizin kuruluş aşamasında kredi kullandınız mı?

1. Evet (miktar..... TL) 2. Hayır

İşletmenizin kuruluş aşamasında devlet desteği aldınız mı?

1. Evet (miktar..... TL) 2. Hayır

33. Son bir yıllık dönemde hayvanların satışından elde edilen toplam gelir..... TL

34. Son bir yıllık dönemde hayvansal ürün üretim miktarı ve satışından elde edilen toplam gelir..... TL, Gübre geliri..... TL, Diğer gelirler..... TL

35. Aileye ait arazi varlığı, tasarruf şekli, bitkisel üretim durumu ve kullanım biçimine ait veriler.

	Bitkisel Ürün çeşidi	Ekiliş alanı (da)	Arazi tasarruf şekli (kendi, ortak, kira)	Arazinin niteliği (sulu, kuru)	Üretim miktarı (kg)	Ortalama verim (kg/da)
1						
2						
3						
4						
5						
6						
	Ailede tüketilen ve bekletilen miktar (kg)	Tohum olarak ayrılan (kg)	Kira, ortak payı olarak verilen (kg)	Satılan miktar (kg)	Satış fiyatı (TL/kg)	Toplam değer (TL)
1						
2						
3						
4						
5						
6						

36. Aileye ait hayvanlar, hayvansal üretim durumu ve tasarrufuna ait veriler.

Hayvan (adet)	varlığı	Ürünün cinsi	Yıllık üretim miktarı (kg,Adet)	Ailede kullanılan, bekletilen	Satılan miktar (kg, adet)	Satış fiyatı (TL/kg- adet)	Toplam değer (TL)
BB		Süt					
KB		Yoğurt					
Tavuk		Peynir					
Arı kovanı		Tereyağı					
At		Kırmızı et					
Eşek		Dana					
Kaz		Düve					
Ördek		Gübre					
Köpek		Beyaz et					
Kedi		Yumurta					
		Bal					
		Arı ürünleri					

37. Hayvancılık ile ilgili olarak aşağıdaki faaliyetlerle ilgili size en uygun durumu işaretleyiniz.

	Her zaman ben yaparım	Bazen ben yaparım	Hiçbir zaman yapmam	Yardım alırım
Sağım işleri				
Ahır/ağıl/kümes temizliği				
Doğum işleri				
Tohumlama işleri				
İlaç-aşı uygulamaları				
Yem hazırlama				
Yem verme				
Yem satın alma				
Sulama				
Mera/otlak götürme				
Dezenfeksiyon				
Yükleme-boşaltma				
Yumurta toplama				
Bal süzme				
Hayvan alış-satış				
Ürün pazarlama				
Resmi işlemler				

38. Ahır tipi nedir? Açık Yarı açık Kapalı

39. Hayvanlarınız dolaşımı nasıldır?

Tamamen serbest

Tamamen bağlı

Sağım sonrası mera/otlak/bahçeye salarım

Hava durumuna göre bahçeye çıkarırım

40. Hayvanlarınız suyu nereden içiyor?

Otomatik suluktan

Kovayla günde 1-2 kez

Köy çeşmesi/yalağından

İrmak/göl/göletten

41. Günde kaç hayvan sağlıyorsunuz?

42. Aşağıdaki kaba yemlerden hangilerini kullanıyorsunuz?

Yonca korunga fiğ çayır otu sorgun/sudan out

arpa balyası yulaf balyası mısır silajı ot silajısaman

43. Hayvancılıkla ilgili ürünlerinizi nerede pazarlıyorsunuz?

Kooperatife veriyorum

Sütçüye veriyorum

Şirket alıyor

Köy pazarına götürüyorum

Birebir satıyorum

44. Mülkiyeti ve geliri şahsınıza ait mal varlığınız nedir(da, adet)?

Arsa/arazi tarla/bahçe ev/daire hayvan araba
traktör/biçerdöver diğer

45. Başkalarının tarımsal ve/veya hayvancılık işlerinde ücret karşılığı çalışıyor musunuz?

Evet hayır

Cevabınız evet ise aldığınız ücret miktarı nedir?(TL)

46. Hanenizin toplam olarak aylık ortalama kazancı ne kadar?

47. Hanenize giren toplam gelire katkı sağlayan gelir kaynaklarınız nelerdir?

Gelir kaynağı	Gelir sağlayan kişi/kişiler	Gelir toplamı (TL/aylık)
Hayvancılık		
Tarım		
Başkası adına tarım-hayvancılıkta çalışma		
Tarım dışı çalışma		
El işleri(dikiş, nakış, dantel,v.s.)		
Ev ürünleri(tarhana,salça,konserve,pekmez,vs.)		
Kira		
Diğer		

48. Kazancınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?

Eşime veriyorum
Aile büyüğüne veriyorum
Çocuklarım için harcıyorum
Evin ihtiyaçlarını karşılıyorum
Kişisel harcamalarımda kullanıyorum
İşimle ilgili yatırım yapıyorum
Biriktiriyorum

49. Eşiniz ekonomik açıdan önemli kararlar alırken size danışır mı?

Evet Hayır Bazen danışır ama kendi kararlarını uygular

50. Kazancınızın harcama kararında en çok kimin sözü geçer?

Benim eşimin aile büyüğün
eşim ve ben eşim ve aile büyüğü

51. Hayvancılıkla ilgili yaşadığınız sorunları önem derecesine göre sıralayınız.

Ürünlerin düşük fiyattan satılması
Verimin istenen düzeyde olmayışı
Pazarlama sorunları
Teknik konulardaki yetersizlik
İşi büyütmek için gerekli sermayenin olmayışı
Devlet desteklerinin yetersiz oluşu
İlgili kanunlardan kaynaklı sorunlar
Diğer.....

52. Hayvancılıkla ilgili sorunların çözümünde en çok yardım aldığınız kişileri sıralayınız?

Komşu/tandık
Tecrübeli hayvancı
Tarım ilçe müdürlüğü yetkilileri
Veteriner hekim
Hiç kimse
Diğer.....

53. Bir kadın olarak hayvancılık işleri ile uğraşırken sizi zorlayabilecek durumlarla ilgili uygun olanı işaretleyiniz.

(1'den 5'e zorluk derecesi artmaktadır)

Durum	1	2	3	4	5
Yem hazırlama					
Yem taşıma					
İlaç-aşı uygulama					
Doğum					
Yavru bakımı					
Sağım					
Tımar					
Ahır/ağıl/kümes temizliği					
Ürün toplama					
Barınak-ünite temizliği					
Diğer (.....)					

54. Zorlandığınız bu işleri yaparken en çok kim yardımcı oluyor?

Eşim
komşum
çocuğum
hiç kimse
akrabalar

55. Devletin hayvancılık için verdiği teşvik ve desteklerden hangilerini biliyorsunuz?

Süt teşviği

Anaç sığır desteği

Buzağı desteği

Arılı kovan desteği

Kırmızı et desteği

Ari işletme desteği

Diğer.....

56. Bu teşvik ve destekleri yeterli buluyor musunuz?

Evet

hayır

kısmen

57. Devletin hayvancılıkta kadınlara özellikle hangi konularda destek olmasını isterdiniz?

58. Şu anda uğraşmakta olduğunuz hayvancılık sektörünün geleceğini nasıl görüyorsunuz? Size göre sektördeki fırsat ve tehditler nelerdir?

59. Sizce Kırsal ekonomik kalkınma nedir?

60. Kırsal ekonomik kalkınmada kadının rolü nedir? Ne olmalıdır?

ÖZGEÇMİŞ

I – BİREYSEL BİLGİLER

Adı : Elif
Soyadı : ÇETİN
Doğum Yeri : SAKARYA
Doğum Tarihi : 29.04.1973
Uyruğu : T.C.
Medeni Durumu : Bekar
İletişim Adresi : Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Hayvan Sağlığı
Ekonomisi ve İşletmeciliği AD. 06110 Dışkapı-Ankara
Tel. No : (+90) 546 649 0822
e-posta : elffok11@gmail.com

II – EĞİTİM

Şubat 2010- : Yüksek Lisans
Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hayvan
Sağlığı Ekonomisi ve İşletmeciliği AD
2003-2008 : Lisans Eğitimi
Anadolu Üniversitesi AÖ Fakültesi İşletme Bölümü
1989-1995 : Lisans Eğitimi
Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi
1986-1989 : Lise
Adapazarı Atatürk Lisesi-Sakarya
1983-1986 : Ortaokul
Atatürk Ortaokulu-Sakarya
1978-1983 : İlkokul
Donatım İlkokulu-Sakarya
Yabancı Dili : İngilizce

III- UNVANLAR

Veteriner Hekim : 1995
İşletme Yönetimi : 2007

IV – BİLİMSEL İLGİ ALANLARI

Kalite Günleri 1 Eğitimi 1998. 19 Haziran 1998, Gazi Ü. Tıp Fakültesi, Ankara (Seminer- Katılımcı)

Workshops, İhracat Eğitim Semineri 2003 (Uluslararası). 25 Mart 2003, İzmir Ticaret Odası, İzmir (Seminer- Katılımcı)

Türkiye’de 1. Hayvan Refahı ve Veteriner Hekimliği Eğitimi Konferansı 2005. 9-10 Haziran 2005, Ankara Ü. Veteriner Fakültesi, Ankara (Konferans- Katılımcı)

Bölgesel Kırsal Alanda Kadın Çalıştayı 2009. 24-26 Eylül 2009, Eskişehir (Çalıştay-Komisyon Üyesi)

Süt Sığırı Yetiştiriciliği Eğiticilerin Eğitimi 2011. 13-24 Haziran 2011, Söke, Aydın (Kurs-Kursiyer)

AB Uyum Sürecinde Türkiye Hayvancılık Kongresi 2011 (Uluslararası Katılımlı). 20-22 Ekim 2011, Kızılcahamam, Ankara. (Bilimsel Kongre-Katılımcı)

Ulusal Hayvancılık Ekonomisi Kongresi. 17-20 Ekim 2014, Antalya. (Bilimsel Kongre-Katılımcı)